

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orationes P. Josephi Ignatii Chiaberge, Societatis Jesu

Chiaberge, Giuseppe I.

Augustae Vind. & Oeniponti, 1752

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68656)

...
...bet
...io.
...s.

...
...
87

Th. 5787.

X. XI. 15

~~20~~

ORATIONES
P. JOSEPHI IGNATII
CHIABERGE,
SOCIETATIS JESU.

SECUNDA EDITIO IN GERMANIA

POST

SECUNDAM IN ITALIA,

ADDITO

TRIVOLSIENSIVM LITTERATORVM
JUDICIO.

CUM PRIVILEGIO ET FACULTATE SUPERIORVM.

AUGUSTÆ VINDELICORVM & OENIPONTI,

Sumptibus JOSEPHI WOLFF.

MDCCLII.

ORATIONES
H. JOSEPHI IGNATI
OMNIBUS
SOCIETATIS JESU
SECUNDA EDITIO IN GERMANIA
POST
SECUNDAM IN ITALIA
ADDITA
TRINOSIENSIS LITTERARUM
PUBLICAE
COM. PRIVILEGIO ET AUCTORITATE SUPERIORUM

ALBERTUS VINDICATORII & GERMANICI
Summae JOSEPHI WOLFF
LUDOLPH

FACULTAS
R. P. PROVINCIALIS
CUM
PRIVILEGIO CÆSAREO.

Um D. Josephus Wolff Bibliopola
& Civis Augustanus vulgare typis desideret
Orationes Lagomarsini & Chiabergæ de Societate
JESU latino Idiomate scriptas ego Adamus
Dichel Soc. JESU per Superiorem Germaniam
Præpositus Provincialis, potestate ad id mihi facta ab
Adm. R. P. Nostro Ignatio Vicecomite universæ Societatis
Præposito Generali, eidem facultatem impertio ad editionem
prædicti libri quoad quem respectu ipsius primam, hancque solam,
simulque communico Privilegium Cæsareum, quo aliis Bibliopolis
atque Typographis prohibetur, ne dictum librum citra consensum
Superiorum recudere, aut intra fines S. R. J. & hæreditarias S. C. Ma-
jæstatis Provincias inferre præsumant. In cujus fidem has ma-
nu mea subscripsi, & consuetum officii mei Sigillum apposui.
Oettingæ Veteris 8. Januarii 1752.

(L.S.)

ADAMUS DICHEL.

A 2

JUDI.

JUDICIUM

TRIVOLSIENSIVM LITTERATORVM

Mense Julio 1725. pag. 1312.

ARTICULO LXIII.

Pater Chiaberge magni famam ingenii, & perfecti Oratoris nomen jamdudum apud Italos obtinet. Ejus eloquentiam, & dicendi vim tum Italicè, tum Latinè, & in utroque argumento tum sacro, tum profano, celeberrima quæque Auditoria mirificè probavere. Sanè Taurini, quæ Patria ejus est, cum per sacros Quadragesimæ dies concionaretur, tam insolito plausu, & publica Ordinum omnium gratulatione exceptus est, ut non vulgarem à Rege, & ab Aulicis gratiam inièrit, & laudem retulerit. Acceptissima præ cæteris Oratio fuit, quâ eodem anno, 24. Maji mortuam Regis Matrem, in funebri ejus pompâ laudavit: quam proinde Auctoris Amici, non modò seorsum typis excudendam curavere; sed quibusdam ejusdem Panegyricis hinc inde collectis, & in unum corpus compactis, rursum publicâ luce donârunt. Harum prægustatio elucubrationum, cupiditatem accendit reliquarum, quas ajunt plurimas esse, quasque credibile est, ut istæ sunt, plenas esse eximii acuminis, probatiquè saporis. Liber de quo agimus, 5. Orationes latinas continet, inter quas eam numero, quam de laudibus Regiæ Matris habuit, italicam quidem, sed ex altera parte latinè redditam. De singulis pauca. Sed ingenium, methodum, & stylum Oratoris paucis effingere conabimur.

Ora-

Orationem; quæ cæteras ordine antecedit, CLEMEN-
 TIS XI. panegyricam habuit Auctor in Collegio Roma-
 no; ubi Pontifex ille prima posuerat optimarum artium ru-
 dimenta. Exordium (quæ pars Orationis suam habet pec-
 ciliarem venustatem) ducit à modestiâ CLEMENTIS,
 quòd ad Pontificatum assumptus fuerit se invito, & relu-
 ctante. Hanc verò Pontificis modestiam mirò artificiò adeò
 attollit, & exaggerat, ut eadem vitatur ad excusandam
 cunctationem; & moram, quâ debitum Illi laudum tribu-
 tum Musæ persolvunt. Hujusmodi proœmium mox sequi-
 tur & claudit Divisio, quâ docet, Magnum fuisse CLE-
 MENTEM in Pontificati detrectandò; majorem in acci-
 piendo; Maximum in administrandò. Species gloriæ blan-
 diffima, atque ejus potissimum gloriæ, quæ à Sede D. Pe-
 tri pleniùs emicat & effulget, aliquid habet illecebrosum
 adeò, & rapax ut qui tantum honorem respuat, ejus animi
 fortitudinem, & constantiam nemo satis mirari possit. Cæ-
 terum grave adeò onus est huic summo honori adjectum,
 univèrsa scilicet Orbis Christiani Moles; ut dum illud quàm
 latè patet, intuemur, & expendimus, quemadmodum
 CLEMENS, nullâ habitâ ratione honoris annexi, qui no-
 vum illi onus erat, animum CLEMENTI parem requira-
 mus, fortiorem nimirum ut subeat, ac sustineat, quàm ut
 despiciat, ac dedignetur. Hinc ingeniosè Auctor: *Ani-
 mam, inquit: renuendo viceras: eundem iterum jam sui,
 Victorem jam se ipso Majorem admittendo, atque impositi
 operis triplicem quasi molem, tribus gentilitii stemmatis
 montibus adumbratam sustinendo, vicisti.* Quod ad Regi-
 men attinet, jure maximus dicitur, qui omnia implet O-
 ptimi Principis, & Summi Pontificis munia. Prolixior
 hæc duabus reliquis pars singula bonæ administrationis ca-
 pita fusè, & enucleatè persequitur, & effigiem CLEMEN-
 TIS singulari artificiò perficiens, summam Lectoris animo
 lauda-

laudati Pontificis venerationem imprimis, & admirationem Laudatoris.

Proxima est Oratio Funeris INNOCENTII XII. quem Pontificem ostendit Orator, Tres Divinae Providentiae doctes in se ipso quodammodo collegisse: Primam quidem, quae ab Infinitate Naturae oritur, nempe ab omnium rerum procuratione, neque ullum percipere fructum, neque ullam pati jacturam: Alteram verò, quae ab imensitate profluit, ita Universitatis bono invigilare, ac si curam singulorum non haberet, atque ita se totam singulis impendere, ac si Universis non consuleret: Tertiam denique, quae nota quaedam Aeternitatis est, Felicitatis publicae perennitati prospicere. INNOCENTIUS XII. ad Pontificiam Tiaram evehctus nihil inde utilitatis percepit. Nemo illo frugalior, simplicior nemo: Contemptor sui Maximus, & privato suo censu contentus, Patrimonium D. Petri in usus publicos totum effundebat. Assiduo addictus labori, & negotiorum mole distentus, omnia vitae comoda respuebat. Summam verò honorum despicientiam hauserat à frequenti cogitatione mortis, quam illi perpetuò revocabat in mentem sepulchralis Urna, quam vel ab ipso sui Pontificatus initio sibi exstrui jusserat. *Documento est sepulchralis urna, quam vel ab ipsis Imperii sui incunabulis sibi exstrui jussit: ut exuvias non tam peritura mortalitatis post funera conderet, quam perempta cupiditatis multò ante funera tumularet.* Atque longè pulchrius, & admirabilius illud est, quod & rarius contingit: Suos INNOCENTIUS nequaquam locupletavit. Quid igitur? Num ideo tanta ejus moderatio magis inopem fecit? Minimè verò, reponit Orator, immo ditior, immo felicior, immo apud omnes augustior, & cumulatis honoribus major. Testes sunt sinceri amoris, & doloris lacrimae, quibus illum funesto quodam casu in vitae discrimen adductum, Roma uni-

ver-

versa deflevit. Quæ scilicet lacrimæ ab Optimo Principe pulcherrimas voces expressere: *Heu! Quid hætenus in publicam utilitatem contulimus, unde hunc casum Civitas tam graviter doleat?* Quin nec ipsi Consanguinei ab hac Pontificis moderatione aliquid detrimenti acceperunt. Franciscus Pignatellus; quæ merebatur Purpurati Patris insignia accepit à CLEMENTE, eaque ab INNOCENTIO accipere debuisset, nisi Purpuram ille, quâ erat religione animi affectus, cognationi tribuere vereretur, quam virtutes, & merita tanti Præsulis postulabant. Reliquæ hujus Orationis partes duæ ampliorem aperiunt campum Eloquentiæ Patris Chiaberge, qui propositâ sibi semper Divinæ Providentiæ imagine, & imitatione, virtutes heroicas INNOCENTII XII. aded illustrat, efficitque conspicuas, ut radius quidam Divini illius Attributi in tanti Pontificis animo emicare videatur.

Anniversaria, quæ sequitur, Oratio de laudibus GREGORII XIII. sub hoc ipso Lemate: *Gregorius XIII. Sæculorum Felicitas*, parem cæteris præfert sublimitatem, & dignitatem. Ab anno sæculari 1700. quo conscripta, & publicè habita est, occasionem arripit Orator, GREGORIUM appellandi, angustius quidem, sed accommodatius, justius, quàm veteres Romani, suos Cæsares, quibus assentatio, & timor hoc uno titulo blandiebatur: *Sæculi Felicitas*. Enimvero GREGORIUS Pontifex felicitatem omnium temporum complecti animo visus est, tum civilem, & humanam; tum sacram, & divinam. Ad primum Felicitatis genus pertinent Pax, Opulentia, & ingenuarum Artium cultus, & splendor restitutus. Hinc Summus hic Pontifex non Europæ tantum universæ venerationem conciliavit sibi, quam bellis miserè agitatam pacificavit; sed Italiæ potissimum animos devinxit, quam Parsimoniam suam exemplo, & munerum assiduâ largitate divitem fecit. *Reipublica à Te*

consultum est Beneficentiâ, vel Parsimoniâ tuâ. Altera o-
pes Mortalium auxit, altera cupiditates compressit, utra-
que divites fecit. His adde Disciplinarum amplificatam
dignitatem: sed quàm magnificè? Una hæc Collegii Roma-
ni molitio, liberalitatis ejus monumentum, & gratæ recor-
dationis nostræ materies perennis Gregorianam magnifi-
centiam satis eloquitur. At nequaquam magnanimo Pon-
tifici hoc satis fuit. Adde Typographicas officinas, adde
Academias, adde Seminaria, ubique Gentium, & Romæ
potissimum condita. Quæ omnia verum esse comprobant,
quod merito dixit Orator. Hunc scilicet Pontificem,
providisse, ut Nationes omnes in hac Urbe, Orbis Chri-
stiani princip., non Præceptores tantum invenirent, sed
Parentes, Domos, & Patriam suam: *Vestram hic Patriam
Germani habetis, & Ungari; vestram Angli; vestram Gra-
ci; Maronita vestram.* Sed longè altiorem scopum sibi
destinaverat GREGORIUS Pontifex. Nam civilis Felici-
tas, quamvis eximia, quamvis æterna sit, semen erat quod-
dam, & quasi primordium plenioris, sublimiorisque feli-
citatæ, quam Posteritati paravit, cultus scilicet Religionis,
solidarumque virtutum. En, quàm scitè P. Chiaberge uno
veluti oculorum conjectu, longam seriem explicat Christi-
anorum operum, quæ Ejus Pontificatum illustrarunt, qui
certè inter celeberrimos D. Petri Successores annumerandus
est.

Sequens Elogium Regis est, maximorum Regum nume-
ro accensendi, nempe LUDOVICI XIV. Idem illi laudum
tributum Principum omnium Oratores persolvere: sed pau-
ci fortasse eâ verborum, & sententiarum granditate, quâ
noster Orator in Lateranensi Basilica, anno 1716. desumpto
thematè ab iis verbis, *Fuit Magnus secundum nomen suum;*
Ludovicus, inquit, Animo, Imperio, Religione Magnus,
ejus cognomenti amplitudinem, & majestatem re ipsa aqua-
vit:

vit: sive illum ut Heroem spectes, sive ut Regem, sive ut Vindicem Religionis. Hoc triplici aspectu totum intuentibus exhibet LUDOVICUM; nempe Magnum Heroem, animo in prosperâ, adversâque fortunâ semper infracto; Magnum Regem, omnibus Pacis, bellique ornamentis divitissimè, & felicissimè imperantem; Magnum denique Religionis Vindicem, eâ scilicet fortissimè defensâ, & studiosissimè propagatâ. Quod ut ostendat Orator, expendit, quid publicè, & privatim LUDOVICUS ageret, quid sentiret, quid moliretur, ceteraque enumerat veræ magnitudinis argumenta. Quæ ut in unum cogeret, & quantum satis est, indicaret, omnem artem suam impendisse videtur Orator. Quippe immensi operis esse, ea fusiùs evolvere, & quàm latissimè patent, explicare.

Quod attinet ad Orationem postremam, ducto ejus argumento ab Evangelico textu: *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet*, Regia inquit, Sabauda Mater vivet insculptâ in hominum mentibus Virtutum suarum imagine, nunquam interiturâ; Vivet iterum in Rege Filio, & universâ Familiæ suæ Posteritate; Vivet denique in tot tantisque operibus Christianæ Pietatis. Geminas hujus optimæ Principis dotes, licet invicem sibi in speciem adversas, mirabili foedere inter se necit Orator, Majestatem scilicet, & Popularitatem; atque ex earum foecunda concordia, velut è fonte rivuli, plurimæ ejusdem virtutes emanant, in memoria Europæ universæ nunquam interitura. Altera pars Regis Sardinia, ejusque Regiæ Familiæ elogium est, quod perpetuò refertur ad Elogium Principis, quæ argumentum est Orationis. Difficile est, tum hujus, tum alterius partis dignam speciem, & formam paucis adumbrare: Adeo magnam utraque ab Auctoris ingenio ubertatem accepit! Id unum dixisse sufficiat, Orationem hanc, licet italicâ linguâ primò conscriptam, adeoque à cæterarum stilo, & gustu

aliquatenus discedentem, absolutissimum nihilominus hujus Oratoris Opus existimari posse.

Ejus eloquentiæ character est. In Operum suorum commentatione, & ordine Ars mira; Eadem proponendi ratio nova, & singularis; In partium harmoniâ concinnitas; Iisdem mutuò nectendis, evolvendisque solertia; Denique incessus quidam, & Gradatio perpetua ad destinatam metam; & ab initio ad finem crescens semper Oratio. Subtilis est, & splendidus Orationis ornatus, quique Panegyricum decet; sed abest longissimè ab adulterino fuco, qui aliquando Italis objici solet. Stilius sententiarum ponderi par, integer, robustus, varius, ad proborum exemplarium normam efformatus; nec tamen iis nimium similis, quod affectationem redolet; nec nimium similis sibi, quod inopiam sapit.

CLEMENTI XI.
PONTIFICI MAXIMO
ORATIO PANEGYRICA
Habita in Aula Maxima Collegii Romani
ANNO MDCCIII.

SI GRATULATIONIS, quam OPTIMO PRINCIPI tot nominibus debitam solvimus, excusandam in præsentia tarditatem arbitrarer, EMINENTISSIMI ECCLESIAE PRINCIPES, argumenti in primis magnitudinem accusarem: proferrem deinde Romani Oratoris sententiam, negantis videlicet seram gratulationem reprehendendam videri: quod ea minus in adulationis suspicionem vocetur,

Sera Gratulationis reprehendi non solet.

setur,

cetur, quòd verior esse, ac plenior soleat: cùm è contrario laudatio præpropèra spei vulgo plus, quàm rei afferat & Virum magnum promittat potiùs, quàm exhibeat. Verùm excusationes istas à me nemo vestrùm, AUDITORES, opinor, desiderat, quibus explorata jampridem est, atque perspecta Sanctissimi modestia Pontificis, honores, laudesque averfantis, & generosâ quadam ingentis animi indole detrectantis. Sed pace Tuâ dixerim, CLEMENS PONTIFEX MAXIME: Diu satis obsequuti modestiæ Tuæ sumus. Cedas affectibus nostris, oportet. Nostrum hoc obsequii, venerationis, ac si fas dicere, amoris quaecumque tributum tandem exoratus, accipias, necesse est. Fuerit moderationis Tuæ, quòd tamdiu obstiteris: ejusdem profectò esse debet, quòd aliquando vincaris. Quoddam enim genus immanitatis esset; si tam grave nobis silentium, ac pudorem, quo suffundimur, juberet esse perpetuum. Pudet enim, quòd tamdiu passi fuerimus filere liberales Artes, hujus Romani Lycei felices incolas, quæ primum occupare debuerant gratulandi locum. Hoc unum illis erat votum: Et quidem quale optabilius, aut æquius votum? Quàm enim decebat præclarissimas Artes, quæ Magnum Te olim Alumnus exceperant, Patronum deinde studiosissimum, mox Principem senserant, ac Parentem suum; quæ ex incremento Dignitatis Tuæ tantam suæ pariter dignitati accessionem factam esse intellexerant; Quàm, inquam, decebat, ut Tibi statim gratularentur ac sibi? Æquissimum erat, ut qui tantopere illas comendas, ab illis pariter comendareris. Verùm ubi sensere, tamdiu Te invitum, obluçantemque, non nisi magnâ vi, ac deprecatione multâ ad suscipiendum Orbis Catholici Regimen cogi potuisse, nec satis post susceptum, Dignitati acquiescere; ingenti stupore defixæ, dolorisque Tui participes, quò se verterent, quid consilii caperent, ignorabant. Quid enim facerent? Gratularentur felicitati

Tuæ, quam infelicitatem Tuam quodammodo interpretabaris, Dolorem acuit, qui dolenti gratulatur. Gratularentur felicitati nostræ? Sed quæ poterat esse felicitas nostra, dolente Te? Non secus enim ac Tu sine nobis, ita nos sine Te felices esse non possumus. Quid itaque reliquum erat, nisi ut erumpere gestientem lætitiâ gravi silentiô premerent, atque ab omni gratulatione abstinere? Quod cum illæ facerent, jacuisset mœrore confectæ; nisi probè intellexissent, hoc Tibi chariores esse; quod silerent. Quamquam, fidenter dicam, non omnino imperare nobis potuimus, ut sileremus: sed privatim, ubi dolori, & gaudio libertas, ac locus major est, certatim invicem gratulabamur: & domesticos intra parietes, ubi nulla fingendi necessitas, sincero gaudio exultabamus. Quin etiam usi, quâ licuit, opportunitate dicendi, & scribendi, testatum volumus, quid Tibi, quid nobis deberemus. Ab hac tamen celebritate hætenus abstinendum putavimus: ne Tibi ingrati essemus, ac molesti; dum grati, & officiosi esse contendimus. Nunc verò, cum omnium consensus; & conspiratio vicit, ut par erat, modestiam Tuam (Neque enim omnium Gentium æquissimis votis, & gaudiis obsistere, si velis, potes; nec si possis, debes) nunc enim vero ferendum non esset, ac nemo nobis ignosceret; si nostras voces in publico isto quasi concentu desiderari pateremur. Neque esset Clementiæ Tuæ; si quod aliis negare non potes, quod omnes etiam Te invito, faciunt, nobis, ad quos præcipuè attinet, prohiberes. Per solvimus itaque necessarium officii vectigal, quod si minus Modestiam Tuam CLEMENS, Tuæ saltem Æquitati esse gratum debet. Gratissimum certè continget tot sapientissimis, atque omni ex parte ornatissimis Viris, quorum Ego præsentiam cohonestor, autoritate commoveor, expectatione ad dicendum impellor. Quâ enim sunt erga Te veneratione, studio, & amore, gaudent palam audire, quod ipsi privatim sæpe gaudentes

tes

tes loquuntur. Adsum igitur, vestros omnium iensus ut explicem non falsus interpres, AUDITORES ornatissimi. Dicendi argumentum à vobis, ipsa propè verba mutuabor. Mirati estis, quòd Pontificatum detrectaverit? Hoc primum. Gavisi, quòd acceperit? Hoc alterum. Gaudetis, quòd tantà cum Dignitate, Sapientiâ, Virtute administret? Hoc tertium erit, atque præcipuum meæ Orationis caput. En igitur quibûs veluti adumbratam coloribûs vobis hodie propono CLEMENTIS imaginem. MAGNUS FUIT IN PONTIFICATU DETRECTANDO: MAJOR IN ACCIPIENDO: MAXIMUS EST IN ADMINISTRANDO.

PROPO-
SITIO ET
DIVISIO.

NOSTIS pro vestra sapientiâ, AUDITORES, quàm suaves habeat Honor illecebras, ad conciliandos sibi hominum animos, & in sui desiderium, amorèque rapiendos. Nullum enim speciosius, nullum præstabilius inter mortalia bonum est. Sed nec mortale bonum existimaveris, quod homines ornat post funera, consecrat immortalitati. Natura ipsa tacitis quibusdam igniculis, quos nobis inserit, huic ad gloriam ardori quodammodo lenocinatur. Magnum quiddam Homo est: dignitatis suæ sibi conscius alrum quiddam spirat: & honorem, tanquam debitum excellenti Naturæ tributum, spectat. Nec illos veteres miror, qui Honori Tempa posuerunt, Aras tanquam primario Numini erexerunt. Quamquam quid aris, quid templis opus, quando huic Numini in illorum animis Heroùm ambitio jam pridem aras exstruxerat? Ibi humano sanguine, Provinciarum vastitate, Regnorum excidiis Idolum illud colebatur. Hinc factum, ut Philosophia illa vetus, atque adeò vera, & Christiana Philosophia nihil majus ad hominum commendationem excogitare potuerit; quàm si quis tam forti, tam invicto esset pectore; ut Honorem contemnere auderet. Hoc eò splendidiùs laudavit admiratrix Heroùm

I.
ORATIO-
NIS
PARS.
CLEMENS
in detre-
ctando
Pontifica-
tu Magnus.
Honoris
Illecebra.

suorum antiquitas; quò paucioribus meminit contigisse. Hoc in CLEMENTE quàm multi, quàm verè prædicârunt? Quàm nemo hæcenus tamen laudavit satis ac miratus est?

Honor Summi Pontificatus.

Quantum enim, quæso, illud est, quod repudiavit? Illam nimirum Dignitatem, quæ vicariam sustinet Supremi Numinis Majestatem. Quæ vota quamlibet ambitiosa Honor iste non implet, ac superat? Hominem, an DEUM putas, quem in Aris ipsis coronandum locari, quem in Religionis quasi Domicilio, in Orbis Catholici Arce constitutum vides? Indè sacras leges Populis, & sancta jura distribuit. Si Thronum ascendat; strata humi Regum Majestas pedes deosculatur, leges audit, fulmina perhorrescit. Si jubeat, audiunt Nationes universæ, Cælum ipsum obscundat, Tartara contremiscunt. Paucis accipite supremi hujus Honoris imaginem. Sublimis Tartara pedibus calcat; alterâ manu Orbem Terrarum complectitur; alterâ Cælum attingit, ac pro libito claudit, reserâque. Quàm magni est animi, DEUS immortalis! Honorem istum obtinere cum possis, non quærere: cum merearis, non cupere; cum sponte ab omnibus deferatur, strenuè, ac fortiter detrectare?

Sed erunt aliqui fortasse, qui Honorem aditu primo respuant, quasi ejus inopinatâ luce perstricti. Erunt, qui ne ambitiosi videantur, fugiant oblatum decus: sed non procul non diu, non constanter: eatenus dumtaxat, ut famæ consulant suæ; ut præter ipsum Honorem, Modestix quoque laudem assequantur, qui honoris cumulus est, callidè ambitiosi, modestè superbi, superbè demissi. CLEMENS diu, constantèrque talem se præbuit, qualis initiò visus erat. Quàm erat optandum, ut ad Religionis nostræ splendorem, ac pompam in quodam proponi potuisset universi Orbis Theatro speciosum illud, ac triumphale certamen, quod

CLEMENS in Honore detrectando Fortitudo & Constantia.

in arcanis Comitiorum penetralibus peractum est: ubi tres integros dies, non ut magnum aliquod pararetur Imperium, sed ut augustissimum in Terris Imperium detrectaretur, hinc à PURPURATORUM PATRUM SENATU, indè ab U-
NIUS Constantia acerrimè pugnatum est, & de regnandi cupiditate utrimque gloriosissimè triumphatum? Merebantur qui deferebant, vel hoc ipso, quòd Tanto pares Imperio, in alterum transferre certarent, reluctantem cogere niterentur: perinde ac si beneficium amplissimum ipsi potiùs accipere viderentur, quàm dare. Tu verò, qui à tot maximis Viris, ac mereri se, quod dabant, consciis dignissimus, atque Optimus deligebaris, CLEMENS, merebare procul dubiò jampridem oblatum decus. Iterum, ac magis promeruisti, cum illud constanter adeò, ac magnificè detrectares. Sed iterum, & tunc maximè promeruisti, cum repudiatam fortiter Dignitatem fortissimè suscepisti: ut verè tunc beneficium amplissimum non Tibi datum ab omnibus, sed à Te datum fuisse omnibus, constet.

Videas enim interdum homines, qui ab Honore capiendo refugiant, sed conscientia imbecillitatis, quia pares oneri splendido non sunt, aut inertia, quia onus horrent. CLEMENS verò, & onus vidit, & humeris non impar vidit, & impositum ut perferrer, à se ipso fortiter impetravit. Adeò ut, qui MAGNUM SE PONTIFICATU DETRECTANDO exhibuerat, MAJOREM SE probaverit ACCIPIENDO.

Reètè hoc, & sapienter, nec sine certo Divinae Providentiæ consilio videtur comparatum esse; ut honores oneribus, onera verò honoribus temperarentur: ut honorum cupiditatem onerum molestia compesceret; onerum gravitatem honorum jucunditas recrearet. Utrisque constant splendida munera, honoribus juxtà, & oneribus. Hoc tamē interest, quòd honores ostentantur, onera dissimulantur.

II.
ORATIO:
NIS
PARS.
Major in
accipien-
do.

EUR.

tur. Blandum quiddam, & insidiosum Honor est: non statim ostentat onera, quæ terreant, sed Dignitatem, quæ placeat. Utramque Honoris, blandi, & severi; læti, & molesti; placidi foris, intus tumultuosi faciem CLEMENS vidit. Detrectavit lucem, blanditias, splendorem: Onera, molestias, tumultum, & curas accepit.

Onera Summi Pontificatus.

Quàm est onerosum, DEUS Immortalis! impositam velut humeris ferre totius Orbis molem: Europam, Asiam, Americæ, atque Africæ remotissimas gentes paterno sinu complecti; admittere in animum omnium curam Populorum; omnium pericula, infortunia, calamitates suscipere: oblitum sui Orbi Christiano vivere: de tot Urbibus, & Nationibus, & Provinciis in vera Fide, in pace, & concordia continendis diu noctuque cogitare: accipere innumerabiles undique Nuncios, totidemque dimittere: sollicitos dies, ac vigiles noctes pro omnium salute, ac felicitate transigere; adversus tot hæreses, superstitiones, ac vitia contendere: spectaculo esse mortalibus universis, quibus rectam præbere vivendi, sentiendique normam, ac regulam tuis ipse legibus, tuis moribus debeas? Tot septa laboribus Dignitas an non merito debebat nonnullâ honoris pompâ circumvestiri: ut honos onera vel dissimularet, vel solaretur? Si enim totam repente se proderet curarum hæc moles; quem tantæ magnitudinis virum existimamus fore, qui suos supponere humeros vellet? Sapienter itaque Christiana Respublica, dum dignitate gravissimâ Pontifices onerat, honores veluti quoddam Pietatis tributum, atque vœtigal, non quidem necessarium sanctissimis Viris, æquissimum tamen, persolvendos statuit, ad laborum solatium, onerum levamen, & lenimentum curarum.

Verùm concipite animo, AUDITORES, HEROEM aliquem; supra mortalium conditionem excelitate ingentis animi sic evehum; ut nihil extimâ captus rerum specie,

ac

ac fulgore, Pontificiæ Dignitatis onera, curas, laboresque omnes penitus introspeciat, & immensâ quadam mentis amplitudine complectatur: Eâ insuper sit firmitate, & constantiâ munitus; ut quantum ad promerendos honores meriti afferat, tantum ad eos contemnendos roboris habeat; nihil ab eorum specie, ac illecebris permoveri se, aut incitari patiatur, An cum aliquando tantam onerum molem subiturum putamus? Si faceret; quem illum esse, qua magnitudine animi præditum putaremus?

At Quis HEROS Ille, quem cogitastis? CLEMEN-
TEM profectò, AUDITORES, intellexistis à me sub HE-
ROIS istius imagine rudi adumbratum. Omnes Ille tantæ Dig-
nitatis labores, onera, & curas capacissimæ solertiâ mentis de-
prehenderat. Quin usu ipso, atque experientiâ, rerum Ma-
gistrâ, tanti honoris jugum, tanti servitutem Imperii, tantæ
Felicittatis ærumnas satis superque didicerat. Cum tribus
Pontificibus Maximis in sustinendo Ecclesiæ Orbe suppetias
ferret, tunc oneris gravitatem tanti sensit. Qua enim erat
existimatione, authoritate, sapientiâ atque in consiliis capiendis
dexteritate, nullus incidit nodus, ad quem solvendum,
atque enodandum quæsitus iste non fuerit Alexander. Sæpe
in rebus difficillimis, consilium, sententiam, præsidium roga-
tus, in ea penetralia introire consueverat, ubi latentes expli-
cat, ingentesque ingens felicitas labores, angustias, curas.

Adde novum istis pondus: Perturbationes præsentium
temporum, calamitates, bellorum incendia, quæ Europæ u-
niversæ imminere jam tum sentiebamus omnes, perspicacissi-
mo Ille mentis obtutu intuebatur. Navim regendam con-
scendit, non cum Cœli serenitas, ventorum favor tranquilli-
tatem, & securitatem promitterent; sed cum ingentes ubi-
que attolli fluctus, sævissimas circum undique impendere
tempestates videret. Quæ nunc non sine dolore cernimus,
jam Ille cogitatione prævererat: Imperia se invicem colli-
dentia;

A CLE-
MENTEprobe cogni-
ta & acce-
pta.Præsentium
temporum
difficultates.

dentia; in mutuam ruentes perniciem armatos Reges, ac Principes; Populorum clades, Urbium solitudines, vastitates agrorum, Regnorum tumultus; Religionis neglectum, metum, pericula. . . . Sed nolo, AUDITORES, Europæ faciem tristissimam vestros ob oculos ponere: ne pietati, ac dolori vestro nimium indulgeam. Quantæ, rogo, Magnitudinis fuit, sapientem animum, nullis honorum illecebris delinitum, tot, ac tanta hujus Imperii onera planè perspete suscipere?

Onus omnium maximum, Honor ipse.

Sed nondum satis de susceptis oneribus dixi. Postremum addo modestæ menti longè gravissimum. Quid illud? HONOREM ipsum, quem tanto CLEMENS abhorrentis animi nisu propellere à se, ac deprecari contenderat. Hunc subjisse nonne majus, quàm repudiâsse fuit? Ut enim repudiâres, CLEMENS, repellendæ Tibi erant honorum illecebræ: ut exciperes; ipsa honoris detrectatio, honore ipso splendidior, veluti retractanda; atque in honore tam fortiter, tam sapienter rejiciendo velut obfirmatus animus expugnandus. Moderanda ibi honoris cupiditas: hinc sapientis animi demissio, ac virtutes, quæ lucem fugiunt, superandæ. Sapientia hortabatur, ut sperneres; Moderatio, ut recusares: hoc ipsum ne acciperes, Animi tui Magnitudo, Constantia, & Modestia ipsa suadebant. Modestiam accipiendo superâsti, Constantiam vicisti, Magnitudinem cumulâsti. Animum renuendo viceras: eundem iterum, jam sui victorem, jam se ipso majorem admittendo, atque impositi oneris triplicem quasi molem, tribus Gentilitii stemmatis Montibus adumbratam, sustinendo vicisti.

Dicam tamen, AUDITORES, quod sentio. Parùm esset Honorem probè cognitum detrectâsse: parùm etiam perspecta onera suscepisse: nisi eadem pari cum laude perferrentur. Accedat hic laudi Tuæ cumulus, CLEMENS PONTIFEX MAXIME. MAGNUM TE PROBASTI HONORE

NORE DETRECTANDO: MAJOREM ACCIPIENDO: At MAXIMUM GERENDO, ET ADMINISTRANDO TE PROBAS. MAXIMUM, inquam, quia Dignitati maximæ PAREM.

RELIQUA munia, Principatus, Imperia suos habent fines, certosque magnitudinis terminos, quos mentis, ac virtutis præstantiâ transilire quodammodo, & prætergredi possis, & suscepto munere, atque honore major videri. Sed ubi ad eam Dignitatem deveneris, quæ Vicariam DEI Potestatem apud homines gerens, sublime Cœlo inserit caput, nullisque Imperium videtur limitibus definire: Huic profectò qui se administrando Parem probaverit; supremum ille attigisse Magnitudinis apicem dicendus est. Qui enim major excogitari animus possit, quàm qui tantum æquaverit Dignitatis fastigium, quò majus excogitari non possit? Sed quando Potestatem utramque PRINCIPIS, & PONTIFICIS MAXIMI Dignitas ista complectitur; Illum ego administrando Parem existimandum censeo, qui omnia impleat Optimi Principis, ac Summi Pontificis munia. Quæ quidem quemadmodum CLEMENS cumulatissimè impleat, non vobis, AUDITORES, quibus compertissimum est, sed Posteritati universæ comprobatum volo. PRINCIPIS est, subditorum sibi Populorum Felicitati consulere: SUMMI PONTIFICIS, immortalis mortalium omnium Felicitati prospicere. Utrumque ità CLEMENS præstat, ut omnium vota, spēsque impleverit.

Et primò quidem Publica illa Felicitas, quæ Principis munus est, tribus planè conficitur: PACIS TRANQUILLITATE: ANNONAE, & ALIARUM ID GENUS RE-
RUM COPIA: BONARUM ARTIUM CULTU. Primum enim, ut sine metu vivamus; Alterum, ut commodè; Postremum, ut honestè, ac laudabiliter; Tria hæc simul colligata, complexaque, ut felicissimè vivamus, efficiunt. Quam hujus triplicis boni, & felicitatis partem nobis optandam

dam reliquit Tanti Principis Virtus, Providentia, & Felicitas? Nimirum inter circumstrepentes bellorum tumultus otio jucundissimo fruimur: Inter laborantes inopiâ Populos, omnium rerum copiâ abundamus: & quæ plerisque in locis jacent Optimæ Artes, apud nos imperant, vigent, triumphant.

I. Pacis conservandæ, studium.

In gravi Italiae perturbatione.

SATISNE illud mirari, vel potiùs gratulari nobis possumus, quòd Europâ universâ bellorum incendiis æstuan-
te, sola Nostri Principis Ditio Pacis obtinet securitatem? Ejus confinia si prætereas: latè resperfos cruore campos intueris: strata passim cadavera exhorrescis; plurimis ubique imaginibus mortis, ac terroris occurris. Si pedem territus referas, suavissimo frueris Pacis aspectu. Circumundique obstrepit armorum fragor, tubarum clangor: præliantium clamores, morientium gemitus exaudiuntur. Hic silent omnia: & cum prælia, & clades nunciantur, quantum de aliena calamitate dolere, tantum de felicitate nostra gratulari compellimur. Quis tantam sibi tranquillitatem polliceri ausus esset, cum atram illam, collectis undique nubibus, & prægnantem fulminibus tempestatem, Italiæ incubantem videret; hic, & illic sævissimè detonantem audiret? Spem quidem ingentem serenitatis fecerat exortum CLEMENTIS Sidus. Multum præsidii in Authoritate, quam illi suprema Dignitas fecerat, par Dignitati Virtus cumulaverat; multum in ejus Prudentia, quâ rerum eventus longè prospicit, & mirâ dexteritate avertit; multum denique in eâ, quâ est apud omnes estimatione, apud Reges, ac Principes veneratione, & gratiâ, multum, inquam, in his omnibus ad tranquillitatem præsidii statuebamus. Sed cum effrenatam belli suapte naturâ sciremus esse licentiam; sperabamus, non sine aliquo metu, ne in proximo sæviens bellicus furor, & circumvolitans turbo, nos etiam abreptos in partem calamitatis involveret.

Ademi-

Ademisti nobis hunc metum, PRINCEPS OPTIME, *Ditionis Pontificie Tranquillitas.*
 Spes nostras cumulasti. Serenitatem Pacis, tranquillitatem, securitatem tenemus, Iram belli coercet Auctoritas Tua; frenos imponit licentiæ; furori terminos statuit. Totâ penè bacchatur Italiâ procellosum Bellum: diras ubique tempestates, horrida parit naufragia. Sed ubi ad Ditionis Tuæ fines devenerit; Tuum quodammodo sentit Numen; tumentes fluctus confringit; littora deosculatur; atque in se revolutum, complicatumque decedit. Hanc belli metam, ac legem discordes licet invicem REGES, ac PRINCIPES, unanimi tamen consensu statuerunt. Eâ nimirum Magnitudinis Tuæ admiratione, Virtutis reverentiâ eorum animos occupasti; ut offensionem Tuam quamcumque pejorem qualibet clade arbitrentur: eâ devinxisti benevolentia; ut amorem Tuum omni victoria potiolem putent. Ex hac insigni inter se diffidentium Regum, ac Principum in Te uno sincerè amando concordia, sperare in primis Pacis, quâ fruimur, perpetuitatem jubemur: Tum etiam confidimus, orituram inde Italiæ, atque Europæ universæ optatissimam Pacem, cui procurandæ tot curas impendis, tot preces ad Superos, tot lacrymas fundis. Sed dum illa speratur, quantæ felicitatis est, quod nos ea præsentem lætamur? Quanta hæc PRINCIPIS gloria, qui nobis illam suis ipsius curis, laboribus, sumptibus comparavit? Quis enim tranquillitatem in hac perturbatione temporum difficillimam nullo nobis staturam impendio sperâisset; Præsertim cum videremus, ob tutandos Imperii fines communiri arces, novos conduci milites, tot Legatos, ac Nuncios ad Principes mitti, tot denique impensis à PRINCIPLE pacis securitatem parari? Jam sublevare de nostro Ærarii difficultatem cogitabamus omnes; nec inviti: Commune commodum scilicet privato singulorum incommodo bene redemptum arbitrati. O nos supra expectationem felices! *Ejusdem Ni-securitas*

impensio so-
lius Principis
parta. Nihil oneris impositum Populo Nemo iussus est publicam
felicitem detrimentò suò sancire. Totam hanc, quam
tenemus, Pacis securitatem nobis OPTIMUS PRINCEPS
suis comparatam laboribus, suis nutritam impendiis libera-
lissimè fruendam donavit. Pacem habemus magnis sumpti-
bus partam: nec tamen indè pauperiores sumus. Unus pau-
perior factus est, Princeps. Sed ne ipse quidem. Gratula-
ri enim sibi jure potest, Suum esse, quod omnium est.

JAM QUANTA felicitatis nostræ pars est, quod in
hac temporum difficultate comodissimam nobis annonæ
affluentiam, & rerum omnium copiam facit? Solet Annona
non præsentis modò, sed etiam futuri temporis timore ingra-
vescere; quin & alienæ, ac præsertim proximæ sterilitate
regionis carior fieri, ac durior. Sed Tua, CLEMENS,
Providentia, atque in omnia intentus nostræ felicitatis amor,
& cura maturè præcavit, ne præsentì obesset futuri tempo-
ris metus; quin ut præsens copia futuri temporis metum
depelleret. Nec alienis nos confictari calamitatibus passus
es: sed eam insuper omnium rerum abundantiam, & co-
piam suppeditasti; ut exterorum etiam penuriæ Populorum
solatio esse possit. Sed non modò Tuorum necessitati con-
sulis, verum etiam splendori Urbium, atque ornamento.

Traiani A-
quæductus
priori Ma-
gnificen-
tiæ, &
commodo
restitutus.
-on Testes Traiani Aquæductus Centumcellis à Te, ingen-
ti opere, ac sumptu, priori magnificentiæ, & comodo resti-
tuti. Quibus exultasse gaudium Centumcellanos existima-
mus, cum tot repente salientes peregrinas aquas viderent,
quæ læto murmure obstrepentes, eo quo poterant modo,
pollicebantur illis certissimè comodius commercium, fre-
quentiores advenas, foecundiores hortos, uberiores opes,
& confirmatam clarissimæ Urbis, ac Portus cum dignitate
felicitatem? Quàm festivis acclamationibus tanti Authores
muneris salutavere, INNOCENTIUM XII. quod strenuè
inceperit, CLEMENTEM, quod constanter Prosequu-

tus

tus absolverit. Uterque enim ab illis, uterque à me in huius consortium laudis appellandus est Princeps. Neque enim verendum est, ne quod Alteri adscribimus, invidere alteri videamur. Non eum habemus Principem, qui suas augeri alienis laudibus ferat; sed qui suæ pariter laudis prædicationem oderit, & alienæ silentium damnet, hoc laudabilior, quòd suæ laudis negligens laudari Alterum gaudet. Comendandus itaque INNOCENTIUS, quòd dignam Principe optimo provinciam susceperit: & licet ille non satis ad rem perficiendam vixerit; satis tamen ad beneficii laudem vixit: quòd perfecturus, si licuisset, inceperit.

Sed indè comendabilior es, CLEMENS, quòd in egregiis operibus, atque immortalibus non incipientis gloriam aucuparis: sed si quid ab aliis Principibus ad utilitatem publicam commodè, atque magnificè inceptum est; in id constanter insistis: & alienam laudem negligendo non invides, sed amando, ac promovendo Tuam, vel nolens, facis. At quàm Tibi peculiaris, in tanto persequendo, & absolvendo opere, laus celeritatis, atque constantiæ? Jam enim laboris, ac sumptus magnitudo in hac Ærarii, ac temporum difficultate, Spes nostras, ac vota in commodius tempus distulerant. Quid à Te jam optare, quid sperare, CLEMENS, non liceat, si quæ nobis utilia sunt, licet difficilima, & maxima, celerius præstas, quàm nos optare audeamus? Quam de Magnitudine Tua opinionem studiosi advenæ induent? cum intelligent, Anno tui Pontificatus secundo, eo videlicet anno, quo tot labores, & curas complexus, jactatam bellis Europam componere, Imperii tui tranquillitatem, magnis sumptibus, nullisque imperatis tributis, tutari studebas impensè; hoc, inquam, anno munera, ista, usque ad antiquitatis invidiam magnificentissima, à Te liberaliter data? Sed hæc ludentis quasi Magnificentiæ,

3. *Auctus
bonarum
Artium
splendor.*

tiæ, ac Populorum commodis consulentis opera sunt, Præstantiora, atque illustriora videamus.

BONAS ARTES videlicet, animorum decora, virtutum nutrices, Reipublicæ ornamenta, ac præsidia, Sapientiâ, Auctoritate, munificentia in tantum promovet, auget, amplificat; ut CLEMENTIS Principatus optimarum Artium Regnum appellari meritò possit. Quando enim illis par honos habitus? Quando major in illarum Lyceis frequentia, sedulitas, ardor? Ut omnes, siquæ indecorò torpebant otio, Academiæ excitantur, & alacritate novâ vigent! Ut omnium extimulatur ingeniorum vigor, solertia exaccuitur, studia inflammantur! Ut denique Artes præclaræ omnes spiritum, ac vitam splendoremque acceperere! sub eo videlicet PRINCIPE, qui omnes ita in Se Uno complectitur, ut ferè excellat in singulis. Testantur egregia ab eo edita Græcè, Latinæ, atque Etruscæ facundiæ monumenta. Testatur hæc Musarum Domus, CLEMENTE, Alumno quondam suo, superba: ubi tot Ille, ac tanta præstantis ingenii documenta, & eruditionis dedit.

Lyceum istud intraturos ducemus per loca singula, quæ ingens Alumnus, atque Hospes implevit: omnium memores, indicésque dicemus: Hic olim CLEMENS Græcæ, ac Latinæ facundiæ Tyrocinia posuit: Hic Eloquentiæ rudimenta capessivit: Hic Naturæ penetralia subtilissimè scrutabatur: Illic sacras litteras, altissimæque Divinitatis Mysteria incredibili Naturam omnem prætervolantis ingenii celeritate assequabatur. Hic disertissimè perorantem, hic Philosophica, hinc Theologica arcana explicantem sapientissimè, acerrimèque propugnantem accepimus. His artibus Ille utilissimè Pueritiam instituit, Adolescentiam constantissimè exercuit, Juventutem pulcherrimè excoluit, Provectiorem ætatem copiosissimè locupletavit. O dignum hoc apice supremi Honoris Principem, qui nunquam sibi, nunquam suis

luis commodis, nunquam cupiditatibus vixerit; sed ætatem omnem in studiis, vigiliis, curis traduxerit! Quid ad conciliandum Bonis Artibus amorem, & cultum excogitari præsentius, atque optabilius possit; quàm Princeps, illis ab ineunte deditus ætate, & earum beneficio summa omnia consequutus? Quis dubitet, maximi ab Illo faciendos, ei probandos præ cæteris, qui easdem præclaras Artes, ejus exemplò, coluerint?

Sed quos insuper Authoritatis aculeos addit, cùm Testis Ipse, Ipse æstimator, Ipse laudator accedit? Quos habent stimulos, quos animos, ac vires faciunt voces istæ? Sciet CLEMENS, æstimabit, probabitque. Sed non tibi satis, CLEMENS, qui non laudare tantùm bonarum Artium cultores, sed ornare muneribùs soles. Huc enim præcipuè Munificentiam Tuam impendis; ut præstantissimas Artes ornes, augeas, ac dites. Has Magistratibus administrandis, fungendis Legationibus, gubernandis Provinciis destinas: & exturbatâ velut è folio Fortunâ quæ, regere, ac moderari hominum sortes vulgò solet, Felicitatis quasi arbitras esse bonas Artes jubes. Quàm præclare, quàm splendide, quàm foeneratum, quod ab illis acceperas, beneficium rependis? Illæ Te dignum Principatu fecerant; Tu illis Principatum donas.

Est itaque cur gratulari temporibus nostris meritò debeamus: quæ nobis eum paravere PRINCIPEM, qui Felicitatem publicam in Pacis tranquillitate tutissimam, in rerum omnium copia lætissimam, in bonarum Artium cultu honestissimam, in omnium complexione cumulatissimam procreârit.

Verùm civilis ista Felicitas umbra quædam, & imago est immortalis Felicitatis, ad quam comparare nos, ac veluti manuducere Supremus Pastor, ac Pontifex debet. In hanc ergo CLEMENS toto pondere consiliorum, totòque

D

nifu

*Munia
Summi
Pontificis
CLEMENS
implet.*

*I.
Supremi
Doctoris.*

*II.
Summi
Pastoris.*

*CLEMEN-
TIS Vigi-
lantia.*

nifu mentis incumbit. Huc præcipuè SUMMI DOCTORIS Sapientiam, PASTORIS OPTIMI Vigilantiam, SANCTISSIMI PONTIFICIS Authoritatem confert: ut ad Divinarum Virtutum studium, quæ sunt beatissimæ semina felicitatis, mortales omnes inflammet.

Huc illæ Cohortationes pertinent, quibûs reflorescere pristinam eruditorum Pontificum Facundiam gratulamur. Quantam Illæ spirant, quàm solidam, nativamque Pietatem? Quæ sermonis gravitas? Quæ vis? Quæ majestas? Quàm aptè congruentibûs sacrarum Litterarum oraculis confertum, ac dives eloquium? Quàm instructa ad docendos, quàm efficax ad permovendos animos eloquentia? Quàm digna hæc Summi Ecclesiæ Doctoris cura!

Jam ut Pastoris Optimi, atque amantissimi omnium Parentis Vigilantiam exhibet, partèsque omnes cumulatifimè implet! Producerem hîc tot sanctissimas Leges, ab eo sancitas, vel confirmatas, quibus Sacris Templis reverentiam, Festis diebus cultum, rebus Divinis frequentiam restituit: Intemperantiæ modum, Licentiæ frenos imposuit: Rectæ puerorum institutioni, Judiciorum æquitati, omnium denique Ordinum integritati consuluit. Celebrarem expurgatum Prædonibus Latium. Proferrem tot circumquaque missas, plenas consilio, Pietate, Sapientiâ Litteras, quibus hîc concordiam inter Principes aluit; illic Religionis integritati consuluit; alibi resurgentis Hæreseos, & perturbatione temporis ad renovandos errores abutentis audaciam retudit. Tot Legatos recenserem ac Nuncios, qui per Orbem universum, ad remotissimas usque Sinarum plagas, Pastoris optimi Vigilantiam circumferunt.

Sed quid longinqua Vigilantiæ Pastoralis exempla quærimus, cum domestica, cum recentia suppetant? Revocate in memoriam, AUDITORES, tempus illud. . . Horret animus meminisse. Sed quando secura est præteriti
peri-

periculi recordatio : quandoquidem, quod in nostram perniciem imminere videbatur, malum in tantam publicam utilitatem DEI Immortalis beneficiò, & CLEMENTIS Vigilantiâ conversum est; meminisse nos decet, ne felicitatis nostræ, atque accepti beneficii videamur inmemores. Revocate itaque in animum, AUDITORES, si tamen obli-

Præsertim
in Terræ
motibus
superis.

terari unquam potuit funestissima illius imago temporis, cum Terra intestino tumultu concussa, domos nostras, quasi pondus invisum excuteret: cum inconstans, ac fluctuans titubare experiremur sub pedibus solum; ruentibus similes nutare parietes; crepitanzia tecta diffringi; suspensas ubique, ac præcipites ruinas instare; præsentem undique intentari mortem intueremur. Fugiebamus huc illuc incerti, metu exanimes, & pallida viventium simulacra. Ubique præsens periculum, præsens ruina, præsens mors occurrebat. Quid enim usquam satis tutum; ubi solum illud, quo cætera stant, ac nituntur, labat? Tum verò fugam perdidit timor, fuga per fugium.

Verum, quod communis Parens Tellus per fugium negabat, in CLEMENTE Parente Optimo invenimus. Hujus profectò Vigilantiæ debemus, quòd tanto defuncti metu, ac periculo sumus. Quid enim omisit laboris, & curæ; ut afflictam Urbem, & consternatam erigeret; ut periculi causas, & periculum ipsum averteret? Post primam Urbis trepidationem, Orationem habuit ad Sacri Collegii Purpuratos Patres, unius noctis vigiliâ elaboratam; sed eâ curâ, doctrinâ, & pietate conscriptam, ut nemo illam audiret, aut legeret, quin Pastoris Summi Vigilantiam iam admirabilem prædicaret. Neque hoc satis. Statim referavit Cœlestium donorum Ærarium: ut immortalitatis arrhâ donatis non modò periculi metus minueretur; sed mors ipsa propè esset in votis. Indixit publicas preces, supplicationes, jejunia. In singulis ferè Templis tot Pietatis exer-

citationes instituit, ubi certatim omnes de placandâ Numinis indignatione, deque confirmandis adversus pericula, mortemque ipsam animis cogitaremus. Immensæ Orationis esset, non dicam exornare dicendo, sed vel narrando persequi tot excogitatas Artes pulcherrimas, sanctissimasque; tot sapientissima, opportunissimaque consilia, in ea rerum perturbatione tam celeriter, tam constanter, feliciterque suscepta.

Improvise ingentis periculi metus adeo occupare, ac perturbare animos solet, ut rebus gerendis, capiendisque consiliis minus habiles, atque imparatos efficiat. Testes ipsi sumus, qui tam præsentis periculi metu perculsi, de nobis unice servandis solliciti, non aliena tantum, sed nostra etiam obliviscebamur. Tu interim SANCTISSIME PONTIFEX, Tui unius oblitus, de nobis omnibus cogitabas. De omnibus verò? Quin & de singulis. Quod enim hominum genus, quæ natio, quæ tam abjecta conditio Tuæ Vigilantiæ curas effugit? Singulos hominum ordines, gradus, officia diligentissimè recensebas: pro singulorum salute, utilitate, solatio, quàm plurima opportunissimaque mandata expediebas: perinde ac si, secretò quodam cum Divina Mente commercio, quæ acciderunt mala, mente jam pridem & cogitatione prospexisses, atque olim per otium tot consiliorum molem digessisses.

Quæ digna satis hujus Vigilantiæ prædicatio? Quæ par illi esse possit grati animi significatio? Ea videlicet luctuosissimi illius temporis calamitates in gratulationis materiem convertit: & nostra ipsa pericula invidenda posteris fecit. Adeo enim repentino timore excitatam Romæ Pietatem confirmavit, cumulavitque; ut nulla in posterum felicior, ac dulcior futura sit; quàm tanti periculi recordatio, quæ in omnium salutem, Pastoris optimi curâ, felicissimè redundavit. Enimvero quando Pietatem vidimus in hac veræ Fidei Arce gloriosius triumphantem? Quando tam frequens,
tam

tam assiduus ad Tempia concursus? Quàm accuratum, quàm constans rerum divinarum studium? Quàm profusa in pauperes liberalitas? Quam denique singularia virtutum omnium, ac præsertim difficillimarum certatim, ac palàm data ab omnibus documenta mirati, & gratulati sumus? Quid memorem interdicta in posterum Bacchanalia, & scenicos ludos? Quid vana luxûs ornamenta proscripserit? Quid sancta in futurum sacra, supplicationes, jejunia? sanctiorem denique vivendi normam decretam ab omnibus, ac firmiter constitutam?

Non hæc Timor præstat; quem haud satis idoneum, atque diuturnum novimus officii Magistrum. Habet ille satis unde gloriatur, atque superbiat, quòd tanti occasio fuerit Boni: Authoris laudem præcipuam Vigilantiæ Tuæ concedit, SANCTISSIME PONTIFEX: sed & amor omnium erga Te sincero, qui Tibi placere, Te imitari ac sequi studebat. Præibas enim omnibus exemplò, qui omnes hortabaris verbò. Vidisti, Roma, Christianæ Pietatis monumenta religiosissimè invisentem: sacros gradus Reparatoris nostri cruore resperfos, positis humi genibus numentem; ut quot pietatis osculis Dignitatem deprimere, totidem gloriæ gradibus videretur attolli. Vidimus, non humeris hominum, non curru invectum; non equo infidentem, sed ægrè, propter debilitata recenti morbo crura, pedibus nitentem, moliri viam plurimò infectam lutò, atque imbriferi Coeli inclementiam detecto capite dissimulantem incedere. Ibat inmissus circumfusæ supplicantium Turbæ, solâ corporis Proceritate, ac Pietate spectabilior: quæ quantum se reliquis inmiscere studebat; tantò supra reliquos eminebat. Vidimus Apostolorum Principis Templum lugubri pompâ adeuntem, ubi sacris operari tantâ cum Majestâte, ac Religione consuevit. Jam inter illos Urbis terrores, atque discrimina illacrimabatur alienis periculis. In-

III.

Sanctissimi Pontificis.

CLEMENTIS Pietas, & exempli Auctoritas.

terea sui securus, Orbe concusso, rebus Divinis constantissimè instabat: & novus Moyses in suum potiùs converti caput precabatur mala, ut eadem à Populo deprecaretur: seque Ipse Summus Sacerdos pro Populo victimam offerebat. Hæc tanti Pontificis Pietas Tibi, Roma, ad pietatem incitamento, ad securitatem præsidio fuit: & si tot circumjectis Oppidis, Urbibus, Provinciis ingenti clade vastatis, aut Telluris haustu præcipiti absorptis, stas, Roma, soluta metu, & periculo, Pietate auctior, CLEMENTIS Pietati debes.

Sed non eam ego Pietatem tantummodo, quam eo calamitosissimo tempore, sed quam semper præ se tulit, loquor. Quid enim unquam nobis Ille exequendum proposuit, quod non Ipse prior sui exempli Autoritate firmaverit? Quam legem sanxit, quin eam ipse sibi prior indixerit? Quam Virtutem nobis commendatam voluit, de qua Prior ipse luculentissima documenta non dederit? Si Liberalitatem in pauperes, atque eos præsertim, quibus illa Terrarum clades adeò parùm pepercit, ut unâ dumtaxat vitâ superstite fortunas omnes abstulerit; Eam CLEMENS, licèt jam penè exhausto, Ærario Principis imperaverat. Si Temperantiam, & Frugalitatem; quis Eo frugalior, qui de quotidianæ mensæ sumptibus ità detraxit, ut privatorum, ac plebejorum Civium mensas Principis mensa non vincat? Sæpe nos ad omnia Christianæ Pietatis officia cohortatus est. Sed ut se in omnibus præbuit exemplar! An non expiandis criminibus publicè aures præbentem; egenorum pedes Pontificiis manibûs abluentem, in Nosocomiis ægris fercula, morientibus immortalitatis Pharmacum ministrantem aspeximus?

Quis continere lacrymas potuit, cum videret Pontificem Maximum ad Aras accedentem; ut OPTIMIFRATRIS FILIAM immortalis DEO in perpetuum consecraret?

ret? Illam, amore Tuo dignissimam, cum propter eximiam virtutem, & singulares dotes haberes charissimam, CLEMENS, Magnæ profectò Fortitudinis fuit; quòd à Te divelli permiseris: Majoris, quòd heroicum Virginis consilium approbaveris: Maximæ, quòd tam novo spectaculo interfueris. Quid, quòd eo vultu interfueris, quo genialibus nuptiis interesse homines solent? Quid etiam, quòd incruentam, ac purissimam Victimam Tuâ veluti manu immolaveris, Idem Ipse Sacerdos, & penè Victima?

Fratris Filiam inter sacras Virgines DEO consecrat.

Hæc sanè dum præstas, Imaginem Pontificis Maximi exhibes, quam demirari quidem univèrsa cogetur Posteritas, utinam imitari contendat! Oneras futuros Principes, CLEMENS: sed & Posteròs nostros. Isti enim, quòd non eadem fortasse præstari videant; Illi quòd eadem præstare non sine ingenti difficultate possint, graviter ferent. Sed hoc utrisque solatium esto: quòd meliora sortientur tempora, quæ nec Tantæ Virtutis, ac Magnitudinis Moderatorem postulabunt, ejusque desiderium faciliùs ferent. Quando enim diuturnò experimentò comperimus, hunc esse Divinæ in homines Providentiæ morem, ut pro ratione temporum Orbi Catholico Moderatores sufficiat; Nostra hæc tot inter se complicatis pressa calamitatibus tempora Moderatorem planè Maximum postulabant.

Quæ cum ità sint; eritne, qui adulari me putet, cum Eum in administrando Pontificatu MAXIMUM appello, quem constat, ità omnia OPTIMI PRINCIPIS, ac SUMMI PONTIFICIS munia cumulatissimè implere; ut Supremæ PAREM Dignitati se probet? Non id à vobis, AUDITORES, percunctor, quorum ego novi suffragia, sensus intueor, Sed eritne alius fortasse quispiam, quem à vobis, atque à me dissenturum putemus? Erit? Est procul dubio, atque is unus est, qui reclamantibus cæteris omnibus, CLEMENTEM Supremæ huic Dignitati ad-

administrandæ imparem putat, ac prædicat. Quis Ille? CLEMENS Ipse; CLEMENS unus CLEMENTEM imparem putat, ac veris lacrymâs proficitur. Laudo, CLEMENS, quamvis assentiri non possim. Felix error, qui Te commendabiliorem, nos feliciores facit! Quid enim felicius nobis, quid per se præstabilius, quàm Princeps, ita pariter Magnus, ac Moderatus, qui se parem probet, imparem putet? Quæ vota de felicitate nostra suscepit OPTIMUS PRINCEPS, & SANCTISSIMUS PONTIFEX, qui cum nos PACIS TRANQUILLITATE, RERUM OMNIUM COPIA, BONARUM ARTIUM CULTU felices effecerit: cum tot SAPIENTIÆ documentis, tot VIGILANTIÆ conatibus, tanto AUTHORITATIS incitamento, tam studiosè, tam sollicitè, tam efficaciter immortalis Omnium felicitati prospiciat; adhuc tamen non satis, quod suum est, se præstare arbitratur?

Quò majores nos decet immortalis DEO gratias referre: quòd talem nobis PRINCIPEM, ac SUMMUM PONTIFICEM dederit: illudque enixis precibus flagitandum assidue ut, diu fervet, ac de nostris etiam Ipsius annos augeat: Ipsius consilia, & vota secundet, atque impleat: ut Quem Virtus MAGNUM in DETRECTANDO PONTIFICATU, MAJOREM in ACCIPIENDO probavit; IN ADMINISTRANDO MAXIMUM non Virtus tantummodo, sed Imperii diuturnitas, & cumulatissima, quam meretur undecumque felicitas, probent. Dixi.

INNO-

INNOCENTII XII.

PONTIFICIS MAXIMI

PROVIDENTIA.

ORATIO FUNEBRIS.

RECTORES hominum nulla magis commendat virtus, quam Providentia. Est enim isthæc Regalis planè ac divina Virtus, quæ publicæ Præses felicitati, reliquas omnes sibi administras habet comitésque virtutes: Adeò ut Una hæc Reges, ac Principes imperiò dignos, ac regimini pares ostendat. Quamobrem Summus Pontifex, qui Vicariam in terris DEI Majestatem præ se fert, & Catholici Orbis curam, ac regimen suscipit, hac potissimum laude excellat, oportet, atque ut parem Se tanto Muneri præbeat; parem Dignitati, Providentiã exhibeat, necesse est. Id unum qui faciat, Pontificem se verè maximum probat. Fecit INNOCENTIUS XII. quem in hac funeris pompâ non tam lacrymîs prosequi debemus, quam laudibûs. Providentiã Ille, qua nulla excogitari augustior, nulla diviniore potest, in Summi Pontificatûs administratione, & Catholici Orbis regimine exhibuit: Illius videlicet Imaginem Providentiæ, qua rerum omnium opifex DEUS Orbem universum moderatur, ac regit. Hanc sibi perpetuò contemplandam, imitandamque arbitratus, id tam gloriose ac feliciter præstitit; ut eas ipsas, in se imitando converterit, sibi que peculiare effecerit, Dotes, quæ Divinæ Providentiæ omnino peculiare ac propriæ, totam spirant Divinitatem, atque admirationem potius à nobis, quam imitationem exposcunt. Nihil de Summo Pontifice, nihil de INNOCENTIO prædicari majus potest. Hoc itaque Orationis meæ argumentum esto: INNOCENTIUS DUO-

E

DECI.

**PROPO-
SITIO**

DECIMUS in Summi Pontificatus Regimine Divinae Providentiae Imaginem absolutissimam praebuit: Cum peculiare ipsas Divinae Providentiae Dotes, peculiare Providentiae suae laudes effecerit.

Enimvero, Tria praesertim sibi peculiaribus, ac propria vendicat Supremi Numinis Providentia. Primum, quod ita rebus omnibus providet; ut ab iis utilitatis nihil, aut detrimenti suscipiat. Alterum, quod ita rebus universis intendit, ac si vacet a singulis; atque ita pariter intendit singulis, ac si vacet ab universis. Tertium denique, quod praesentibus intenta in futurum prospicit, atque omnibus una simul temporibus providet. Primum Divinae Infinitatis est, alterum Imensitatis, postremum Aeternitatis. Cum enim DEUS per sese infinitus sit omnium bonorum Oceanus, cui nihil addi possit, aut demitur; ut nihil iacturae ex perpetua in res omnes creatas derivatione bonorum, ita nihil utilitatis, potest ex earum gubernatione percipere. Et cum ea, qua omnia implet, Imensitate, toti Mundo (ut cum Romano Philosopho loquar) inserta, rebus omnibus totus, ac totus singulis intimè praesens, atque insertus sit; tam facile providere omnibus, quam singulis potest, seque non tam in magnis magnum, quam in minimis maximum exhibere. Denique cum interminabilis vitae tota simul, perfectissimaque possessione perfruatur, & è quadam veluti Aeternitatis suae speculâ aetates omnes, ac tempora unico intueatur obtutu; Unus simul omnibus providere temporibus potest. Cum tam peculiare istiusmodi sint Divinae Providentiae dotes, cum totam spirent, atque praesferant Divinitatem; quis unquam putasset, inveniri posse tantae magnitudinis Virum, qui eas ipsas referre, atque amulari contenderet: idque ita re ipsa praestaret; ut peculiare Providentiae suae laudes efficeret? Praestitit INNOCENTIUS, Qui, Divinae veluti particeps Infinitatis, nihil sibi utilitatis, sed & detrimenti nihil

DIVISIO.

tificiæ Dignitatis insignibûs dissimulantem: Adeò ut dum majestatem Dignitati parem præferret exteriùs; interiùs Paupertatem foveret Dignitate ipsâ chariorem.

Noveras, sapientissime Pontifex, magnas habere opes Parsimoniam in principes, eamque perennem esse publicæ utilitatis fontem. Hinc tanta Sæculo tuo annonæ copia; ut agris ipsis fœcunditatem fons hic attulisse videretur. Ubberrimam certè Liberalitati, ac Magnificentiæ Tuæ materiam suppeditavit. Ut minùs jam mirer tot effusas opes, quæ in sublevandis pauperibus, quæ in redimendis captivis, quæ in remittendis oneribus, quæ denique in extruendis tot elegantissimis fontibus, atque erigendis tot augustissimis molibus, quæ antiquitatis memoriam revocant simul, obruuntque. Cùm tot largitiones, ac munera, usque ad vetustatis invidiam, munificentissima à Te liberaliter data perpetuò contemplanda se objiciant; haud satis scio, quid commendare magis, ac demirari universa Posteritas debeat? An tot molitricem operum Magnificentiam? An tot largitricem munerum Parsimoniam?

Commodis.

At enim. Qui nihil sibi ex Pontificii Patrimonii Redditibus, num aliquid ex tantæ Dignitatis Commodis sibi usurpandum putavit? Adeò semper negligens sui, & patiens laboris; ut planè constet, sola onera Imperii ab Eo esse suscepta.

Contemptus sui.

Nunquam sibi vacare: assiduam sui copiam adeuntibus facere: somnos brevissimos capere: tam denique nihil de valetudine, nihil de sublevandis tanti muneris curis, ac laboribus cogitare; ut ex quo Principem induit, se

Honoribus.

hominem esse videretur oblitus. Nunquam tamen oblitus se esse mortalem, honestissimam illam, quæ ab honore percipitur, animi voluptatem mortis cogitatione, quodam veluti felle aspergebat; ut ne hunc quidem utilitatis fructum, seu potius laborum solatium, ac lenimentum curarum ex tam onerosa Dignitate susciperet.

Docu-

Documento est Sepulchralis Urna, quam vel ab ipsis Urna se-
Imperii sui incunabulis Sibi exstrui iussit: ut exuvias, non pulchralis,
tam perituræ mortalitatis post funera conderet, quàm pe-
remptæ cupiditatis multò ante funera tumularet. Quàm sa-
pientis animi est, in summa fortuna mortis cogitationem,
adeò fortunæ honorumque illecebris adversantem, admit-
tere? In supremo rerum humanarum fastigio, extremas con-
ditionis humanæ vices, & fata meditari? Inter acclamatio-
nes Populorum, quibus vita nunciatur, ac diuturna pro-
mittitur, mortem cogitatione prævertere? In eâ demum
Dignitate, quæ proximè ad Divinitatem accedit, se mor-
talem agnoscere; nec moriturum dumtaxat, sed jam suis
cupiditatibus mortuum comprobare?

Piget hîc Imperatoris Græci meminisse, qui cœnare
fictilibus, atque aureis vasis lutea inmiscere consueverat: Ut Agatho-
Se Patre figulo genitum recordaretur, quò minùs Regali
Dignitate intumesceret. Quantò sapientiùs, Sanctissime
Pontifex, cum nihil humile à nobilissimis Parentibus Tuis
hauseris, cum nihil non augustum, in recensendis Avorum
tuorum imaginibus, ac præclarissimis gestis deprehenderes;
ut animum tamen, in supremo illo Dignitatis apice, mode-
rareris, atque demitteres, in Templo totius Orbis Princi-
pe, ubi terrestris DEI solium conscendis, sepulchralem Ur-
nam, Tuis condendis cineribus sacram statuisti? Ut quo-
ties Ædem illam augustissimam, ad obeundas DEI vices, ac
divinos excipiendos honores, ingredereris, toties visendus
ocurreret tumulus, qui Te hominem esse admoneret, at-
que honorum finem, quò faciliùs contemneres. præmon-
straret? Sed non injucundum erit, opinor; Auditores, mo-
lem hanc, Sibi à munificentissimo Principe exstructam dili-
genter intueri. At hoccine, DEUS immortalis! Hoccine,
inquam, Summo dignum Pontifice, dignum INNOCEN-
TIO Mausoleum? Breve, atque humile saxum, rudi ope-
ra

rà levigatum, simplici titulo inscriptum, nullis asperum signis, nullis ornamentis conspicuum! Aded nimirum Te ipsum neglexeras, Sanctissime Pontifex; ut vel ab ipsa negligi posteritate exoptares! Intantum honores contempseras; ut eos etiam, qui sequuntur funera, detrectaveris, omnes, si posses, detrectaturus. Pulcrius fortasse existimabas, in Posteris tuis affinibus, quàm in lapidibus vivere,

Cùm enim Nepotes quædam sint Avorum suorum Imagines, in quibus superstitè vivimus; eos præcipuè curamus felices efficere, quò in illis feliciùs vivamus. Eos idcirco studemus augere opibus, ornare muneribus, insignire titulis: ac nobis ipsis datum, quod illis impendimus, arbitramur. Quid ergo INNOCENTIUS, cui tam uberem copiam, ad locupletandos, extollendosque Nepotes suos, vel Dignitas, vel Parsimonia suppeditabant? Quid, inquam, illis largiendum, aut impertiendum putavit? Cito dicam; Nihil. Videlicet non sibi satis sui videbatur oblitus, nisi etiam suorum oblivisceretur. Neminem sibi sanguinis affinitate conjunctum, hoc nomine, augendum censibus, aut Dignitatibus præficiendum existimavit. Atque hoc maximè à se haberi ut suos ostendit: quòd ita cum illis agendum putavit, ac secum: & qui profusissimè in reliquos liberalitatem, severissimè in Suos paupertatem exercuit. Nimirum, ut cum suis dumtaxat comune haberet Decus illud eximium ac suum: Nihil utilitatis ex tanta Dignitate suscipere.

*Nihil in
Suos derivavit.*

*II.
Nihil tamen
detrimenti
passus est.*

Magnum id profectò ac planè Divinum, quòd ex tantæ Dominationis opibus, comodis, honoribusque nihil unquam in Sui, aut Suorum derivaverit utilitatem. Sed non satis divinam imitaretur Infinitatem; nisi pariter dum nihil utilitatis in se, suosque derivat, detrimenti nihil passum esse constaret. Quid enim? An ideo pauperior factus est INNOCENTIUS, quòd Ærarium Principis in publicam

blicam utilitatem effuderit? Pauperior non est, qui propterea nihil habet, quòd donat omnia. Non est fons ullus aquarum egentior, quòd eas jugi quodam lapsu, ac celeri perennitate profundit. Nec ullà parte luminis diminutus est Sol, ex quo totus explicari mortalibus cepit. *Quin hoc ditior:* Quin hòc maximè dives INNOCENTIUS, quòd Se unum pauperem esse pateretur, ut omnes divites faceret. Cùm enim eà, quàm indigentes charitate complectebatur, omnium calamitates in suas converteret, sibi dabat, quod omnibus dabat. Et cùm amore illo, quo invicem redamabatur ab omnibus, Parentis amantissimi locò haberetur; gloriari merito poterat, suas esse opes omnium, & singulorum. Quid quòd vel ipsi sapientiores veteris Philosophiæ Doctores, Eum verè divitem esse constanter statuebant, non qui haberet multa, sed qui cuperet nihil: & qui paucis contentus, paucis indigeret, eum Diis simillimum nuncupabant, cùm Deos nullius rei indigentes, atque adeò *r' aën à gontas*, *Seneca. Socrates.* idest facillimè viventes appellare consueverint. *Homerus.* Hòc itaque verè dives INNOCENTIUS, quòd sibi cuperet nihil: Hòc DEO simillimus, quòd quàm paucissimis contentus facillimè viveret; quàm paucissimis indigeret, ut omnia indigentibus daret.

Sed & hòc etiam Beatior, quòd publicis curis, & laboribus gravior Se omnino negligeret, ut Se totum in commune bonum impenderet. Magno videlicet, ac sapienti Viro ex ipsis laboribus, pro publica felicitate susceptis, jucundissima quædam promanat voluptas, quæ ad novos suscipiendos labores alacriorem semper, atque in iis perferendis lætum, ac beatum facit. Hinc inexplebilis illa novi semper aliquid ad publicam utilitatem moliendi cupiditas, quàm vehementiùs in dies flagrabas, Sanctissime Pontifex; adeò ut, cùm tot, ac tanta præstiteris, Unus tamen nunquam fatis,

fatis, quod Tuum est, Te præstare arbitraberis. Testes hîc appello, vel ipsas lacrymas tuas, ac doloris voces.

Jam seniô gravis INNOCENTIUS, augustâ proceritate, ac mole corporis gravior, pedum fallente vestigio, periculoso lapsu, resupinus humi ceciderat. Eo ruente, omnium spes, & gaudia simul ruere visa sunt. Amantissimi periculo Principis mærens, & consternata metu ad Pontificias Ædes Civitas universa confluxerat. Quid interea INNOCENTIUS? Cùm videret omnium luctum, dolorem, & lacrymas; cùm populi gemitus, & suspiria exaudiret; Quid interim Ipse, qui lugebatur? An non lugeret? An non doleret casum suum, quem nemo non dolebat? An non lacrymaretur, quòd omnes lacrymabantur? Indoluit, lacrymatus est: sed non casum suum indoluit, non ingravescens morbi cruciatus, non præsentissimum ipsum mortis periculum. Id omne constanter dissimulat, Sui ut solebat, securus ac negligens: omnia fortiter, atque alacriter perfert. Unum dolet, & lacrymatur. Quid illud? Audite pulcherrimi doloris voces, & causam. Quid hætenus, inquit, in publicam utilitatem contulimus? Quid hucusque fecimus, unde hunc casum Civitas tam graviter doleat? Hæc Ille cùm diceret, obortis, ac sponte fluentibus lacrymis perfundebatur. O voces! O lacrymas optimo dignas Principe, optimo dignas Pontifice, dignas INNOCENTIO! Instantum scilicet in sustinendis Tanti Imperii oneribus, in tot magnorum operum exantlandis laboribus delectabare, Sanctissime Pontifex: ut ad ea, quæ majora in dies moliebare, animum semper, ac vires intenderes, atque omnia simul perferre exoptares! Adeò præteritorum oblitus; ut postquam Orbem jam universum tuis ingentibus factis impleveras, postquam remotissimas gentes Magnitudinis Tuæ admiratione conjunxeras, nihil tamen Te præstitisse existimares, idque veris lacrymis profitereris: Id unum Tibi, in tam
gravi

Constan-
tia.

gravi morbo; in tanto vitæ discrimine; causam doloris,
& lacrymarum afferret. Hæc una scilicet doloris materies,
cui una est gaudii materies; bene de omnibus promerendi
labor.

Jam verò, qui in paupertate divitias; in laboribus
gaudium invenit; Quid in honorum contemptu? An ali-
quam honorum jacturam passum esse credamus? Cùm scia-
mus, eam esse honoris indolem, atque naturam; ut non se-
cùs: atque umbra corpus, sequentes fugiat, fugientes sequa-
tur? Hòc sanè honoratior INNOCENTIUS, hòc summis *Hòc Hono-*
honoribus major, quòd sumos honores contempserit. *abilior.*
Ille Augustior habitus, hòc Divinior; quòd in tam augusta
Dignitate, in tantâ Divinitatis specie Se infra mortalem mor-
tis cogitatione demitteret. Hòc denique toti Posteritati
commendabilior, quòd à Totâ commendari posteritate ne-
glexerit.

Tuam illam sepulcralem Urnam (Præsentem enim al-
loqui videor INNOCENTIUM, qui omnium præsens erit
memoriæ sæculorum) Tuam, inquam, sepulcralem Ur-
nam, quam ideo tam exiguam construxeras, ut intuentium
oculos fugeret; ideo tam humilem, ut penè contemptui ha-
beretur, demirari universa Posteritas, suisque laudibus in
Coelum efferre non desinet. Jamque non Urnam vocat, sed
Aram. Videre videor Apostolorum Principis Templum in-
visentes Advenas, nunc universa, nunc singula illius
Ædis miracula, ac tot Summorum Pontificum Monumenta
studiosissimè perlustrantes. Quàm dispari tamen admiratio-
ne, quàm diversis affectibus Tuum, ac reliqua contemplan-
tur? In illis sumptus magnificentiam, lapidum pretium, o-
peris elegantiam mirantur. In Tuo gloriæ contemptum, at-
que animi Tui Moderationem, omni magnificentia grandio-
rem, omnibus pretiosorem lapidibus laudant. Ibi Artis;
hìc Virtutis miraculo stupent. In illis hærent jucundiùs!

F

uti-

utiliùs in Tuo. Indè voluptatem hauriunt, hinc Pietatem. Illa denique mirantur, adorant Tuum. Faciet Posteritas uniuersa: & lapidem illum Tuis sacrum exuvijs si quando consumet Vetustas; nova semper in omnium mentibus cordibusque monumenta, non Tuis cineribus, sed Tuis Virtutibus sacra consurgent.

*Hoc, & Sui
Feliciores.*

*Card. Pi-
gnatellus.*

Quid denique, quòd eam ipsam, quam neglexisti, in Tuis obtines immortalitatem? Cùm ne ipsis quidem conditio deterior acciderit, quòd Tuo erga illos amorì nihil indulseris. Accessit enim illis hâc potissimùm causâ major quidam honor, ac reverentia. Tua hæc penè incredibilis Virtus, quæ Majorem Te, atque Admirabiliorem, Majores illos pariter, atque Admirabiliores facit. Hòc magis honores illis deferre certamus: hòc magis mereri prædicamus, quòd eos à Te non acceperint. Hinc sapientissimò sanè consiliò, CLEMENS, Pontifex Maxime, FRANCISCUM PIGNATELLUM INNOCENTII Virtutes, ac merita, non tam sanguinis cognatione, quàm morum imitatione attingentem, inter Purpuratos Patres adscribere festinasti: Idipsum testatus; meruisse jam pridem, qui ab INNOCENTIO deligeretur; hòc magis mereri, quòd ab Eo prætermisus. Cùm itaque optimum Præsulem, plenum suis, & INNOCENTII meritis onustum videres: ratus nihil esse, quod non mereretur; nihil omittere studuisti: quò Tuæ erga Tantum Pontificem venerationi, ac Pietati; erga illius Con-sanguineum, præstantissimum Virum, existimationi, atque amorì; quò demum utriusque meritis faceres satis. Idcirco vel in ipso Tui Pontificatûs exordio, Primum omnium delegisti: seorsum ab omnibus in uogurasti: Ad Eum Fratris Tui Filium misisti, qui Dignitatis ferret insignia. Denique quod INNOCENTIUS gloriosè omiserat, gloriosius impleuisti.

Tibi

Tibi verò, Cardinalis amplissime, quantò majorem cessit in gloriam, quòd honestissimam Dignitatem à CLEMENTE susceperis, quam ab INNOCENTIO merebare. Majus quiddam fuit ab INNOCENTIO novum hoc beneficii meritum accipere, quàm beneficium. Vivet itaque in Te Domestici Generis Gloria INNOCENTIUS, atque eò feliciùs vivet, quò minus videtur consuluisse Felicitati Tuæ.

Quo honore delectus.

En itaque, Auditores, quemadmodum INNOCENTIUS XII. qui nihil Sibi utilitatis, nihil Suis ex tanti Imperii, ac Dignitatis administratione percepit; ut nihil etiam Sibi, nihil Suis detrimenti ex tanta abstinentiæ, ac moderatio- nis severitate susceperit. Primam illam assequutus tam peculiarem Divinæ Providentiæ laudem, quæ supremi Moderatoris Infinitatem arguit, ac præfert. Jam ut alteram ejusdem Divinæ Providentiæ laudem, quam Immensitatis suæ beneficiò sibi vendicat Supremus Mundi Governator, & Rector, quòd ità se totum universis impendat, ac si vacet à singulis; atque ità se totum impendat singulis, ac si vacet ab universis; in se imitando transcripserit INNOCENTIUS, Sibi que peculiarem effecerit, videamus.

Primum enim quicumque susceptas ab Eo curas, & res gestas amplissimas æstimando recenseat; in eam profectò cogitationem deveniet: ità semper Optimum Principem, Maximùmque Pontificem se totum publicis rebus, & communi impendisse felicitati; ut non modò feriari à singulis, sed vel à seipso vacare cogeretur. Quid enim unquam, ad felicitatem publicam, vel præparandam, vel fanciendam pertinens, tam fuit abditum, ut latere; tam arduum, ut deterre- re; tam laboriosum, ut fatigare Tanti Pontificis Providentiam potuerit?

II.
ORATIO-
NIS
PARS.

INNOCEN-
TIUS

Totus in pu-
blica felici-
tate

Ut prima veluti jaceret fundamenta felicitatis, abigen- das primùm esse populi calamitates, atque ejusdem coño- dis consulendum putavit. Statim Annonæ caritatem dimi-

Præparandâ.
Ab INNO-
CENTIO

Annonæ
vilitas
parta.
Vectigalia
remissa.
Eleemosi-
næ paupe-
ribus ero-
gata.
Vulgò
Ripetta.

Portus
Antii.

Trajani A-
quæ du-
ctus.

Sanciendâ.

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

INNO-
CENTI

nuit: haud ità multò post ejusdem peperit vilitatem. Vi-
cies quinquies centena aureorum millia ex vectigalibus po-
pulo indulfit. Quin imensâ propè vi pecuniarum in pau-
peres distributâ, suam Ipse vectigalem populo fecit Libera-
litate. Jam ut subditorum Sibi Populorum comòdis a-
bundè prospiceret, quàm sapienti consilio, quàm regali
sumptu, novas ad Ripam Tiberis porticus, novas ades, ad
mercium asportandarum facilitatem exstruxit? quò comò-
dior ab Urbe Româ ad reliquas Principatûs partes comœa-
tus fieret, ac liberiùs ab Imperii corde reliqua membra ca-
lorem, ac spiritum, per Tiberis venas, haurirent. Quin
etiam, ut remotissimas Terras toto mari divisas cum suâ
Ditionis finibus, ad mutuam utilitatem, connecteret; An-
tii Portum non modò instauravit, amplificavitque: sed cã
insuper majestate, ac specie exornavit; ut Nationes exteras
utilitate permoveat, pulcritudine alliciat, admiratione per-
cellat. Illud verò quàm totam præ se ferens veterum Im-
peratorum magnificentiam, quòd Trajani Aquæductum ve-
rustate jam obrutum, pristinae utilitati, ac dignitati reddere
instituit; Ut Portus celebritati, populorum commodis, a-
grorum foecunditati, Regni affluentiaè consulere! Hæc tam
illustria, aliâque id generis multa Regalis Magnificentiaè
monumenta, quædam felicitatis, quam moliebatur, initia,
ac fundamenta existere.

Noverat scilicet Sapientissimus Princeps, quod non
Philosophorum Principis tantum, sed omnium sancitum est
consensu sapientium: Non comòdè solum, atque magnificè,
sed præsertim rectè vivere, veram esse felicitatem: atque
eam demum felicem esse Rempublicam, in qua bonæ leges
vigeant, boni mores colantur. Eò propterea INNOCEN-
TIUS præcipuas Providentiæ curas convertit, ut legibus
honorem, moribus adderet probitatem.

Vaga-

Vagabantur quodammodo in Urbe incertæ Leges, ac Magistratus: plurima passim hospitia, nullum uspiam par dignitati domicilium habebant. Adeò ut, quoties ad dirimendas lites consulenda erant Judicia; huc illuc ferri Clientes, & in Urbe Roma peregrinari oporteret. Donec INNOCENTII PROVIDENTIA amplissimam omnibus Curiam à fundamentis erexit: tantâ operis magnificentia, ac majestate, ut vel ipsas Principis Ædes non æquet modò, sed vincat. Nimirum ut intelligerent omnes, non minorem Legibus reverentiam deberi, quàm Principi; & sub INNOCENTII Regno, non tam Principem regnare, quàm Leges.

Abundè, ac magnificè legum Dignitati provisum est. Nunc morum integritati providendum. Fecit Vigilantissima Tanti Pontificis Providentia: & primò excisis, atque sublatiis publicis Scenis, quæ longo abusu, tandem in corruptelas morum desciverant, ac lenocinia vitiorum. Haud satis scio, magisne, ac laudabilius publicæ felicitati provideris, Princeps Optime: vel cùm ad augendam legum majestatem, Molem illam tam splendidè, magnificèque adornari; vel cùm ad evertendas vitiorum machinas, Theatra publica everti, tam fortiter, constantèrque imperasti. Indè intelleximus, quanto in honore à nobis habendæ essent Leges, quas tanto Ipse honore prosequere. Hinc intelligimus, quanto à Nobis odio habenda sint Vitia, quæ tantò Ipse odio insectaris. Quis non vidit, quàm severus peccantium animadversor futurus esses, qui vel ipsis peccandi occasionibus adeò vehementer irascebare? Quàm omnino inexorabilis adversus sectatores vitiorum, qui nunquam exorari potuisti; ut vel ipsis parietibus, inanimis vitiorum testibus, parceres? Æquissimum utrumque, ac Tuum: & quòd nec virtutem sine præmio esse pateris, nec vitium sine supplicio.

F 3

Sed

sigillo
erecta

Curia In-
nocentia-
na.

Theatrum
Vulgò

Tordinona

Vulgò
Cala per
scenarum

scenarum

scenarum

Collegia
erecta.

In Religionis
cultu promo-
vendo.

Pensiones
remissæ.

Vulgo
Casa per
Esercizi
Spirituale.

Plin. Traj.

Amplifican-
do.

Sed quorsum tam infestum Te pravis moribus exhibebas; nisi ut iis depulsis, bonos inveheres, ac foveres? Sustulisti vitii domum, ut virtutibus dares. Occurrunt passim intuentibus ampla, & magnifica Domicilia, & Collegia, Tuis Imperiis, ac sumptibus, quæ popularibus, quæ liberalibus artibus erecta: ut & Romana plebs, & Juventus ingenua, ab otii sinu divulsa, non artibus tantum Reipublicæ utilibus, sed præcipuè moribus optimis excoleretur.

Verùm ex hac legum reverentia, & morum institutione, civilis quædam consurgit felicitas, quæ licet Optimi Principis Providentiam cumulatissimè impleat; non tamen omnes explet Summi Pontificis partes, quem non Reipublicæ tantum, sed Religionis præsertim felicitati prospicere oportet. Atqui huc semper INNOCENTIUS toto Providentiæ conatu, toto pondere consiliorum, totoque nisu mentis incubuit: ut Religionis cultum, quàm maximè intenderet, & quàm latissimè amplificaret.

Quid memorem demptas Paræciis Pensiones, ut in Templorum decorem, & cultum converterentur? Quid instructas domos, atque amplissimo centu dotatas, ut rerum coelestium meditationibus excolerentur animi, atque ad divinarum virtutum studia inflammarentur? Quid inauratam Clericorum disciplinam, atque iis erecta, vel confirmata Seminaria: ut sacris ritibus, ac sanctissimis moribus, Religionis magisteriò, imbuerentur? Quid denique quod præcipuus Ipse Religionis cultor, omnes in Te uno virtutes complexus, Tuis ipse, non tam consiliis, quàm moribus, omnium mores formabas? Vita enim Principis censura est, eaque perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur; ut propè unius moribus omnes vivamus.

Sed quo flagrabas Religionis Zelo, non satis ducebas, si ejus cultum intenderes, nisi etiam toto Orbe extendere

ni-

uitereris. Hic verò, quàm ingens mihi se aperit dicendi campus, si angustia temporis ferrent? Quam enim orationem exposcerent tot excogitata consilia, tot effusæ preces, & lacrymæ; ut diffidentes invicem Christianos principes, optatissimæ vinculo pacis, connecteres: ut sociato fœdere, adversus Catholicæ Religionis hostes, arma converterent: iis bella gererent, veros habitura triumphos. Tot ad falsis deditas Numinibus Gentes, atque ad incognitas Terrarum plagas, Expeditiones imperatæ: Ut Providentiæ Tuæ, Orbem utrumque perlustrantis beneficiò, mortales omnes, si fieri posset, ad Orthodoxæ Fidei notitiam, & cultum, atque ad spem immortalis felicitatis excitarentur. Tot demum administrata subsidia: quæ Regi Hispaniarum; ut Hæreticorum: in Americæ Insulas ad Religionem labefactandam irrupentium, impios conatus comprimeret: quæ Britannia Regi; ut in spem restituendæ in Angliam Religionis foveres, aleres, ac sustentares. Quis non videat, Providentiam Tuam ità semper in promovenda, quæ Reipublicæ, quæ Religionis felicitate occupatam; ut nedum de singulis hominum rebus, sed vel de Tuis ipsis cogitare vix posses?

Lucan. Missiones ad Idololatrias.

Subsidia Regibus ab INNOCENTIO subministrata.

Sed quem ita universis intentum vidimus, ac si vacârit à singulis; nunc ità singulis intentum videbimus, ac si vacârit ab universis: adeò ut divinæ veluti æmulus Immensitatis, ubique Se totum reddidisse præsentem videretur. Totus nimirum, quæ in pernoscendis, æstimandisque singulorum meritis, quos Reipublicæ, ac Religionis ministerio præficeret; atque in iis perpetuò regendis, ac moderandis, quo numeribus publicis, dignitatibusque præferebat: Totus in privatorum hominum, ac præsertim egenorum repellendis calamitatibus, ac procurandâ felicitate INNOCENTIUS occurret.

II. Idem INNOCENTIUS Totus in singulis.

Sapienter docet Philosophorum Princeps, Providentiam in Summo Reipublicæ Moderatore Architectonicè, ut ait,

Ar. Polit. 2

ait, inesse oportere; eamque præcipuè in optimis deligen-
dis, optimèque regendis rerum publicarum Administris con-
sistere. Id ipsum nobis contemplandum exhibet, vel ipsa
Supremi Numinis Providentia, quæ non modò generales
causas, ut vocant, aptissimos veluti publici boni Ministros,
Elementa, Solem, ac Stellas creavit: Verum etiam eos
perpetuò movet, ac regit, eorùmque operibus singulis Præ-
sens, suas Ipsa manus, ac vires accomodat. Hoc idem
Divinæ Providentiæ amulator INNOCENTIUS Sibi pecu-
liare fecit, ac proprium.

*Ministris
optimis de-
ligendis.*

Enimverò quàm singularis isthæ sapientissimæ, con-
stantissimæq; Providentiæ Tuæ laus est, Sanctissime Ponti-
fex, quòd optimos Tibi Reipublicæ, ac Religionis Mini-
stros adsciveris? Cùm enim per omnes, ac singulos gradus,
ad Supremum Dignitatis culmen ascenderis: Cùm Præfe-
cturas, Provincias, Legationes, omnia denique Unus mu-
nera obieris; noveras procul dubio, quales, & quâ virtute
præditos viros unumquodque munus exposceret. Aded ut
arcanò, ac singulari Divinæ illius Providentiæ consiliò, quæ
Te jampridem ad Orbis Catholici regimen, felicitatèque
formabat, contigisse crediderim: quòd, dum ea, quæ in
dies cumulabas, amplissima in Sedem Apostolicam merita
eminetiores Dignitatis gradus Tibi certissimè pollicèban-
tur, abrupto veluti honoris cursu, ad Aletinam regendam
Ecclesiam, inopinatò diverteres. Ut nimirum per omnia
exercitus Christianæ Reipublicæ munera, nihil discendum,
haberes tempore docendi. Et qua eras mentis solertiâ, o-
mnino pariter noveras, qui tales essent, quales à muneri-
bus postularentur. Quin etiam, ut ea ipsa, quam ab in-
cunabulis hauseras, mentis sagacitas diuturno experimento
acuere; Etruscos, Teutonas, Sarmatas Legationibus a-
diisti: Teque ad omnes ferè Nationes perlustrandas circum-
duxit Christianæ Reipublicæ Numen: ut eorum virtutes,
quos

Lecce.

INNOCEN-
TII in O-
ptimorum
delectu
Solertiâ.

quos eras publicis muneribus præfecturus, visu iplo dignoscere inciperes: & cum deligendi essent, Te ipsum adhiberes Testem meritorum, Tuos oculos Ipse consuleres, atque ab ingenti illo vacares Principatûs malo: Necessitate credendi. Totus propterea in recensendis, comparandisque singulorum, quæ probè noveras, meritis, id unum spectans, ut Numinis Gloriæ, & Reipublicæ utilitati consulendo. Rectitudines, adeò constanter statueras animo tuo, optimum quemque deligere; ut nunquam potueris cujusquam favore, studiis, aut precibus flecti, ut quemquam præligeres, quem Constantia non mereri magis existimares. Inno invictissima isthæc Providentiæ Tuæ Constantia ità perspecta omnibus erat; Ut nemo eos Tibi comendare auderet, quos non optimos esse constaret: Cum scirent, neminem à Te optimum ignorari, neminem probari, nisi optimum, posse?

At enim. Ubi optimos comūnis boni Curatores, & *Iisdem re-* rerum publicarum Ministros delegeras; ideòne quiescend- *gendis.* dum Tibi aliquando, aut feriandum putabas, publicæ felicitatis securus, ac Tuæ? Non satis, quod Tuum est, Te præstare arbitraberis, nisi eos perpetuò regeres, ac moderareris, atque eorum Virtutem tuâ Ipse Virtute adjuvares. Quos consilii gravitas, ac Prudentiæ maturitas paulò tardiores faciebat, Tuâ Ipse alacritate, ac Zelo incitabas. Contrà verò quos generosa quædam animi indoles, ac tuenda Religionis, aut Justitiæ ardor paulò fervidiùs rapiebat, Tuâ Ipse Benignitate, & Clementiâ temperabas. Adeò non consiliorum tantummodo, sed & Virtutum tuarum participes efficiebas; ut Te quodammodo in illos infundens, Te in illis reddidisse multiplicem videreris. Illorum comitiis frequens aderas: Non tam ut autoritate præesses, quàm ut præstò esses auxilio. Aderas operibus ipsis; ut *Operibus* eorum laborem, ac studium, & tanquam exactor intende- *promoven-* res, & tanquam particeps, sociùsque relevares. *dis.*

G

Non

Non semel vidimus, ætate jam gravi, longa itinera conficientem, ut iis præfesset operibus, quæ tam diversa, & tam multa, pro commodis populorum, & communi utilitate imperaverat. Ibat Pontifex Maximus, privato penè cultu, paucorum comitatu, sine pompâ, sine supercilio: ac totus ad humanitatem compositus, singula inquirere, inspicere, singulos alloqui, hortari; atque ad operis celeritatem, ac studium, lato aspectu, comi sermone, & paratis muneribus excitare gaudebat, ac penè suâ Ipse operâ impellere, securus Majestatis, ac Magnitudinis suæ.

Iter ad An-
tium, &
Centum
cellas.

In privato-
rum

Calamitati-
bus repellen-
dis.

Sed qui tam sollicitam de inanimis operibus, quanto sollicitiorem Ille de nobis curam suscepit? Adeò faciles omnibus aditus, clementiam exorabilem, atque obviam præbebat humanitatem; ut unusquisque non tam Principem alloqui, quàm Parentem putaret. Singulorum calamitates, quamquam iis miserans indoleret; tamen ut illico sublevaret, audire gestiebat: Adeò ut nemo non se singulariter diligere à Principe, ac sibi speciatim provideri ab INNOCENTIO arbitraretur. Non illum negotiorum quotidiana moles, non interpellantium assidua multitudo, non ipsa valetudinis imbecillitas, quæ senio gravem, & annis fessum, extremis vitæ mensibus, afflicta vitæ, impediebat, quò minus, & aures patientissimas commodaret adeuntibus, & instaret, ut quæ facienda mandaverat, optatos ad exitus perducerentur. Unum dicam, omnium laude celebratum, & posteritatis memoriæ præcipuæ meritò consignandum.

Scut.,
40000, pro
redimendis
captivis,

Paucis, antequam supremum diem obiret, horis libellum supplicem obsignavit, ac ratum esse iussit, quo nummorum aureorum millia quadraginta redimendis captivis assignabantur. Factum bene, Sanctissime Pontifex, quòd vinculis exire corporis non antè volueris, quàm tot miserorum vincula solveres! Tum, credo, lætus, & alacer in libertatem beatæ immortalitatis excessisti. Afferentur in Urbem ali-

quan-

quando, & spectabuntur appensæ Tumulo Tuo, quas fre-
gisti, catenæ, & hæc liberalitatis Pontificiæ miracula, à Te,
etiamnum spirante edita, in præclaris Tuis facinoribus, non
ultimum obtinebunt locum. Pretiosa captivi olim ferri
rubigo meliùs, ac splendidiùs, quàm aurei Principum tor-
ques, & gemmata sepulcrorum ornamenta, rutilabit.

Egenos præsertim quo Providentiæ studio, DEUS im-
mortalis! Quo charitatis ardore complexus est! Ut cogno-
mentum illud, quod sibi proprium Divinus Spiritus ven-
dicat, sibi proprium INNOCENTIUS adscripserit: Pater
Pauperum haberi ab omnibus, & nuncupari meruerit. Et
sanè erga orbatos parentibûs liberos, Parentem Se INNO-
CENTIUS optabiliorem exhibuit. Iis magnifica Hospitia
à fundamentis exstruxit, ac perpetuo censu ditavit: non
tam ut honestè alerentur, quàm ut artes sibi, ac Reipubli-
cæ utiles discerent, ac præcipuè moribûs optimis educa-
rentur.

Sed parùm adhuc Tibi, Egenorum Parens amantissime,
eorum calamitates depellere; nisi etiam participes redderes
felicитatis Tuæ, ac eorum inopiam, vel ipsis divitibus faceres
invidendam. In Lateranenses Pontificias Ædes, Pauperes
suscepisti: Ut eos, quos Nepotum locò à Te haberi dicebas,
re ipsa haberi constaret. Et sanè quis tam liberalis, ac pro-
fusus in Nepotes, ut INNOCENTIUS in Pauperes? His
Palatia augustissima, census amplissimos, splendidissima con-
giaria, ac regia planè munera liberalissimus Princeps, atque
amantissimus Parens donavit. Quid, quòd vel ipsas Horti
sui delicias, in Pauperum alimenta convertit: Adeò ut sibi
Pontificatûs labores, onera, & curas; illis fructus, emo-
lumenta, ac delicias concessisse videretur. Licebat miser-
rimo cuique inter chariores Principis Nepotes adscribi. Pa-
tebat Egenis omnibus Pontificia Domus: Adeuntibus nun-
quam aliàs visa, aut cogitata Felicitas occurrebat, quæ per

INNOCEN-
TII Charit-
tas in Pau-
peres.

*Felicitate
procuranda.*

Pal. Late-
ranense
Pauperib.
donat.
Eos vocat
Nepotes
Suos.

augustissimam illos veluti manuducens Domum, illis parata explicabat alimenta honestissima; eosque optimarum artium, ac divinarum virtutum magisterio instituendos tradebat. Nec precibus cuiquam opus, aut lacrymis erat; ut tantæ participes fieret felicitatis. Quin Ipse ultro INNOCENTIUS miseros jubebat inquiri; & geminato beneficio, cogi imperabat, qui mallent in otio miseri esse, quàm in labore felices. Quo quidem consilio, non Patris tantummodo curam induisse visus est Sanctissimus Pontifex; sed & Matris amorem, parvulos Suos, vel invito, ac resiliens, gremio excipere, sinu fovere, atque uberibus enutrire gestientis.

Delicias
suas.

Illud verò quàm totum exprimit Matris amorem, quòd delicias suas Pauperes appellare consueverat? Et quidem re ipsa nihil magis in deliciis habebat, quàm sæpe illos invifere, cum illis versari, ac suis Ipse manibus stipem multiplicem singulis elargiri. Quòd si amor in filios, de illis parentem perpetuò sollicitam reddit; Magnum illum Rectorem humani Generis animum ea quotidie fatigabat cogitatione quid in ærumnosorum ædibus, atque hospitiiis deesset. Adeò ut, quicumque INNOCENTII curas, pro miserorum felicitate susceptas, seorsum ab aliis audiret; in his procul dubio totum penitus fuisse INNOCENTIIUM arbitraretur. At, qui reliquas omnes recensere, ac secum aestimare instituerit, Divinæ quâdam Immensitatis specie, totum in omnibus pariter, ac totum in singulis INNOCENTIIUM deprehendet: & laudem illam INNOCENTII propriam atque illi peculiarem fatebitur, quam in DEO demirari, ac de DEO prædicare, consuevimus: quòd nimirum in magnis Se verè magnum, in minimis verè maximum comprobavit.

Divinum profectò, ac Tuum, Sanctissime Pontifex, quòd nihil Tibi utilitatis, aut detrimenti in Summi pontificatus administratione susceperis. Divinius, quòd ita Te
totum

totum universis impenderis singulis, ac si vacâris à singulis; atque ità Te pariter totum impenderis singulis, ac si vacâris ab Universis. Illud verò divinissimum, quòd præsentibus intentus, in futurum provideris, ac partæ felicitatis perpetuitati prospexeris.

Magnus Ille æmulator Divinitatis animus, dum totus vacare præsentibus videbatur; totus in eo erat, ut posteritati universæ consuleret. Hinc tot, ac tanta, quæ publicæ felicitati molitus est, opera eâ soliditate construxit; ut facile intuentibus constet, Æternitati facta; Æternitatem esse æquatura. Tot Sanctissimas Leges, quas, ad stabiliendam Christianam Rempublicam, sapientissimè condidit, in Volumen referendas curavit, quod rectissimam, atque perpetuam optimè constitutæ Reipublicæ normam, ac regulam meritò dixeris. Quia verò nihil erat illi antiquius Religione, cui suas omnes curas, cogitationésque devoverat, non solum illi stabiliendæ in Europâ, & promovendæ studuit, instituendis, fovendisque tot sacris Expeditionibûs, quarum uni cuiquam aliquando quinquaginta millia nummùm attribuit; verùm etiam ad remotissimas Gentes, nondum Evangelii Luce collustratas, in perpetuum proferendæ.

Laudabat, ac meritò quidem, superiorum Pontificum pietatem, & diligentiam, à quibus constitutum fuerat peregrinarum illud Missionum Seminarium; Illa Congregatio clarissima, Propagandæ Fidei addicta; illud Ærarium, unde opes Evangelicæ, in ultimos Orbis terrarum fines, continuo sparguntur. Sed ut Plantæ feraces ex hoc Seminario, ad inferendam barbaris mentibus Fidem, prodirent; videbat, esse aureo rigandum continenter imbre. Humanis egere subsidiis intelligebat Fidei Propagatores, qui toti sunt in rebus Divinis populo comunicandis: Ærarium, nisi bene fundatum, minui tandem, & velut Aquas, non ex perenni fonte ductas, exarescere. Quid egit Providentissimus

III.
ORATIO-
NIS
PARS.

INNOCEN-
TIUS

Parta felici-
tatis perpe-
tuitati pro-
spexit.

I.

Operum soli-
ditate.

Optimarum
Legum per-
petuitate.

Bullarium.
Perpetuo
censu pro-
Missionibus.

Scut.
100000.
pro Missio-
nibus O-
rientali-
bus.

mus Pontifex, ut his incommodis occurreret? Ut huic nobilissimo Religionis Seminario perpetua constaret fertilitas; ut huic ærario perennis, divesque fundus suppeteret; ut nunquam Religioni Propagatores, Propagatoribus necessaria præsidia deessent? Constituit centum aureorum millia; ut ex ejus pecuniæ, fortisque vectigalibus annuis plùs, quàm triginta Evangelii Præcones, in Regionibus orienti Soli subiectis, in perpetuum alerentur.

Consultum quidem, Sanctissime Pontifex, perpetuæ Religionis felicitati, & gloriæ, hoc facto voluisti: at simul gloriæ Tuæ perennitati, quod minimè spectabas, consuluisti. Quod Ethnicos Illi Operarii Apostolici ad Catholicam Fidem adducent, tot liberalitati Tuæ titulos, ac merita adjicient. Horum Evangelii Ministrorum manibus, Gentes sacro lustrabis fonte; illorum docebis ore, illorum laboribus perfrueris. Hæc Tempa, quæ surgent vero dicata Numini, Te Conditorem; Hæc Delubra, quæ superstitioni eripientur, Te Everforem loquentur. Hi pueri, qui Fidei rudimentis imbuentur, Tibi vitam sanctiorem acceptam ferent, Tèque publicum Parentem experientur. Crescent de Tuo, qui crescent Ecclesiæ: ac Tuis beneficiis, ad augendam Sanctæ Matris Sobolem proficient: tantùmque omnes Uni Tibi; quantum egregiis illis Institutoribus suis, ac Magistris, debebunt.

II.
Providit in
perpetuum;
Optimos
Reip. Mini-
stros.

Sed non satis posteritatis felicitati consultum putavit, si optimas in posterum leges earumque propagatores decerneret; nisi etiam optimos Christianæ Reipublicæ Administratos in perpetuum provideret. Quod quidem quàm singularis Providentiæ consiliò præstiterit, mecum ipsi, Auditores, cognoscite.

Consuetu-
dinem e-
mendi
quædam
officia.

Quædam pretiò emebantur, quæ ad Principatum pertinent, Munera, atque ad ampliores Dignitates spem adeuntium fovebant. Morem istum invexerat ingens Ærarii difficul-

ficultas, & sapientis quædam ratio consilii, id minimè iniquum existimantis, quòd cùm honor splendidior multò, ac pretiosior sit opibùs; istarum aliquid in commune conferret, qui supra communem hominum conditionem, assurgere honoribùs vellet: atque Ærarium Principis sublevarret, qui à Dignitate Principis elevaretur. Illud verò maximè cavebatur: ne ab ullo pretium caperetur, nisi qui, vel sine pretio, honoris, quem petebat, dignus, & ad eum, quem sperabat, idoneus censeretur. Quare hujusmodi initiis ad amplissimas postmodum provecti sunt dignitates præclarissimi Viri, qui mirum in modum Christianam Rempubli- cam, Doctrinæ, Prudentiæ, ac Sanctimonix splendoribùs illustravere.

Sed morem istum torvis, pravisque oculis intuentes, Conviciis
Catholicæ Fidei hostes, in omnem carpendi occasionem in obnoxiam.
tenti, opportunum censuerunt conviciis locum: Adeò ut, quemadmodum ineptæ Antiquitatis temeritas, os suum in Cælum attollens, monstra Cælo affigere, non dubitavit; haud secùs impiorum insana temeritas, os pariter suum in Ecclesiæ Cælum attollens, avaritiæ, atque ambitùs monstra eidem appingere, non vereretur. Verùm non secùs, ac Cælum, securum splendoris, ac pulchritudinis suæ, cæcam obtrectatorum audaciam, nunquam suis puniendam fulminibùs, aut coercendam putavit; haud aliter iniquissimas in Ecclesiam Catholicam voces, ab impiorum hominum temeritate prolatas, nemo sapiens non contemnendas, ac ridendas arbitratur.

Illud (haud equidem inficiar) illud, inquam, videba- Reip. in-
tur incommodi; quòd periculum erat, ne interdum æquè commo-
digni, quòd non æquè divites essent, retardarentur: nec dam.
fatis liberum Principi esset, inter æquales decernere, ubi, qui par erat meritò, potior beneficiò duceretur. Deinde ignaræ pledi suspiciosa, licèt immeritò, ea consuetudo
ac-

INNOCENTIUS abolet.

Ob id Sc. 1626000. restituit.

accidebat. Atqui è Republica esse censebatur, si qui muneribus præficiabantur, non solum optimi essent, sed & ab iis, qui regendi erant, optimi sine suspitione haberentur. Hinc priores Pontifices eum morem abolere exoptabant. Sed consilii, vel novitate, vel magnitudine, vel restituendarum vi pecuniarum deterriti, irritò negotiò, desistere cogebatur. Unus tandem sapientissimè pariter, & constantissimè id præstitit, INNOCENTIUS.

Qui Romæ stupor, cum videret, unâ die, sexcenta supra decies centena, & viginti sex aureorum millia iis, qui solverant, reddi! Qui hominum sensus, cum legem illam ferret INNOCENTIUS, quâ officiorum, ut ejus verbis utar, *venalitatem* in perpetuum suppressit, abolevit, extinxit? *Mandantes*) Audite Sanctissimi Legislatoris verba sapientissima) *mandantes, ut ejusmodi officia in posterum viris, vite, & morum integritate præstantibus, litterarum scientiâ præditis, rerumque humanarum experientiâ insignibus, ad majorem DEI Gloriam, Romana Curia decorem, necnon virtutis incitamentum, & premium, gratis, & nullo recepto pretio concedantur.* Ut omnes invicem gratulabantur, vel ab unâ hac Lege sancitam in perpetuum Reipublicæ felicitatem! Cum intelligerent omnes, Ministros optimos ejusdem Regimini præfuturos. Non enim nisi optimos ad eas dignitates promoveri necesse est, ad quas Virtuti tantummodo, & meritis aditus patet.

Optimos Summos Pontifices.

Quin hac ipsa lege, non optimos tantum Ministros providisti, Sanctissime Pontifex; sed eos etiam, qui Te sequentur, Pontifices Maximos, quos verè optimos fore intelligimus; cum ex optimis constet, & ab optimis esse eligendos. Quamquam, ut optimos in perpetuum esse statueret Summos Christianæ Reipublicæ Moderatores; singulari, divinissimoque consilio INNOCENTII PROVIDENTIA prospexit. Illam, quam mente conceperat; animo

mo

mo infixerat, gestis expresserat, Summi Pontificis verè optimi Ideam, Se, ac sua negligentis, ut Se totum, suaque omnia in publicam felicitatem impenderet: Hanc, inquam, Ideam augustissimam, ac planè divinam derivare, atque infundere in Successores Pontifices voluit. Audite itaque, quid consilii excogitârit, suscepit, atque compleverit.

Communis ferè, aliquot jam sæculis tradita, apud Summos Pontifices consuetudo invaluerat, ex iis, qui ad Principatum pertinent, redditibus, atque muneribus partem aliquam, sibi sanguinis affinitate conjunctis, erogandi. Quod quidem, & ad splendorem Principatûs pertinere, & consanguineorum conditionem decere, integerimi, sapientissimique Pontifices non inmeritò arbitrabantur. Propiores præsertim, qui longè præ cæteris esse solent, ac debent de Principis, atque imperii felicitate solliciti; ut in consortium curarum, ita & in partem reddituum suscipiebantur. Non fecus ac Sol, Orbi universo illustrando, ac fovendo præfectus, Planetas suos in tanti muneris partem admittit: & quò propiores sunt; eò majorem illis non lucem modò, sed & calorem impertit.

Adhuc tamen INNOCENTII Providentia, non in sui tantùm, sed in subsequentiũ etiam sæculorum felicitatem perpetuò vigilans, atque intenta, præstantiorem multò, utiliorẽque Reipublicæ morem Sibi, ac Successoribus suis in perpetuum sequendum, statuendũque decrevit. Tanti esse publicam felicitatem putavit; ut vel ipsius Principis, & consanguineorum impendio sanciri posset, ac mereretur. Nihil optabilius fore existimavit, quàm si omnes, qui circa Principem sunt, eodem animo, quo Princeps Ipse, se, ac sua publicæ utilitati devoverent. Igitur Sanctissimus Pontifex, qui legem putabat, optimum sequi: ne quid unquam populis superesset optandum; abire in debitum voluit, quod vix esse poterat Votum. Legem tulit,

H

qua

Consuetudinem extollendi Nepotes

INNOCENTIIUS moderatur.

qua illud summatim cavit: ne quid in posterum Romani Pontifices consanguineis suis, quod Sui sint, ex Ærario Principis, aut publicis muneribus tribuant, nihilque in illos impendant, nisi quod sincerè probatis Ipsorum, non secus ac ceterorum meritis, ad exactissimam Justitiæ normam, ac Regulam debeat. Et convocato purpuratorum Patrum Senatu, omnes, ac singulos eò adduxit; ut Sacramento se adstringerent, legem istam, ubi ad ipsos pertinuerit, Se in perpetuum servaturos.

Et quidem, quod verbo Ipoponderant, re ipsâ præstari, Ipse de Cœlo, ad felicitatis Tuæ cumulum, vides, Beatissime Pontifex. Ingens Successorem Tuum numerus Consanguineorum circumstat, Quorum Virtutes, ac Dotes ità perspectæ omnibus sunt; ut omnium in Se admirationem, amorémque converterint: Adeò ut nemo sit, qui non Illis parem conditioni fortunam precetur, ac voveat. Principis amorem præsertim sibi peculiariter merentur, ac vendicant: cum Omnibus una mens unus animus sit: Illius virtutes imitari; & qui propiores sunt, hoc uno ex capite dignoscantur, quod Illum propius imitentur, ac referant. Quamobrem illos ames, necesse est, CLEMENS, Pontifex Maxime. Atqui id ipsum profiterbare, cum se Tibi inclinantem supremæ Dignitatis apicem, omni oppe detrectare contenderes. Ut universum purpuratorum Patrum Senatum, in Te uno deligendo, unanimi consensu, obfirmatum, à suscepto consilio amoveres, inter alios, quos movisti lapides, hoc etiam non semel objeceras: multos Tibi esse Consanguineos, quos amabas

Nunc verò amoris Tuo nihil indulgendum, promissi memor, putas: atque Unus documento es; in eo, qui possit beneficia conferre, posse ab amore beneficia sejungi; multumque discriminis esse, inter velle bonum, & facere. Constanter statuisti, quod olim promiseras, Princeps,

ceps, implere. In Tui, ac Tuorum favorem, ea Tibi licere non putas, quæ in omnium favorem, Tibi licere, fatearis necesse est, Dignitatis Tuæ conscius, ac Potestatis. Supremus Ipse in Terris Legislator INNOCENTII legem revereris: Eidem Par dignitate Successor obtemperas. Octavum jam annum Consanguineos Tuos supra privatorum conditionem extulit Dignitas Tua: adhuc eos privatorum census, atque insignia circumstant. Tuarum hæcenus non nisi curarum participes, vel in litterariâ palestrâ, vel in forensi, vel etiam in bellicâ exerceri pateris, atque insudare. Multarum vigiliarum, laborum, ac periculorum fructum esse jubes, quæ Illorum sponte sequi conditionem fas esset: atque ad ea gradatim ascendere cogis, ad quæ statim eos advolare, fortunâ Tuâ aspirante, optabamus. Omnia cum Tuis, uti cum reliquis, Virtutis lance metiris. Unum interest, quòd Tuos diutiùs, ac severiùs, an mereantur, probas: & per eum callem, qui unus, Te Principe, ad Dignitates ducit, ut Tui à Te alacriùs incitantur; ita tardiùs promoventur.

Illi interim amore tuo læti, gaudentesque, nihil nisi gaudium ex Principatu Tuo decerpere, moram istam tam æquo animo ferunt; ut difficile dictu sit, utrùm majus censeferi Virtutis miraculum debeat: Vel quòd Tuum Ipse amorem, tantâ cum severitate conjungis; vel quòd sua Ipsi merita, tantâ cum Moderatione componunt. Quos esse arbitramur INNOCENTII sensus, Te, ac Tuos de Cœlo spectantis? Ut mirum in modum Tuo erga suam legem obsequio delectatur; itâ à Te sæculo Tuo, Tuoque ab exemplo confirmatam in perpetuum ejusdem legis observantiam, lætatur.

Immutabiles omnino sunt Divinæ Providentiæ leges: adeò ut iisdem semper motibus Cœlestes Orbes circumagi, iisdem circumscribi finibus maria, ac vel ab ipsa tem-

porum instabilitate, suam perpetuò videamus stabilitatem, ordinemque servari. Hanc Tibi laudem mereris, Beatissime Pontifex. Qui Divinæ Providentiæ consilia tam sedulò imitari studuisti, dignus es, qui ejusdem pariter felicitatem consequare. In perpetuum vigeant sanctissimæ Leges, quas ad perpetuam Catholici Orbis felicitatem, tam providè, sapienterque sanxisti. Perpetuus illis erit honor, & cultus: Atque earum beneficiò Christiana Respublica Ministris optimis, Summis Moderatoribus Optimis, ad felicitatis suæ perpetuitatem, fruatur.

Intelligat itaque Univerſa Posteritas, quantum INNOCENTIO debeat, qui tam Divinam Providentiæ normam, ac Regiminis Ideam invenit, suisque Successoribus imitandam proposuit: Ut Divinæ quoammodo particeps Infinitatis, nihil Sibi, vel utilitatis, vel detrimenti ex Summi Pontificatus administratione susceperit: Divinæ veluti socius Immensitatis, ita universis intenderit, ac si vacaret à singulis; atque ita pariter intenderit singulis, ac si vacaret ab universis: Divinæ denique veluti cœvus Æternitati, dum præsentibus intenderet, in futurum prospexerit, & subsequentiæ sæculorum felicitati provideat. Ad eò ut absolutissimam Divinæ Providentiæ Imaginem, in Summi Pontificatus administratione exhibuerit: cum peculiare ipsas Divinæ Providentiæ Dotes, peculiare Providentiæ Suæ laudes effecerit,

Dixi.

GRE-

GREGORIUS XIII.

PONTIFEX MAXIMUS

SÆCULORUM FELICITAS.

ORATIO FUNEBRIS

ANNIVERSARIA.

Habita in Aula Maxima Collegii Romani

ANNO SÆCULARI MDCC.

Instituerunt sapienter Majores nostri; ut GREGORIO XIII. solemne penderemus quotannis laudum vestigal, perpetuum grati animi monumentum, EMINENTISSIMI ECCLESIAE PRINCIPES: Ut quando Pontifici, de Nobis optimè merito, pares referre grates non possumus; eo saltem quo possumus modo, & quamdiu possumus, referamus. Quòd si omnes in posterum anni tributum hoc laudis persolvere pontifici, vel de omni Posteritate optimè merito debent, sæcularis hic potissimùm annus, qui duorum tangit confinia sæculorum, exeuntis videlicet, ac ineuntis, præcipuo quodam jure, facer esse GREGORII laudibus debet. Quàm enim decet; ut in hoc Romano Lyceo, ubi, Tanti Principis beneficiò, bonis erudiuntur artibus, moribus optimis imbuuntur sæcula, quàm, inquam decet; ut, cum eadem incipiunt, aut desinunt, ejus Nomen, laudesque prædicent, cujus Liberalitati, ac Magnificentiae acceptum ferunt, quòd iis erudiri, atque imbui possint? Assuescant Sæcula, dum velut è cunis prodeunt, balbutire, ut possunt, GREGORII Nomen: jam tum incipiant, primulis vocibus optimum Parentem salutare: Cum verò ad interitum vergunt; eam, qua frui licuit, felicitatem in Eum referant, qui non sui tantum sæculi, sed subsequen-

tium omnium felicitati prospexit: ut SÆCULORUM dici FELICITAS jure possit.

Consueveras olim, Roma, cum Imperatores tuos, (quibus adulari, aut proderat ad felicitatem, aut oportebat ad salutem) celebrare præconio illustri, & præclaro insignire cognomento velles; Consueveras, inquam, illorum inscribere Numismatis: SÆCULI FELICITAS. Moderatius quidem istud, quam cum eos in numerum Deorum transcriberes, divinisque honoribus coleres, quos commune mortalibus fatum intra hominis conditionem incluserat, vel communia ferè illis Principibus vitia infra hominis conditionem dejecerant. Fuerit illud adulantis delirium, vel quædam obsequii erga bonos Principes Intemperantia, quod amor virtutis, aut crudelitatis metus expresserit. Constat illud quidem certè, nullum Principi nomen aptius, nullum augustius inveniri posse, quam si FELICITAS sui SÆCULI appelletur. Re ipsâ enim hoc habent Principes commune cum DEO, quod felicitatem hominibus impertiantur: quod cum faciunt, Populorum Felicitas appellari meritò possunt. Verùm ne adulari ego ipse videar: Magnificentius longe, quam verius optimus quisque Imperator Sæculi dicebatur Felicitas, cujus Imperium & modicis definitum Terræ limitibus, & angustò temporis spatiò claudebatur. Nunc enimvero, quod eos Divinitus sortita es Principes, Roma, qui Terras, & Maria, Cælumque ipsum dominationis quadam amplitudine complectuntur, quique ad eam nati sunt felicitatem hominibus procurandam, quæ nullis unquam definiri sæculis potest; si profectò, si Se tanti capaces Imperii, tantæque felicitatis opifices præbeant, digni sunt, qui citra assentationem omnem, non unius tantum sæculi, sed SÆCULORUM FELICITAS prædicentur.

Cogno-

Cognomentum hoc augustissimum, & planè Divinum peculiari quodam sibi jure vindicat GREGORIUS BONCOMPAGNUS PONTIFEX MAXIMUS, ejus nuncupationis TERTIUS DECIMUS: qui eò semper omnem operam suam, ac studium, cogitationesque omnes intendit; ut omne Felicitatis genus, omni Mortalium generi, omnibus in posteram Sæculis compararet. Argumentum dicendi amplum, ut videtis, dignum hoc tempore, dignum loco, dignum Româ, dignum GREGORIO: de quo nisi apud Sapientes dicerem, verendum mihi esset, ne plus admirationis habiturum esset, quàm fidei. Sed & apud eos loquor, quibus exploratæ penitus sunt res ab eo gestæ immortales, amplissimæq;: & in eo versamur loco, in quo Parietes ipsi, Tanti Pontificis monumenta, Posteritatis felicitati sacra, disertis coloribus exprimentes, locupletissimi aderunt Testes, quàm jure à Nobis SÆCULORUM FELICITAS appelletur.

PROPOSITIO.

Quàm felix est Populorum conditio; cum ejusmodi nacti sunt Principem, qui certum id, ac propositum habeat, populisque palàm denunciet, nec verbo tantum, sed re ostendat, ad publicam Se felicitatem natum, ad id supra ceteros evectum, & in solio collocatum esse: non secus ac sidera, quæ ut Terris luceant, insident Cælo! Eo primùm die, quo GREGORIUM ad Orbis Catholici regimen omnia publicæ felicitatis delegerunt Vota, primam hanc, dignam Principe, dignam Pontifice, dignam GREGORIO vocem edidit: Se in omnibus aliud nihil, quàm felicitatem publicam spectaturum. O vocem beatissimam, quæ felicitatem Populis futuram nunciavit, futuri Principatûs ideam haud obscure adumbravit, & imaginem verissimam, Divinamque proposuit! Dubitavit nemo de Felicitate illa, quam is promitteret Princeps, quem certò sci-

rent,

rent, ea quæ diceret, velle; quæ vellet, posse. Immo verò præsentem illico felicitatem omnes invicem gratulabundi sensere. Incipit enim felix esse, qui brevè se futurum putat. Nec verò mutuas Populorum gratulationes perturbare potuerunt, occurrantes ubique Terrarum calamitates innumeræ. Cùm intelligerent omnes, Magno Pontificis animo obices istos, non impedimentum ad maxima, quæ meditabatur, consilia; sed incitamentum esse allaturos: Et quò gravioribus cum difficultatibus conflictandum foret, quò major vis malorum urgeret; eò majorem Tanti Viri laudibus, virtutibusque materiem præberi, amplioremque sese aperire campum, ad uberiores bonorum segetem colligendam. Et sanè quoties illorum caliginem temporum cum ea comparo serenitate, ac luce, quæ GREGORIO imperante, Orbi Terrarum affulsit; toties ea subit animum cogitatio: Arcanâ quadam destinatione Superiorum, idcirco tunc temporis ademptam veluti felicitatem; ut eam GREGORIUS, ingenti cum fœnore, omnibus in posterum sæculis redintegraret. Quod quidem ut liquidò constet; revocate in animum, Auditores; Duplex esse Felicitatis genus. Alteram Civilem dixerim, & Humanam; Sacram alteram, atque Divinam. Utramque GREGORIUS, toto penè terrarum Orbe prostratam erexit, erectam amplificavit, amplificatam firmavit.

DIVISIO.

I.
ORATIO-
NIS
PARS.
Civilis felicitas tribus constat.

I.
Pacis Tranquillitate,

Et primò quidem Civilem Felicitatem tribus confici existimo: Pacis Tranquillitate, Opulentiam Civium, Bonarum Artium cultu. Hæc enim ubi unà consenserint, ibi existit otium cum dignitate, quo nihil unquam felicius Republicæ ne fingi quidem à sapientibus potuit.

Tibi gratulor, Felicissime Pontifex (præsentem enim alloqui videor, qui omnium præsens erit memoriæ sæculorum) Tibi, inquam, gratulor, quòd incideris in plena calamitatibus tempora: Ut indè innotesceret magis Tuæ Virtutis

tutis

tutis amplitudo, nostræ Felicitatis cura. Circumspice Orbem, tuo subiectum imperio: Occurreret ubique vel amissæ desiderium, vel amittendæ metus felicitatis. Quid, quòd ne ipsam quidem usquam reperies umbram felicitatis, & initium? Cum enim Tranquillitas reliquorum sit creatrix, & nutrix bonorum; omnia cernes ubique Bellorum, seditionumque, vel tumultibus, vel suspicionibus perturbata. Aspice Hispaniam Belgicis turbis incertam; Lusitaniam clade Principis inflammata; Poloniam de novo Rege sollicitam, & in partes Religionis causâ distractam. Aspice Angliam, ob Reginæ scelus, in bonos furentem; Germaniam novis in dies tumultibus, acerbisque Hæreticorum odiis convulsam; Galliam discordem, & utrique pariter timentem, Regno, & Religioni. Ipsam denique aspice Religionis sedem, Italiam, quâ Principum factionibus, quâ suspicionibus, nec Sibi satis, nec Romano Pontifici fidentem. O temporum perturbationem tristissimam! Quis in his dissidiis, erroribus, miseriis aliquem felicitati revocandæ locum esse putet? Quem non oppressisset hæc rerum moles, quæ GREGORII animum, omnibus difficultatibus celsiorem erexit?

Tam infelicium temporum conditionem sibi GREGORII felicitati vertit: quòd indè Populos facere feliciores posset, veteris comparatione calamitatis. In spem itaque præsentioris felicitatis assurgens, quod voce illa, divino planè instinctu prolata, sponponderat, omnes eò curas, cogitationesque convertit, ut Orbi Catholico Tranquillitatem ubique tutissimam compararet. Jam Oratoribus sapientissimis ad Principes missis, jam plenis sapientiâ, & benevolentiam litteris; modò Auctoritate, modò consilio usus, tot ubique Terrarum perturbationes composuit tandem. Insuperò composuit statim. Statim Melitensium Equitum acies, fraterna mox ruituras in vulnera, ad Pacis celeriter foedera

foedera revocavit. Statim civilia Ligurum incendia, nec suis obruenda fluctibus, Pacis auram restinxit. Statim Polonum cum Sveco, cum Mosco Germanum, datis in foedera dextris, conciliavit. Statim . . . Sed quid in immensum excurro per singula? Statim omnes armorum motus, furoresque compefcuit, omniumque animos ad publicam tranquillitatem inflexit.

Sapienter.

Quid hic prius, GREGORI, quid in Te potissimum mirer? Eamne Divinam plane Sapientiam, quae involutas adeo rerum ambages explicavit; quae tot Principum animos ad concordiam inclinavit, è bello ad pacem, è tumultu ad otium traduxit? An celeritatem, qua tot procellas ita repente sedasti, ut improvisa quies memoriam pristinae tempestatis propè obliteraret? Illamne potius mirer amplitudinem mentis, quae res innumeras, gravissimasque complexa, non modò nullis premi angustiis potuit; sed ne occupari quidem: Adeo, ut, cum de Orbis universi tranquillitate cogitares, nihil de mentis tranquillitate, ac pace perderes; privatorum interea causis, atque emolumentis incumberes; & qui tantus in maximis eras, totus esse in minimis videreris? Imòverò perinde ac si tantae magnitudinem mentis jam non caperet Orbis Terrarum; alios sibi quærens Orbes, in Cœlum usque se contulit; & exortam ibi quandam veluti seditionem astrorum, & perturbationem temporum stabili lege composuit.

Kalenda-
rium à
GREGO-
RIO refor-
matum.

Macte his animis, GREGORI, & quam coepisti mortalibus parere, felicitatem absolve. Magnum est, ac Divinum, quòd Tranquillitatem Orbi Catholico comparaveris: quòd Cœlo, & Sæculis suam etiam tranquillitatem, & ordinem restitueris. Sed non adhuc factum est satis Populorum votis, Sæculorum Felicitati, Tuæque vel Virtuti, vel gloriæ. Partò feliciter otio, nunc Tibi de Dignitate ipsa cogitandum est; Augendæ opes: sublevandæ Pauperum
cala-

calamitates : consulendum Reipublicæ comodis : Revocandus Bonarum Artium cultus ; ut Orbis Terrarum eâ , cujus Author es , tranquillitate honestè frui , ac suaviter possit.

Non meas , non Populorum preces expectat ejus Liberalitas Principis , quæ omnium prævertit vota. Vix electum Pontificem novimus , statim Beneficentissimum , ac penè prodigum sensimus. Eâ ipsa die triginta aureorum millia distribui in Pauperes jussit : Venturæne dixerim semina , an præsentis fructus felicitatis ? Nefas duxit , priùs Principem , quàm liberalem deprehendi ; & felicitatem priùs spondere , quàm dare. Pulchrum est , ac Tuum , GREGORI , quòd Principatûs initiô , non modò à Populo tributa non exigis , sed ipse Populo liberaliter donas. Pulchrius tamen , quòd morem istum constanter sequutus , perpetuo largitionum usu , Liberalitatem Principis Pauperibus quodammodo feceris vectigalem. Hæc enim est Beneficiorum conditio : ut vectigalium more excipiantur , cùm statis temporibûs conferuntur. Aliorum hoc Principum fuerit , aliena munera in tributa convertere. Sua GREGORIUS munera referri in rationes Pauperum jussit ; ut tributorum in morem Pauperibus penderentur. Et quidem quàm digna quæ solvantur à principe Tributa : Vicies centena , & quadringenta aureorum millia in Pauperes erogata ! Liberalitatem istam imortalitati consecraturus Senatus Romanus , marmoreum in Capitolio GREGORIO simulacrum erexit , hâc inscriptum Epigraphe : OB SINGULARI BENEFICENTIA IN EGENOS DISTRIBUTUM SESTERTIUM OCTINGENTIES.

Bene est , Roma , quòd Jovis occupat in Capitolio locum Liberalissimus Princeps , quem meliùs Antiquitas appellâset Jovem. Olim Jovis appellationem , & existimationem Divinitatis mortali fecerat , juvare , & prodesse mortalibus : Quòd nihil tam Divinum putaretur ; quàm beneficia

2. Opulentia Civium,

cui GREGORIUS consuluit : Beneficentia.

In Pauperes.

quibus distribuit 2400000 aureorum.

ficia hominibus elargiri. An non potiori jure apud antiquos illos Divinitatis dispensatores prodigos, parem fecisset GREGORIO existimationem, ac nomem, addita studio adjuvandi mortales, præcipua sublevandi pauperes cura? Nullum enim Beneficentiæ genus Divinius, quàm quod nullâ spe redimendi, in egenos impenditur. Et sanè quàm accuratè, ac sollicitè occurrere calamitatibus pauperum studuit? Xenodochia frequenter invisere, ac ditare: Dotem Virginibus, Peregrinis alimenta largiri: perenni quodam congiario pauperes recreare. Quid etiam, quòd sæpe Munificentiam suam per Urbem circumferens, suis Ipse manibus, densatis pauperum gregibus, stipem multiplicem singulis largiebatur?

*Sæpe suis
Ipse manibus.*

Quale spectaculum, Roma, cùm Principem tuum, Moderatorem Orbis Terrarum, imistum cerneres pauperum turbæ, occurfantis Populi impetu huc, illuc abreptum, nequidquam Prætoriana obluçtante Custodia: Dum interim mitissimus Princeps vim populi pati gauderet; quam oblitus Pontificiæ dignitatis amor, & blandè protervus inferret! O novum, ac triumphale spectaculum, ubi Liberalitas Principis de Sua ipsius Majestate triumphat! Quamvis nihil hoc facto Tanti Principis Majestati detractum, quæ ad summum Dignitatis, Virtutis, Gloriæq; fastigium evecta, hoc uno tandem augeri poterat modo: si se ipsam demitteret, & ad aliena incommoda sublevanda deprimeret. Dei planè mos est, ut liberalitatem exercent, suam quodammodo negligere Majestatem.

*In omnes:
Operibus
Magnificentia.*

Sed parùm adhuc ista sunt Munificentia Tuæ, quæ omni beneficiorum genere, omne mortalium genus, omniâque in posterum sæcula complecti debet. Quod enim unquam non ad utilitatem tantùm, sed ad dignitatem Reipublicæ exoptati commodum potuit, quod non illico munificentissimus Princeps magnifico sumptu paraverit? Quid me-

memorem additas Vaticanis Ædibus moles, vibratas salientibus aquas, suspensos canalibus Fontes, deciduos è fontibus Fluvios, junctum pontibus Tyberim, stratas in salebroso, & prærupto solo Vias, restituta Tempia, erecta Cœnobia, ornata Sacella, imposita Quirini collibus Pontificii adyti veneranda Sacra, Horrea propulsandæ penuriæ ad Esquillas collocata? Hæc, aliæque innumera, tot locis diffusa, Pontificiæ Beneficiæ Monumenta ingentis illius animi imaginem præferunt, qui ad omnia humana, vel ornamenta, vel comoda paratum semper, accinctumque se præbuit. Eam enim Magnificentiam, ac stabilitatem ostentant; ut satis intuentibus constet, æternitati sacra, æternitatem esse æquatura. Nullum ergo sæculum, Pontifex optime, expers erit Liberalitatis Tuæ: ut nullum fuit hominum genus, nulla tam remota, ac diffusa Natio, ad quam non aliqua Tuæ liberalitatis portio pervenerit. Non enim unius Italiæ, aut Europæ finibus claudi se passa est Liberalitas Tua, sed more Solis, omnia perlustrantis, ditantisque, Asiam, Africam, Americanosque tractus beneficiis implevit.

Divinam hanc Beneficiam Tuam non audientes modo, & legentes, sed suismet oculis intuentes Posteris, quod nos ipsi facimus, incredibili quodam erga Te amore, & admiratione rapiuntur. Sed quanto stupore percussos videre videor, cum intelligent, quod omnibus dedisti, nemini ereptum? Constat enim illud certissimum, nullum à GREGORIO impositum Populis vectigal, plurima verò, & magni proventus remissa: neque ullum passus est Populi onus, nisi quod ad publicam felicitatem spectans, non inter onera esset, sed inter munera computandum, Utrumque Liberalitatis Tuæ: Vel quòd onerosa Populo Tributa dissolveris; vel quòd aliqua esse permiseris, ad pensitantes ipsos foenore multiplici reyersura. Omnibus ergo locupletatis, unus pauperior factus est Princeps. At ne Ipse quidem.

*Ærarium
ipsum ditavit*

dem. Non est exhausta, non imminuta opibus ejus Liberalitas Principis, quæ reliquos omnes ditavit. Inoverò Ærarium ipsum Pontificium plurimo alieno aere liberavit: & quod mirum est magis, annuo insuper centum millium aureorum redditu auxit.

suâ industriâ.

Hærebunt ad hæc admirabundi invicem Posterî, rogantes mutuò: Quî fieri tandem potuerit; ut tot tantisque opibus in omnium utilitatem profusis, remisissis Populo vectigalium proventibus, adhuc tamen Ærarium ditaveris: Cùm reliqui Principes, etsi multa à Populo exigant, pauca distribuunt, deesse tamen sibi plurima sentiant? intelligant tamen, vertendum id miraculo sapientiæ, & Frugalitatis Tuæ. Sapientiæ quidem, quæ ferrifodinis inventis, absterfis exsiccatisque Paludibus, aliisque id genus artibus, naturam ipsam sibi vectigalem fecit: Illi pensanda imposuit Tributa Populorum, & distribuenda sæculis dona. Nec dictu absolum puto, Naturam ipsam rerum, in certamen veluti Liberalitatis adductam, quas gremio condit, divitias sponte suâ largissimè profudisse, implevisse agros ubertate multiplici: ut tantæ Liberalitatis materiem sufficeret; & dispensanda mortalibus, sæculisque omnibus munera GREGORIO Parenti optimo suppeditaret.

& Frugalitate;

cujus exemplo omnium cupiditates imminuit,

Tribuendum præterea Frugalitati Tuæ, GREGORI, quæ omnem luxûs materiem, quæ infinita propemodum solet esse Principibus, in Liberalitatis materiem convertit. Sed non ingens tantum Liberalitatis fructus in mortales omnes ex hac Parsimoniâ profluxit. Frugalitate etiam istâ impositus est alienis cupiditatibus pudor: pulsa indigentia, quam immodica cupiditas parit. Cùm enim ad mores Principis componamur omnes; quis auderet remotorum littorum pisces, peregrini aëris volucres, alieni temporis flores optare; cùm videret Principem suum, Terrarum, hominum-

númque Dominum, parcè contentéque viventem, modico, & vulgari cibo jejunia longa solantem?

Immodicis itaque cupiditatibus demptis fecisti Posteris dubitandi locum: Tene liberalem magis Liberalitate ipsa; an Frugalitate praestiteris. Enimvero haud satis scio, magisne ille divites faciat, qui opes cupientibus donat, an qui cupiditates ipsas imminuit. Cum enim opes, non secus ac addita igni materies, cupiditatis immodicae flammam non extinguant, sed augeant: quò plures opes suppedites; eò cupidores interdum, ac miseres facis: plura sufficiens irritamenta cupiditatis, & incrementa indigentiae. Ubi verò modum cupiditatibus ponas, subtracta indigentiae causa, eò divites magis, quò minus cupidos facis. Utcumque res habeat, sapienter, ac liberaliter, Munificentissime Pontifex, utroque humanae Reipublicae à Te consultum est modo, vel Beneficentiâ, vel Parsimoniâ tuâ. Altera opes mortalium auxit: Altera cupiditates compressit: Utraque divites fecit.

Perge, quae reliqua publicae Felicitatis pars est, Bonas Artes, ac Disciplinas erigere jacentes; earumque dignitatem, & cultum augere: Quid enim est ignava, & opulenta Tranquillitas, nisi plurimorum illicium, & lenocinium vitiorum? At quo tandem in loco ista commemoro? Nempe in hoc Romano Lyceo, quod merito Regiam dixerim GREGORII Beneficentiâ Bonarum Artium perpetuitati, ac dignitati constructam. Vagabantur passim incertis sedibus praestantissimae Artes: Nusquam ferè domicilium stabile, ac certum habebant. Cum enim suapte naturâ, & ingenio studiosae sint Pacis, & Tranquillitatis sociae; quo tandem in loco sibi stabilem sedem deligerent, in ea perturbatione temporum, cum ubique Tranquillitas domicilium haberet in fuga?

ac proinde
omnes ditavit.

3. Bonarum
Artium cultu,

cui promovendo
GREGORIIUS erexit:
Collegium
Romanum.

Sapiens hoc Tuum consilium GREGORII, quòd Orbis Catholici Tranquillitate composita, præclaris Artibus, quæ Pacis ornamenta sunt, ac præfidia, in hac Urbe Urbium Regina, non stabilem modò, sed perpetuam sedem, & quoddam velut imperium decernis. Bene est, quòd Magnificentiam animi Tui, non ut Imperatores olim, ad Amphiteatra crudelitati dicata convertis, non ad Thermas, castra luxuriæ, sed ad Lycea sapientiæ augustissima, & Bonis artibus sacra. Ut spiritu, sanguinem, & Patriam recuperare statim Artes optimæ, ubi sensere, redditas sibi in hac Urbe Dominâ Gentium Athenas suas! Abundè quidem ad earum felicitatem fanciendam, amplificandam latissimè dignitatem, & cultum. Hic enim præstantissimîs disciplinîs imbuitur ex omnibus fere Nationibus delecta Juventus, reditura ad regiones suas, ditata eruditione multiplici, atque aliis impertitura eas doctrinarum opes, quas sibi in hoc ipso loco, velut è quadam fodina sapientiæ comparavit.

Sed nihil unquam satis GREGORIO fuit, cùm esset aliquid ampliùs. Quid enim tam grande? quid tam sumptuosum, atque magnificum ad augendas, vel ornandas, vel etiam firmandas, ac stabiliendas præclarissimas Artes excogitari opportunum potuit, quod tanti Pontificis providentiam effugerit, Liberalitatem fatigaverit, vicerit Magnificentiam? Occurrunt hic statim Typographiæ amplissimæ, quas in subsidium Litteratorum instruxit. Occurrunt innumeræ, celeberrimæq; Academiæ, quas vel primò erexit, vel sustinuit labentes, vel inopes locupletavit. Sed hunc sibi præcipuè vendicant Orationis locum immortalia Gregorianæ Beneficiæ Monumenta, quæ in hujus Aulæ coronidem suis distributa coloribûs, vestros invitant oculos, Auditores, meamque incusare videntur in dicendò moram: Tot nimirum Seminaria, GREGORII manu ubique Terrarum fata.

Et

Typographias.

Academias.

Seminaria.

Et primò quidem Collegia tam multa, quæ hac ipsâ *Rome.*
 in Urbe non erexit modò, sed aluir, & proventibùs an-
 nuis locupletavit: Ut cùm Nationes exteræ, ad hauriendas
 liberales Artes, Romam confluerent, quò libentiùs face-
 rent, non Præceptores tantùm Romæ invenirent; sed Pa-
 rentes, Domum, & Patriam suam. Vestram hìc Patriam
 Germani habetis, & Ungari; Vestram, Angli; Vestram,
 Græci; Maronitæ, vestram. Vos, quotquot Romam con-
 fluitis, Bonæ Artes excipiunt, ut Cives; Vos Pontificiùs
 proventibùs alunt; Vos ad honores, ac dignitates promo-
 vent; Vos denique disciplinìs optimis imbuunt, ut eas ip-
 sas in Regionibus vestris aliquando reduces dispergatis.

Quid etiam, quòd Romam quodammodo per univer- *Et ubique*
 sum Orbem circumferens, ubique Collegia posuit, quo- *Terrarum.*
 rum Catalogum texere ipsa prohibet multitudo: Quamvis
 enim supra reliquorum hominum conditionem elatus, nun-
 quam tamen se hominem esse, ac mortalem oblitus; gna-
 rùsque propterea felicitatem illam, quam Orbi Catholico
 procreare contenderat, perpetuò se tueri non posse; mo-
 dum invenit, quo vel absens in posterum tutaretur. Ubi-
 que Terrarum Seminaria posuit, quæ in spem Orbis Catho-
 lici alerent Principes optimos, Sanctissimos Præsules, Vi-
 rósque sapientes: Qui, GREGORII Beneficentiâ, & mor-
 ribus innutriti, futuri aliquando essent publicæ Tranquilli-
 tatis Præsidia, calamitatum Vindices, Bonarum Artium
 Auctores, Universæ denique Patroni felicitatis.

Quòd si qui Populorum Felicitati prospicit, jure opti-
 mo dici Populorum Felicitas debet; An non Sæculorum
 Felicitas is appellandus est Princeps, qui Orbis universi,
 & subsequentiū omnium Sæculorum Felicitati prospexit?

Quid verò, Auditores, quòd Civilis ista Felicitas,
 quæ postremum est vulgò Populorum Votum; optimorum
 etiam Principum meta, initium dumtaxat, ac fundamen-

II.
 ORATIO
 NIS
 PARS.
 tum *Superna Fe-*

licitas, præ-
cipuus
GREGORII
Scopus, Duo-
bus confici-
tur.

tum est, ac primus veluti gradus excelsioris longò, ac Divinioris Felicitatis, quam Sanctissimus Pontifex Orbi Universo, Sæculisque omnibus moliri semper, atque impensissimè studuit. Illius nimirum, quæ in veræ Religionis cultu, & Divinissimarum virtutum studio sita est; Quæ duò ad immortalem Coelestis Patriæ Felicitatem ita nos habiles, & comparatos efficiunt; ut eam ipsam spè quadam certâ prævertere, ac prælibare contingat. Huc enim semper toto pondere consiliorum, totoque nisu mentis incubuit Sanctissimus Pontifex: ut Divinam hanc felicitatem, quæ supernæ quædam imago est, ac festinata veluti prælibatio Felicitatis, omni mortalium generi, omnibusque in posterum sæculis compararet. Quorsum enim putatis tot artibus partam Tranquillitatem Orbis Catholici; nisi ut consociata federe Catholicorum Principum arma, omnia in Romanæ Fidei hostes converteret, iisque demum subactis, in Orbem universum inveheret veræ Religionis cultum? Quorsum tot opes, ac munera in omne mortalium genus ab Ejus Liberalitate profusa arbitramini; nisi ut occupatos beneficiis animos ad morum integritatem, & sanctimoniam volentes impelleret, & ad Divinissimarum Virtutum studia inflamaret? Quorsum denique tot ubique Terrarum Bonis Artibus exstructa Domicilia; nisi ut Divinæ hujus Felicitatis perpetuitati consuleret, ubique positis Romanæ Fidei castris, ubi totidem, ut ità dicam, sacri milites Gregoriano ære conducti, sanctioris militiæ Tyrocinia ponerent; ad tuenda perpetuò, & augenda veræ Religionis jura?

1. Veræ Religionis cultu.

Hic verò quàm ingens mihi se aperit dicendi campus, si angustia temporis ferrent? Quàm enim Orationem exposcerent, accisæ tot Hæreticorum vires; tot Nationes, ad veræ cultum Religionis traductæ, tot Belli apparatus, ac studia, in spem Orbis universi ad Fidem Catholicam redigendi?

Quàm

Quàm esset dulce, quàm copiosum referre, qua Sa-
 pientiâ, & Virtute Ugonotorum vires infregerit, Truxe-
 sium Colonia exturbaverit, Lutherum in Germania vexa-
 verit, in Gallia penè Calvinum extinxerit, è Belgio Bajum
 ejecerit, Dioscorum denique, cum Nestorio, toto Orien-
 te depulso, ac perditos exterminârit? Immensum esset Sue-
 cum, Danum, Moschum, Bungos, Thraces, Brasiles,
 Æthiopes, Indos, Persas, Japones, aliâsque Nationes,
 Insulâsque oratione percurrere, quas toto divisas Oceano,
 curâ tamen Pontificis, & Parentis Charitate complexus, vel
 Fidei mancipatas, deditas Tibi, Roma, fecit; vel Pontifi-
 ciâ Majestatis veneratione percussas inspexit.

Incredibile denique, quo labore, & constantia Catho-
 licos Principes stimulaverit, ut junctis viribus, sacro bello
 Orthomanicum nomen delerent; ob id Pontificiis ferè opi-
 bûs classes ornaverit, Hispanico, Thyrrênôque mari com-
 missas, in Thraciam alteras trecentis triremibus, & septua-
 ginta militum millibus instructas; alteras in rebellis Angliâ
 littora, non minori virium apparatu munitas. Atque uti-
 nam ingentibus Votis pares habuisset Catholicos Principes,
 nulliusque desidiâ peccatum esset! Vidisset Felicissimus Pon-
 tificex obsequentem Catholici Fidei Orbem universum, &
 quod unicè optabat, Divinæ participem Felicitatis. Sed
 quamvis eventus minùs consiliis responderit; nullâ tamen
 diminutus est parte Pontificiâ Magnanimitatis splendor: ac-
 cessit verò Constantiâ laus, quæ locò Victoriâ stetit.

Quod verò ad alteram spectat Divinæ hujus Felicitatis
 partem, Divinissimarum videlicet amorem virtutum, & cul-
 tum, quàm multa mihi cursim dicenda sunt, quæ integram
 sibi laudationem, vel singula vendicarent? Incredibilis
 nempe Vigilantia Pastoris, qua non Juventutis modò, sed
 omnium ætatum moribus, ad omnem virtutem formandis,
 ità semper incubuit; ut Draconem, vigilantia symbolum, cui prospexit

*Pastoris Vi-
gilantiâ,*

*Clementiâ
Principis,*

*Judicis
Severitate,*

Sub. exemplô.

*3. Utriusque
perpetuitati
prospexit.*

Boncompagnæ Familiæ gentilitium stemma contigisse Divinitus putem, ad GREGORII Vigilantiâ, vel promittendam, vel adumbrandam. Mira illa in præcavendis, puniendisque criminibus admista Clementiæ Severitas, Severitati Clementia: Adeò ut quos clam corripiebat, dissimularet palàm; & quos publicè puniens insequeretur suppliciis, privatim parcens commiseratione, & lacrymis prosequeretur; amarètque miseros, quos scelestos odisse cogebatur. Quo quidem temperamento virtutum præcavit Bonis, ne mali fierent; Malis, ut mali esse desinerent. Verebantur scilicet Boni Justitiâ lædere, amore Clementiæ; Mali, Clementiâ abuti, timore Justitiæ.

Sed ad hanc Felicitatis partem mortalibus conciliandam, optimò usus consiliò, omnes in Se uno complexus est maximas, divinasque Virtutes. Cùm enim Summus Pontifex in supremo rerum humanarum apice positus sit; ut Orbi universo doctrinæ luce, & sanctimonix exemplo præfulgeat; ad Eum omnium mortalium diriguntur obtutus, Omnes imitari desiderant, quem mirantur: atque ad ejus normam suos mores conformando; ad ejus similitudinem imitatione assurgere exoptant. Omnes ergo homines optimos, vel ut optimi fieri possent, GREGORIUS fecit, cùm Se optimum omnibus præbuit omnium Virtutum Exemplar.

Quàm feliciter denique per Sacerdotes, suis sumptibus, suis consiliis, operâ suâ institutos, formatos, ac formandos in posterum Divinæ hujus Felicitatis perpetuitati prospexit, testantur satis tam multi, qui vel profuso sanguine Religionem Catholicam fortissimi Martyres irrigârunt; vel sapientissimi, ac vigilantissimi Præsules, Romanam Fidem in Germaniâ præsertim, atque Britanniam periclitantem, adversus hæreses tutati sunt; vel Purpurati amplissimi, Romanæ Sedis dignitatem, ac decus ornârunt; vel

vel etiam Pontifices Maximi, Sanctissimis legibus Religionis cultum & morum Sanctitatem auxerunt, Adeò ut, quoties profuentes ab hisce Gregorianis sapientiæ, virtutisque Seminariis Catholicæ Fidei præventus mecum ipse recolo; toties in hanc spem assurgat animus: fore aliquando, ut GREGORII vota, ac studia, quibus veræ Religionis cultum, & sanctitatem morum invehere in universum Orbem contendit, per Alumnos suos, ab illa Superùm, ubi jam quiescit, Arce videat feliciter impleta.

Quid ergo reliquum fecit Sanctissimus Pontifex, ut omne Felicitatis genus, vel universis Mortalibus pareret, vel Sæculis omnibus confirmaret? Quanto itaque jure appellari à Nobis SÆCULORUM FELICITAS debet, & si quid speciosius, si quid Divinius in Mortalem cadere DEO simillimum potest.

Reliquum est, ut suam Felicitatem Sæcula GREGORIO acceptam ferant: hoc in initio, hoc in decursu, hoc in ipso interitu profiteantur: & quas ipsa per sese satis persolvere grates non possunt, suo etiam nomine, subsequentibus Sæculis persolvendas committant. Fecit Sæculum istud, facient subsecutura omnia: & in hoc ipso loco facient, quem Tanti Pontificis Beneficentia Æternitatis sacrum voluit; & Societas nostra, tot obstricta memoriâ beneficiorum, immortalibus Tanti Pontificis laudibus sacrum perpetuò fore decrevit.

Dixi.

K 3

LU-

LUDOVICI XIV.

REGIS CHRISTIANISSIMI

ORATIO FUNEBRIS,

Habita Romæ in Lateranensi Basilica

ANNO MDCCXVI.

Fuit Magnus secundum nomen suum. Eccl. 48

Q Uem extinctum lugetis EMINENTISSIMI EC-
 CLESIAE PRINCIPES, PRÆSULES ILLUSTRIS-
 SIMI, AC REVERENDISSIMI DOMINI, Cui
 religiosè aded, ac splendidè, ut Vos atque Illum deest,
 justa persolvitis, Cui magnificum hoc erexistis doloris, ob-
 sequii, & grati animi Monumentum, Eum Ipsum immortali
 fletu luget Gallia, luget Religio, luget Orbis terrarum uni-
 versus: Gallia, quòd Regem Magnum amiserit; Religio,
 quòd Magnum Vindicem; Orbis terrarum, quòd Magnum
 Heroem: LUDOVICUM videlicet Quartum decimum,
 Christianissimum Regem, cognomento MAGNUM, & un-
 decumque Magnum, secundum Nomen suum. Æquavit
 enimvero undequaque amplitudinem, Majestatemque No-
 minis LUDOVICUS, Animo, Imperio, Religione: Ani-
 mo prosperis æquè, ac adversis infractò; Imperio, per o-
 mnia Pacis, Bellique ornamenta diutissimè gesto; Religio-
 ne, ab erroribus, ac vitiis acerrimè defensâ, & magnis im-
 pensis, & curis studiosissimè propagatâ. En vobis, Au-
 ditores, tria veluti Simulacra, quæ totum spirant LUDO-
 VICUM MAGNUM; MAGNUM, inquam, HEROEM,
 RE-

PROPO-
 SITIO.
 ac
 DIVISIO.

REGEM, VINDICEM RELIGIONIS. Tria hæc ubi summam perstrinxerim, peroravero.

AC primò quidem, Magnus ille procul dubio censendus est Heros, & illustri hoc Titulo, assensu omnium, & prædicatione decorandus; qui utramque Fortunam, velut è loco editiore despiciat; utràque Altior, utràque Major: qui neque à secunda efferatur, neque frangatur adversa; in altera Moderatus; in altera Fortis; utrimque Magnus. Habetis, Auditores, paucis expressam imaginem LUDOVICI MAGNI; qui in cumulatiflima felicitate, Moderationem: in gravissimis infortuniis, Constantiam HEROË MAXIMO dignam præ Se tulit.

Quis illo felicior, qui diu sterili Thoro, non sine præsentis Numinis Providentia donatus Terris; atque in sinu felicitatis exceptus, incredibili gaudio, jamdudum anxia, atque sollicita Gallorum vota cumulavit? Magni Regis Filius, Regni florentissimi Hæres, iis illico corporis, animique Dotibus instructus apparuit, quæ Regem è Cœlo delapsam, ac divinitus institutum spirarent, atque omnium in se amorem, venerationem, admirationemque converterent. Quinquennis Puer, Rex inauguratus, regia omnia præ Se tulit præter ætatem, cujus accessu eâ felicitate Regnum amplissimum, tam diuturno annorum, gestorumque curriculo administravit; ut non Gallia tantummodo, sed Europa, sed Orbis terrarum, insuetis plausibus, & gratulationibus personaret. Quam multa, quam magna, quam ardua, exterorum etiam beneficio opulorum, Regno suo major LUDOVICUS suscepit, atque ad felicissimum exitum, finemque perduxit? Hinc adeo omnia longè, lateque impleverat. Famam Magnitudinis suæ; ut ab extremis usque Terrarum plagis, tot venerabundos in Oratoribus suis Reges acciverit, novi Salomonis visendi studio succensos.

Quid

I.
ORATIO-
NIS
PARS.

LUDOVICUS Heros
Magnus in
utraque fortuna.

In prospera
Moderatus.

Resprospera.
LUDOVICI
MAGNI
Felicitas.

In Pace,

In Bello.

Quid Felicitatem bellicam memorem? Quis captas Urbes, Arcésque recenseat? Quis partas Terrâ, Marique Victorias? atque eâ vincendi celeritate; ut Inimicorum Terror, atque Orbis Prodigium diceretur: nec suorum modò, sed exterorum, sed hostium ipsorum consensu, atque suffragio audierit. LUDOVICUS MAGNUS! O verè atque omni ex parte Felix LUDOVICE: Felix illis Natalibus; Felix corporis, Felix animi dotibus; Felix nobilissimò Regnò; Felix opibus; Felix Potentiâ; Felix Virtutibus; Felix Te ipso; Felix tot consiliorum tuorum Administris, quos Sapientiæ Tuæ Alumnos ad omnem solertiam, artè que regnandi formaveras, hòc etiam Sapientes, quòd Te longè sapientissimum mirarentur, ac velut à Te illustrata Sidera, Te Sapientiæ Solem præclarissimum prædicarent, Felix exercitibus; Felix triumphis; Felix tot fortissimis, & rei militatis peritissimis Ducibus, à quibus ipse Ducum præstantissimus habereris; Felix denique amore, cultuque Populorum, Exterorum plausu, ac obsequio, Inimicorum metu, ac reverentiâ Orbis totius admiratione, ac laudibus! Ecquid est, Auditores, quod tantæ Felicitati addi possit? Est enimvero: si eam ipsam ad omnem æternitatem propagatam, exaggeratam in posteris videat. Vidit ad felicitatis suæ cumulum LUDOVICUS. Vidit Liberos, ac Nepotes, ad quartam usque seriem Posteritatis exortos, à quibus Pater, Avus, Proavus salutaretur. Quid mortali optabilius contingere, quid Regi cumulatus potest, quàm suam quodammodo immortalitatem in posteris suis intueri, nec præsentis tantummodo, sed futuræ etiam gloriæ incrementa prospicere, & prægustare?

In Nepotibus.

Jam verò Quem Se LUDOVICUS in tam prosperis rebus exhibuit? Num Ille omni ex parte obsecundantis fortunæ impetu abripi, aut amplioris semper Imperii fastigiò efferri se passus est? Imò verò quò felicior, eò melior, augustiorem

Ejusdem Moderatio.

Hu-

Humanitate, ac Moderatione; quàm Dignitate, ac felicitate Se præbuit. Cùm Homine major quodammodo haberetur; hoc magis ex æquo cum hominibus sibi agendum ducebat. Eâ Benignitate cum suis versari gaudebat, ita *Benignitas.* ingenitam, & divinum quid inspirantem temperare Majestatem! ut Rex, & Princeps non nisi Humanitate ipsa, ac Munificentia dignosceretur. Patebat omnibus aditus ad Regias *Humanitas.* Aedes: Liberum erat unicuique Regem invisere, alloqui: Liberum erat, & conqueri. Et quamquam nunquam magis iniquum sit, de eo Principe queri, quàm de quo magis licet; incredibili tamen animi moderatione, ac magnitudine procaces interdum querimonias mitissimus Princeps ferebat: Nec ferebat modò, sed comis excipiebat, ac libens: ut omnibus potestatem exoptulandi faceret: & causas, quantum humana conditio, quantum fors Regum pateretur, adimeret. Licebat miseris civibus, suas depre- *Charitas.* cari calamitates; gregariis militibus, sua ostentare vulnera: quibus amantissimus Princeps indolere consueverat: & in aliena calamitate, ut ait Quintilianus, sui ipsius miserebatur. Præclarum istud moderati, atque ingentis Animi argumentum: Quod se hominem cogitet, qui hominibus imperat: Sèque obnoxium calamitatibus putet, qui obnoxiam sibi Felicitatem intuetur.

Jam felices bellorum eventus, quàm Moderatione excipiebat? Non insolitis, non impotentibus efferi gaudiis: *In felicibus bellorum eventibus.* Gratulationes, triumphos, ac plausus constantissimè detrectare. Nihil sibi gloriæ vertere: partem militibus, partem *Moderatio.* Ducibus, omnia Moderatori Regum, Regnorumque DEO adscribere, Eique accepta referre, & sacris solemnibus celebrare: Adeò ut LUDOVICUS vinceret, & EXERCITUUM DOMINUS triumpharet. Noverat nimirum Vir *Religio. Sapientia.* sapiens rerum humanarum vices. Noverat, fluxam, atque evanidam esse fortunæ assentantis curam, nec mendacibus

L

ejus-

ejusdem illecebris, aut instabili ingenio, fiduciam cordati hominis niti posse. Juvat hic Julii Cæsaris meminisse, qui mediâ hyeme, atque æstuante ventis Mari, exiguæ se committens naviculæ, ut imensum penè tractum aquarum trajiceret: cùm præsentis periculi metu exanimem Nauclerum videret; *Quid times?* inquit, *fortunam Cæsaris vobis.* O vocem tanto Viro indignam! Adeone ignorabat Fortunæ inconstantiam, atque irati Maris indolem, non tam plebej's naufragiis, quàm regalibus superbientem! Quàm suâ Ipse mergi fortunâ meruerat, quâ tam superbè abutebatur. Atqui LUDOVICUS nunquam fortunæ suæ confisus, quidquam temere aggressus est: Omnia maturè, ac sapienter molienda arbitratur: atque in tam diuturno rerum secundarum cursu, semper sibi incipiendum, semper sibi promendam, faciendamque, qua fruebatur; prosperitatem putavit. Quid, quod penè incredibile sibi imperantis animi documento, suam Ipse novit seriem, atque curriculum Victoriarum, studio Pacis abrumpere.

*Animi
Magnitudo.*

Prodit hoc, LUDOVICE, Magnitudinem tuam, quod tam ingentem Fortunam æquo animo tuleris, nec in superbiam, quæ depressio est animi, cupiditati gloriæ serviliter obsequentis, Te inaniter efferri permiseris: Sed felicitate Tua, licet maximâ, Major Ipse, parem illi moderationem objeceris. Verumtamen unam dumtaxat, eamque minùs præcipuam id prodit Tuæ Magnitudinis laudem. Qui obsequentem, blandientemque fortunam, irretortis penè dixerim, oculis excepisti, quærendum jam superest, num etiam adversantem, ac sævientem invictus, ac serenus exceperis. Magnum est Felicitati moderationem, Majus opponere calamitati Constantiam. Idcirco Supremi Numinis Providentia, lata sæpe tristibus, prospera adversis intexit: ut in hac vicissitudine, & conflictu rerum totus exstares.

Age

Age jam, LUDOVICE, Constantiâ qui valeas, profer. En Tibi Victoriam, quæ Tuis jamdudum addicta Vexillis, Tuis oppignorata stipendiis, Tibi mancipata videbatur; En deficientem, rebellantem, ad hostium Castra fugientem intuere. Vidit LUDOVICUS. At quemadmodum vidit? Non secus, ac viderat obsequentem. Eodem vultu nuncia cladum, ac prius Victoriarum excepit; Eâdem animi tranquillitate captas Urbes audiebat, qua capere ante consueverat. Invicto scilicet animo, cum advertâ fortunâ sibi luctandum putavit. Cum præliis victus est, Constantia locô Victoriæ stetit: ac dubii locum fecit; gloriosiorne vicerit, an vinceretur. Macte hac Virtutis gloria, HEROS præstantissime, atque eâdem constantiâ perfer, sævius adversantem fortunam, seu potius Providentiam Numinis, Virtutes Tuas exercentem severiùs, gloriosiùs efferentem. Jam propiùs accedit Calamitas: Regiam obsidet Domum: & quas laureatis hætenus militibus clades intulerat, jam infert Tuis.

DELPHINUM, Charissimum Filium, Cui regalibus, ac sanctissimis moribus instituendo, tantum Regiæ curæ, ac sollicitudinis impenderas; quem Tuis inhærentem vestigiis, Tuas referentem Virtutes, Tibi, Galliæ, Romæ, ac Cælo meritò gratulararis; quem Successorem tuum, Regnò dignissimum atque Orbis ornamentum formaveras, Amantissime Genitor, imaturâ morte Tibi præreptum vidisti. O dignam vel tuis lacrymis calamitatem! Hoc tamen dolori Tuo solatium esto. En Tibi DELPHINUM alterum, Burgundia Ducem, quem Gallia novam spem Imperii nascentem vocaverat, Filium non imparem Patri, Nepotem non absimilem Tibi, Mentis amplitudine Regno amplissimo parem, & quod caput est, eâ morum integritate, Pietate, ac Sanctitate fulgentem; ut DIVUM alterum LUDOVICUM Galliæ destinet, Ecclesiæ spondeat, Cælo polliceatur. Sed ô

2.
In adversâ
constans.
Res adver-
sa in Bello.
LUDOVICUS
MAGNI
Constantia.

Res adversæ
Domi-
Suorum
Funera.
Delphini
I.

Delphini
II.

Delphini
III.

Ducis Bi-
turicensis.

Adelaidis
Sabaudæ

magni luctûs breve solatium! Hunc ipsum calamitas petit, ac perimit: In ipso Juventutis flore, Galliaë rapit, ac Tibi: & nondum obductam gravissimi, quod acceperas, vulneris cicatricem graviore vulnere cumulat, aggerat funeri funus, dolore dolorem exasperat. DELPHINUM saltem Tertium Britanniaë Ducem, speciosissimum Puerum, qui totum spirat Genitorem, qui Avum ipsum, imò & Augustissimum Proavum oris habitu refert, hunc saltem servate Superi, ne Regiaë, & Regni spem reliquam dolenti Galliaë, & mærenti LUDOVICO mors rapiat. Proh irrita vota! Hunc quoque mors rapuit. Ne huic quidem tenerrimo Flori pepercit: Hanc quoque innocentissimam Victimam crudelitati suæ imolavit. Num tandem fati? Nondumne funereus iste calamitatis Turbo desæviit? Utinam fati! BITURICENSEM DUCEM, quem ad Augustaë Domûs felicitatem natum interpretata est Gallia, Hunc etiam Mors in partem sævissimæ cladis vocavit. Hoc etiam, in Borboniaë Domus Cælo, lucidissimum Sidus extinxit. Quid memorem, quòd in primo illo furentis tempestatis æstu, MARIAM ADELAIDEM Sabaudam, Burgundi Uxorem lectissimam, quam ob eximias, tum Naturæ, tum Virtutis dotes, Tibi comendatam LUDOVICE, uti Filiam charissimam diligebas, ac senectutis Tuæ solatium appellare consueveras, Eam ipsam, ætate florentem, & fœcunditatis suæ fructu nequidquam latantem, vix dato, inter Conjuges, & Filios tot Funerum spatio, uno propemodum ictu, Mors cæca, Mors impacata peremerat? O deplorandam in sæcula Funerum seriem! At qui Tuus doloris sensus, LUDOVICE, cum tam funestam procellam exciperes, quæ tot, florentissimæque Tuæ Regiaë stirpis genimina excidit, atque eam, quam in Posteris Tuis ominabare, felicitatem tam brevi tempore evertit? Cum Te præsentem tot, ac tam lugendis Tuorum funeribus fisteres? Cum Galliaë totius mœrorem, ac luctum, quæ cladem Tuorum, atque Orbitatem Tuam, suamque dolebat, lugebátque

que intuereris? Magnum Constantiæ Tuæ argumentum, quòd penè senio confectus, vim tamen doloris sustinebas, totque infixis cordi vulneribus, quorum recens semper acerbitas, nondum obductam veterum cicatricem refricabat, Te tamen superstitem, incolumemque servaveris. Majus, & plusquam heroicæ argumentum Constantiæ, quòd Te tam invictum, & calamitate Tua majorem exhibueris; ut tristissima hæc, funestissimaque Tempestas animum Tuum, non dicam obnubere, aut perturbare, sed ne occupare quidem potuerit, quò minùs interea consiliis pro more præesses, Regni negotia expedires, acceptas à militibus Tuis, quæ eo ipso tempore nunciabantur, clades redimeres, iis quæ timebantur, occurreres, omnia denique eadem mentis tranquillitate, & præsentia transigeres, qua prius uti solebas; cum omnia Tibi pro voto cederent, & prospero flatu Fortuna velificaretur? Aut ego vehementer fallor, aut parem animi Constantiam, apud omnem retro antiquitatem frustra quaeremus.

Unum superest, LUDOVICE, argumentum Virtutis, ac Magnitudinis Tuæ. Num eandem, tot calamitatum Victtricem animi firmitatem in supremo Vitæ discrimine præstitisti? At non eandem, sed majorem enimvero, sed maximam, supra quam dici possit, exhibuit. Adè ut Nemo (Tua hic testor, CLEMENS Pontifex Maxime, oracula potius quam verba) ut nemo ex veteris Philosophiæ Sectatoribus, tam magnificè contemptum mortis decantaverit in Scholis, quam Ille fortiter prætulit in arena. Cùm in sinu optatissimæ facis dies felicissimos duceret, morbo corripitur, qui diem Illi supremum denunciat. Qua serenitate, ac tranquillitate fatale nuncium, quo vitâ, Regnòque excedere jubebatur, exceptit? Quo imperterritæ, ac Vultus habitu, mortem foribus incubantem non paucos dies sustinuit? Qua Pietatis constantiâ Divinis rebus, sibi que ad immortalitatem comparando animum intendit? Qua Providentiâ, & curâ felicitati Populorum

LUDOVICI
MAGNI
Constantia.

Animi Magnitudo.

In morbo,
ac mortis
articulo
LUDOVICI
MAGNI
Constantia.

Pietas,

Providentia.

lorum, ac novo Regi instituendo consuluit Adeò ut viribus integer, vel propediem moriturus, videretur! Quid, quòd Eos, qui tanto vel doloris, vel constantiæ spectaculo aderant, cum à lacrymis temperare non possent, unus qui lugebatur, LUDOVICUS, solari lugentes nitebatur? quin vel ipsos redarguens: *Itàne*, inquit, *me immortalem credidistis?* O voces, quòd mortalitatis inmemores admoneret, immortalitati consecrandas!

Prodeat hìc Alexander, qui acceptum vulnus mortalitatis suæ argumentum interpretanti Philosopho ita succensuit; ut reum mortis damnaverit. Hicne Magnus Ille, quo adeò jactabunda superbit antiquitas? Non ego illum Heroibus adnumerem, qui fortunâ superbiat, sed qui vulgus hominum Virtute transcendat: Hæcne tandem magna Virtus, in tantum efferi felicitate; ut Tibi immortalis videre? In tantum vinci calamitate; ut mortalitati Tuæ irascare? Quàm verè Magnus, LUDOVICE, Qui mortalitatis Tuæ perpetuò memor, ac patiens, immortalitatem in terris Tibi non pateris, nec arroganter tribui, nec amanter optari! *Itàne me credidistis immortalem;* Hæc tandem vera, hæc magna, hæc maxima Virtus, ac Tua, LUDOVICE: quòd à neutra Victus fortuna, imò utriusque Victor, alterius illecebras excelsitate animi supergressus, ne Tibi præesset, evasisti; alterius odia, Constantiâ animi superans, ut Tibi succumberet, coegisti. Adeò ut in utraque superanda HEROEM Te undequaque MAXIMUM comprobaveris.

II.
ORATIO-
NIS
PARS.
LUDOVICUS MA-
GNUS Rex
Magnus in
pace, ac bello.

HACTENUS LUDOVICI laudes, nunc REGIS accipite. REGEM MAXIMUM sese Pace, Belloque probavit. Quot enim in Heroico Principe pacatæ Virtutes? Quo splendore cultuque fulserunt? Quis satis Regiam verè Prudentiam demiretur? sive delectos publicæ gerendæ rei Administratos, quos singula vix ederent sæcula, contempletur: sive res sapientissimè dispositas, sive easdem fortiter ad exitum;

CO-

coronidémque perductas. Quis integerrimam Æquitatem, dum aut publica Munera partiretur, aut Virtuti erogaret Præmia, aut Supplicia criminibus irrogaret? Quis Magnificentiam Regi Potentissimo parem, seu Reges avitò Regnò extorres exciperet; seu bonas Artes Donariis amplissimis ad omnem laudem excitaret; seu augustas Moles, mansuræque in omnem ætatem Monumenta conderet; seu tandem, Opere, vel Cæsaribus frustra tentato, maria ipsa committeret.

Quid verò bellicas laudes aggrediar, quæ in omnium ore, ac prædicatione versantur? Quæ in Eo rei militaris Scientia, quam suis Ipse experimentis didicit, suis Monumentis edocuit, inventis denique suis ad summam gloriam, culménque perduxit? Quàm mira Fortitudo! Quàm invicta Constantia! Quam Temperantia singularis! Quanta demum Authoritas, quàmque pervagata apud Suos, apud Exteros, apud Hostes!

En vobis, Auditores, paucis expressum, alterum Orationis Caput, uberiùs exponendum, nisi omnem copiam, facultatémque dicendi, argumenti Magnitudo superaret. Parte itaque Tuâ, LUDOVICE, tot Regias laudes prætereo, quæ Te REGEM MAXIMUM prædicant: Majus Tibi gloriæ additamentum fore ratus, si laudator fileat, quàm si jejune, parcèque laudet: Cùm præsertim sciam minùs Te delectari in præsentia, quòd REX MAGNUS, quàm quòd MAGNUS VINDEXTORQUE RELIGIONIS extiteris. Tertiam hanc Orationis meæ partem, quæ præcipuè hunc locum decet, expediam.

REGES, ac Principes, qui DEI vices in Terris gerunt, & Vicariam præ se ferunt Supremi Numinis Majestatem, ejusdem honori tuendo, promovendoque, omnem fas est, quam ab Eo acceperere Potestatem, & Authoritatem impendant. Præcipuum hoc Christiani Principis munus. Quid enim vel ad Populorum felicitatem accommodatius, vel ad Imperii securitatem utilius, vel ad nominis immortalitatem excogitari

bas.

I.
In pace: propter maximam Prudentiam in deligendis Ministris, rebus componendis, & ad exitum perducendis; Æquitatem in muneribus distribuendis præmiis, aut supplicii irrogandis:

Magnificentiam in exteris excipendis, Artibus promovendis, Molibus construendis, Maribus committendis.

2. In Bello propter maximam Scientiam rei militaris, Fortitudinem, Authoritatem.

III.
ORATIO.
NIS
PARS.
LUDOVICUS Vindex
glo-Magnus

*Religionis.
Reges DEI
Vicarii.
Gallia Reges
Religionis
Vindices,
ideo appellati
Christianissi-
mi.*

*LUDOVICUS MA-
GNUS Vin-
dex magnus
in Religione
tuehda, ac
promovenda.*

*I.
Tutatus est
ab Hæresi
Calviniana.*

fortiter,

*videtur
in Regia
Potestatis
detrimen-
tum redun-
dare, si tot
Cives è
Regno pro-
scriberet.
Proscribit.
Noverat,
desperatos
Exules, ac-
riores in se
aliquando,
ac validiores
hostes futu-
ros, Exteror-
um vires in
Galliæ Reg-
num concita-
tuos. Conci-
tent, tumul-
tuentur, in-
saniant. Ac-
uebant ista,
non revocabant
Magnum illum
utilitatis cu-
jusque, atque
dispendii con-
temptorem
animum, cui
nihil videbatur
augustius,
nihil erat opta-
tius, quàm
se, suâque omnia,
avita Religio-
nis incolumitati,
& gloriæ
devovere.*

gloriosius possit? Hic tandem veræ Magnitudinis apex: Hæc summa Virtutis: Hoc veræ laudis fastigium; Si magnum Te Religionis vindicem præstes. Præstitere profectò Gloriosissimi Galliarum Reges: atque ita præstitere; ut Christianissimi appellari Pontificiis Litteris promeruerint. Præstitit quàm qui maximè LUDOVICUS Quartus decimus: atque ita præstitit; ut hæreditarium nomen sibi peculiare, ac proprium effecerit. Huc enim præcipuè magnæ mentis curas, cogitationesque convertit; ut Religionem Catholicam tue- retur acerrimè, ac pro viribus promoveret. Atque illud in primis cordi fuit; ut toto, quàm latè patet, Regno, ab Errorum, Vitiorumque colluvie, fartam eam, tectamque ser- varet.

Hinc Calvinianam Hæresim, nescio qua temporum calamitate, in Gallia natam, atque innutritam, atque eò audaciæ provectam; ut in rebellem quandam Rempublicam in Regni gremio coalescere, Tempa erigere, Arces communi- re, ac Trium subsequentium Regum conatus eludere visa sit: Unus tandem LUDOVICUS MAGNUS, Religionis amore inflammatus, toto Regno expulit, eliminavit, extinxit. Id verò quàm fortiter præstitit! quàm sapienter! quàm feliciter!

Videbat feralis Hydræ vires, quæ Majoribus suis me- rum, ac pene vincendi desperationem injecerant. Aggre- ditur. Intelligebat, in Regiæ tandem Potestatis, atque Æra- rii detrimentum redundare, si tot Cives è Regno proscriberet. Proscribit. Noverat, desperatos Exules, acriores in se aliquando, ac validiores hostes futuros, Exterorum vires in Galliæ Regnum concitatuos. Concitent, tumultuentur, in- saniant. Acuebant ista, non revocabant Magnum illum u- tilitatis cujusque, atque dispendii contemptorem animum, cui nihil videbatur augustius, nihil erat optatius, quàm Se, suâque omnia, avitæ Religionis incolumitati, & gloriæ devovere.

Sed

Sed illam ego præcipuè miror Sapienciam, quæ indu-^{sapienter,}striam omnem, & curam, omnemque hominum conditionem complexa, accommodata singulis consilia, ac mandata expediebat: eo Severitatis, & Clementiæ temperamento; ut nunc amore Principis, ac spe beneficiorum illectos; nunc Authoritatis reverentiâ, aut metu poenarum adductos, ad Religionis Castra, à quibus defecerant, sponte suâ, ac volentes, reverti quodammodo cogeret, ac felici quadam necessitate, beatos esse compelleret. Illam sequutus Regiminis normam, qua Supremi Numinis providentia nostros feliciter expugnare animos solet: *attingens, ut facer Codex loquitur, à fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter.*

His optimis artibus, sapientissimisque consiliis, adeò ^{feliciter:} feliciter confecta res est; Ut vicies centena Calvinianorum millia, ab impiæ Hæreseos jugo ad Catholicæ Religionis libertatem redierint. Pulchrum hoc genus Victoriæ, quæ non internecione hostium, sed eorum incolumitate florescit: & victos ipsos Victores facit! Triumphum latum, ac Nobilem, quem non in servitutum redacti hostes, sed in libertatem asserti sequuntur, nec gemitibus inimicorum, sed vel ipsorum plausibus personat. Dignum Christianissimo Rege, dignum LUDOVICO MAGNO triumphum, cui nulla unquam allatura sit finem ætas, ac tota plaudet Æternitas. Tot hominum millia, quos ab errore ad veritatem, à superstitione ad Fidem revocasti, atque in spem immortalis Beatitudinis, quæ ceciderant, erexisti, LUDOVICE; non secus, ac dum in Terris degeres, eam quam per Te prægustabant felicitatem, Tibi referebant acceptam, Tibique veris, ac summis laudibus gratulabantur; In Cœlesti pariter Regno, ubi tantæ Virtutis fructum uberrimum capere Te non immeritò credimus, immortalem Te auspice, ac Duce, gloriam consequuti, eam Tibi acceptam referre, Tibique æternis plausibus

M

gra-

gratulari non desinent, ad Tuæ cumulum Beatitatis. Hanc itaque, quam adeptus es laudem, felicissimamque Victoriâ Tuis omnibus bellicis laudibus jure antepones. Ille enim Fortitudinem Tuam, quæ magna est Virtus, ostentant: Hæc Religionis intensissimum studium, atque amorem, Virtutum omnium præstantissimam divinissimamque deprædicat. Illæ Te Maximum Ducem proclamant: Hæc, quod est multò præstantius, MAXIMUM Te RELIGIONIS VINDICEM probat. Nonne vel hac unâ partâ Victoriâ, primus Ipse appellari CHRISTIANISSIMUS merebare?

Et à novis erroribus.

Sed non hoc tantum nomine præclarum adeò cognomentum, nec semel tantummodo; Iterum ac sæpe, ac semper magis, hoc etiam titulo, promeruisti; quòd novis avertendis erroribus, perpetuò vigilem, ac sollicitam curam impenderis; atque iisdem Regiæ Potestatis gladio stirpitis excindendis, ad extremum usque spiritum adlaboraveris: Nec satis duxeris Orthodoxam Fidem ab Hæreseos monstris vindicare; nisi etiam ab infestis Sanctitati vitiiis, ac moribus expurgares.

A Vitiiis,

A Blasphemis.

A singularibus certaminibus.

Olim in Gallia duo potissimum Vitia inoleverant: Effrenis blasphemandi Licentia, & singularium Certaminum furor, utrumque Religioni infensissimum. Alterum Summi Numinis Majestatem rectâ petit, traducit Nomen, Dignitatemque contemnit: Alterum Vindictæ Idolum colit, eique nobilium Victimarum sanguine, & clade litat. Primum apud milites præcipuè invaluerat, quibus quædam videbatur feritatis jactantia, qua se metuendos offerrent, si DEUM ipsum procacibus linguis contemnere auderent. Alterum verò Gallicæ Nobilitati commune erat, quæ velut avitæ gloriæ insigne quoddam venditabat, libidinem ulciscendi: atque honoris culmen se assequutam opinabatur, si addepellendam injuriam, vitam in discrimen adduceret, ac miserimè liberalis, etiam profunderet,

Feret

Feret hos mores Religiosissimus Princeps? Vix legitima ætatem adeptus Regale solium conscendit, statim utrumque deterrimum vitium suis petendum fulminibus censuit. Ardens, & erectus ad sacrilegam ejusmodi licentiam comprimendam, se ipso augustior, totusque ad Regiam Majestatem compositus, ex editiore loco Edictum duplex pronuntiavit: Alterum, quo contumeliosa in DEUM verba execratus, tanti criminis reos, à Majoribus suis damnatos, iterum, & gravioribus pœnis addixit: Alterum, quo singularia certamina detestatus, eos, qui inirent, bonis omnibus mulctandos, mortis supplicio plectendos, atque infames perpetuo habendos decrevit.

O Regnandi primordia Christianissimo Rege dignissima! Quàm bene, Religiosissime Princeps, Authoritatem Regiam statim DEO acceptam refers, totamque ad ejus vindicandas injurias, & reverentiam augendam, convertis! Qui Populorum sensus, cum viderent, hanc primam, atque præcipuam à Te susceptam Christianæ Religionis, & Charitatis curam! Hoc Te magis reverebantur, quod non Tibi, sed DEO reverentiam præstari juberet, & cogeret. Quæ Bonorum Lætitia? Quæ gratulationes? Cum intelligerent, tam festinatò beneficio, à Te servatos incolumes tot nobilissimos Cives, quos vesana illa impiorum certaminum conditio, civili bellò deterior, Patriæ, ac Vitæ eripere crudeliter cæcos consueverat. Qui denique Impiorum metus, ac desperatio? Cum Te inexorabilem Vindicem experirentur, atque omnem sibi ademptam spem impunitatis viderent,

Ut compressa illico obmutuit blasphemandi licentia! Ut statim deserbuit singularium certaminum furor! Tui reverentia effecit; ut blasphema in DEUM ora improbissimi homines premerent; ut splendidis invicem odiis, ac decoro, ut putabant, sæviendi astu Nobiles temperarent.

LUDOVICI
MAGNI
Edictum duplex contra
Blasphemias
& singularia
certamina.

Utramque
Vitium eliminatum.

rare se, ac falli tandem sensere, qui legem credebant, injurias persequi, atque ad eas vindicandas, vanâ quadam honoris specie rapiabantur. Improbati ab omnibus cœpit, quod Ipse improbas; Infames censer, quos Ipse censebas, Sua cuique Vita in pretio est: Nemo illam vindictæ Idolo, sed Patriæ dumtaxat, aut Religioni immolandam existimat. Nunc tandem Matres, suæ foecunditatis fructu latentur, cum sciant; Uni Tibi, ac Religioni servari, quos Illæ genuerint. Tam feliciter cœptis constanter insiste, Princeps Christianissime, aliâque, si quæ supersunt Vitia, eâdem, ut mereris, felicitate persequere.

*Quin & alia
omnia.*

Fecit Perpetuus RELIGIONIS VINDEX. Quo Zelo Domûs DEI succensus, Ædium sacrarum Violatoribus severissimè puniendis instabat? Hanc Unam ob causam irascebatur mitissimus Princeps; Et qui tam facilè injurias, quæ sibi inferebantur, negligere, Magnanimæ Indolis documento consueverat, exorari nunquam potuit, ut iis, quæ sacris Ædibus inferebantur, ignosceret, & aliquando inferentibus parceret. Quid memorem exterminata Veneficia, Luxum coercitum, castigatam Intemperantiam, Desidiam proscriptam? Quid plura? Nihil à Tanto VINDICE omissum, ut Religionem, non ab erroribus tantum, sed etiam à Vitiis sinceram tueretur. Sed nihil etiam prætermisum, ut ejus amorem, & cultum pro viribus promoveret.

*2. Religio-
nem promo-
vit: Provi-
dentiâ, Libe-
ralitate.*

*Magnifi-
centia,*

Fietatis

Huc illa spectat singularis Providentia in Pastoribus optimis deligendis, eorumque augendo; ditandoque Censu, quò impensius sanctioris Doctrinæ pabulò, Gregem Sibi creditum pascerent, atque ad omnem virtutem informarent. Huc Tempa trecenta munifico sumptu à fundamentis erecta. Huc invalidis militibus Hospitium magnificentissimè exstructum: Ubi Religione magistrâ secum ipsi decertare sanctioribus præliis astuescerent, ac triumphos beatissimos, atque immortales referrent. Huc Sancyriana Domus, ubi Nobiles Puellæ

Puellæ ad trecentas Regiis impensis perpetuò alerentur, ac *studio, & Religio- Exemplo.*
 nis alumnae ad ejus normam educarentur. Huc tan-
 dem assiduum illud, atque impensissimum studium, ut Re-
 giam Domum religiosissimis moribus institueret, ac seipsum
 præberet omnium Virtutum exemplar: Cùm sciret ad Regiæ
 Familiæ normam, cæteras dirigi, atque componi, omnes-
 que propemodum Principis moribus vivere.

Sed majore æstuabat promovendæ Religionis ardore, **LUDOVICI**
 quàm qui posset amplissimis licet Regni sui limitibus contine- **MAGNI**
 ri. In Anglia, in Hollandia, in Græcia, Syria, Persia, Ar- *Studium*
 menia, India, Æthiopia, toto denique Orbe terrarum, Ca- *promovendæ*
 tholicæ Religionis amorem, & cultum, quâ officiis, quâ opi- *Religionis*
 bus, quâ consilio, quâ Patrocinio, promovere pro viribus,
 atque amplificare contendit. Quàm multa hinc, ne in inen-
 sum excurram, prætereunda mihi, aut differenda sunt, quæ
 integram sibi Panegyrim, vel singula vendicarent?

Hoc tantum dicam, **LUDOVICE** Rex **CHRISTIANIS-**
SIME. Tanto huic, ac penè inenso, quo flagrabas, tuendæ,
 ac promovendæ Religionis studio, referre acceptam debes
 eam, quam in Terris adeptus es, felicitatem, beatissimam-
 que qua frueris, atque æternum frueris in Cœlo: ubi Reli-
 giosissimum, ac verè Christianissimum Regem, **MAXIMUM**
RELIGIONIS VINDICEM regnare confidimus.

Illud Tibi de Cœlo providendum superest, ut **LUDO-**
VICUS XV. Successor Tuus, Tuis vestigiis inhæreat, Tuas
 Virtutes referat, Tuïs adolescat exemplis: Ut Magni Reçto-
 ris curæ respondeat: Ut Ejus etiam præclarissimas Dotes, Re-
 giæ administrationis Prudentiam, Bellicæ Laudis præstantiam,
 omnium Artium scientiam, cæterasque Virtutes amplissimas
 sedulâ imitatione assequatur, Adeò ut, potiori, si fieri potest,
 jure, Ipse etiam **LUDOVICUS XV.** prædicari aliquando **HE-**
ROS MAGNUS, REX MAGNUS, VINDEX MAGNUS
RELIGIONIS verè Christianissimus possit. Dixi.

M A R I Æ JOANNÆ BAPTISTÆ,

Ducissæ Sabaudiaë, Pedemontium Principis, Cypri
Reginæ &c.

ORATIO FUNEBRIS,

Habita in Taurinensi Metropolitanò Templo
Die 23. Maji 1724.

LATINE REDDITA.

Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet.
Joann. 11.

Quid mihi in præsentia præstandum esse arbitramini
Auditores? An meo, vestroque dolori indulgen-
dum, & prosequendam lacrymâ Lectissimæ illius
Principis mortem, cui Principi omnes adprecabamur in-
mortalitatem? An ereptam subjectis Populis Matrem beneficen-
tissimam, ademptam Orbi universo Heroïnâ eximiam e-
xaggerare dicendo fas est? Quid? Num indecoro, & ni-
hil profuturo luctui habenas permittat Evangelicus Præco,
ut ii solent, qui teste Apostolo *spem non habent*? Longè alia
Evangelicæ veritatis vox est, quæ nuper auribus vestris
insonuit. Ea nimirum gratulari potiùs, quàm dolere nos
jubet in Justorum funere, quòd morti superstites vivant:
*Qui credit in me, ait Christus, etiamsi mortuus fuerit,
vivet.* VIVIT igitur, quam extinctam lugetis, Regia Pa-
rens, Funeri suo superstes, vivit: Nec eâ tantum vitæ peren-
nitate, quam Ipsius rectè factis apud Cælites redditam non

1. Thef. 4.
12.

PROPO-
SITIO.

ex

ex vano arbitramur: Verùm etiam (jucundissimum, verif-
simùmque nuncium accipite) Vivit triplici quodam Vitæ
genere, quod Angelici Doctoris acuta subtilitas certo di-
scrimine designavit.

Præmortuum hominem trifariam adhuc vivere posse
idem Angelicus author est: *Uno inquit, modo in memoriis* D. Th. 3.
boninum; Alio modo in Filiis; Tertio quantum ad effe- p. q. 39.
ctum suorum Operum. Jam verò viventem adhuc, & spi- art. 2. in
rantem quodammodo MARIAM JOANNAM BAPTISTAM corp. |
habemus, ac porrò in omne ævum habebimus triplicis hu-
jus Vitæ gloriâ, merito, felicitate. VIVET enimvero illa, æ- DIVISIO.
ternùmque VIVET IN MEMORIIS HOMINUM, iisdem in
perpetuum impressâ Regalium Virtutum suarum imagine.
VIVET IN REGE FILIO, atque in Augusta Posteritate VICTORE
Nepotum. VIVET in tot, tantisque CHRISTIANÆ PIE- AME-
TATIS OPERIBUS, quibus longævam ætatem perenniter DEO Sar-
illustravit, Hæc totius laudationis summa, hic scopus. dinia Rege.

VITÆ amor, quem Natura hominum cordibus indi- I.
dit, eam pariter sollicitudinem, & curam infigit, ORATIO:
ut quò certior mors est, eò studiosiùs adumbratæ NIS
apud Posterios immortalitati prospiciant. Hinc passim erigunt PARS.
simulacra, suisque laudibus inscribunt lapides; ut sui, sua- MARIA
rumque Virtutum memoriam in Posterorum animis perpe- JOANNA
tuò excitent, & quod in se ipsis nequeunt, in hominum BAPTISTA
mentibus vitam protendant. Verùm ut superstes in homi- vivit in
num animis viveret, non pictis hisce lapideisque imaginibus memoriis
indigebat MARIA JOANNA BAPTISTA, quæ in eorum hominum,
mentibus, ad quos ejus fama pervenerat (quò autem non iisdem im-
pervenerat?) Ipsa per sese Regalium Virtutum suarum effi- pressâ Re-
giem graphicè expressit. Ecquis enim in ea Principe non galium Vir-
suspexit, æternùmque suspiciet Majestati Amabilitatem, tutum sua-
Amabilitati Majestatem miro quodam, insuetoque fædere co- rum imagine:
pulas? Majestatis
Regia tatis.

Quid sit
Majestas.

Quid ama-
bilitas.

Utriusque
discrimen,

Ovid.

Utriusque
concordia
in MARIA
JOANNA
BAPTISTA.

Lib. 2.
Ep. 40.

I.
MARIE
JOANNÆ
BAPTISTÆ
Majestas
unde orta.

Regia MAJESTAS cumulus quidam est, complexio-
que Virtutum, quæ specie ipsâ, habitûque venerationem,
& obsequia Populorum non postulant modò, sed extorquent.
Quamobrem tanta illi intercedit cum Amabilitate similtas;
ut coire invicem, & coalescere non posse credantur: quòd
altera ex adverso iis Virtutibus constat, quæ populares sunt
quodammodo, & blandæ amoris conciliatrices. Altera Prin-
cipem attollit, & secernit à Populo; Altera deprimit, &
confundit. Atque hinc pervulgatum illud Poëtæ effatum:
*Non bene conveniunt, nec in una Sede morantur Majestas. &
Amor.*

At quanta emicuit in ea, quam laudamus, Principe
Virtutis utriusque concordia? Quàm concinnè utriusque
partes, & officia conjunxit, quæ cæteroquin abjuncta adedò,
ac dissita videantur? Imaginem præbuit Artis Musicæ, quæ
ità graviores; acutioresque modos temperat; ut dissonarum
concentu vocum, gratissima auribus harmonicæ modulatio-
nis voluptas oriatur. Unde illud Theodorici penes Cassro-
dorum Principi nostræ mirificè convenit: *Ut Virtutes, quas
Universum melos habere potuisset, hæc admirabilis adjunctio
contineret.* Et sanè peculiare hoc Ipsi, ac proprium decus
fuisse quis nesciat? Quoties Illam cogitamus, toties geminæ
illæ Dotes occurrunt, quarum admirabili societate animos
pariter ad venerationem flecteret, & raperet ad amorem.

Majestatem Illa Augusto Generi debet, quodè Sabau-
dâ Domo in Nemorosii, Aumaliæq; Ducum stirpem gene-
rosâ propagine derivatum, connubiali fædere cum CARO-
LO EMMANUELE II. Sabaudia Duce, rediit ad origi-
nem suam: Cujus si vetustatem, splendorem, amplitudi-
nem exornare dicendo velim; verear, ne pervagata ejus fa-
ma obscuretur potiùs, quàm illustretur. Inde in illam de-
scendit, quod olim Xenophon appellabat, *Regium quiddam
Naturâ*, ea nimirum Majestas, quàm conferre iis solet Na-
tura,

tura, quos Genere sublimes facit, ac Dignitate sublimiores efficere meditatur. Quando itaque Supremi Numinis Providentia MARIAM JOANNAM BAPTISTAM ad eam Generis sublimitatem evexerat, ut Princeps nobilissima nasceretur; atque ad id honoris evehendam decreverat, ut Regis Maximi Parens esset: omnes in eam transtulit Dotes, quas unà cum sanguine in Regiam Prolem traduceret, ac sapientissimâ institutione augetet, atque perficeret: EXCELSÆ nimirum AMPLITUDINEM MENTIS, REGALIS ANIMI MAGNITUDINEM, INVICTI PECTORIS FIRMITATEM. Quæ quidem Dotes veram, germanamque MAJESTATEM efficiunt, quæ procul dubio, non in Aula pompâ, non in Solii sublimitate, nec in Diadematis fulgore sita est. Externa enim hæc sunt, & ambigua Majestatis insignia, quæ scenicæ quandoque, ac personatæ Majestati famulantur. Veram ego Majestatem appello Excelsæ Mentis, Regalis Animi, ac Generosæ Indolis Magnitudinem, quæ illustribus, grandibusque gestis pateat admirationi Populorum. Arqui Tribûs hîsce Regalibus plane Virtutibus emicat Principis nostræ Majestas.

AMPLISSIMÆ sublimitas mentis quandam Coeli fastigium, & fastigiatum Verticem attentius intuenti referebat, in quo perpetua animi lumina, quasi Siderum agmina coruscarent. Hinc penitiora Politices arcana, quæ cæteros etiam Europæ Principes attiagerent, dilucidè complectebatur, ac cundè evolvebat. Superioris proinde belli temporibus apud Bavarum, apud Eugenium Sabaudum, apud supremos Exercitûs Duces, qui tunc fortè aderant, admirationi erat, dum Eam de rebus maximis, deque cujusque Principis conditione, consiliis, & machinationibus differentem audirent. Suspiciebantque porrò Æqui rerum æstimatores, perspicax ingenium, cultissimam gallici Sermonis elegantiam, nitorem, ubertatem, sensus animi circumscripto verborum ambitu

Dotes vera

Majestatis.

In MARIA

JOANNA

BAPTISTA

i. Excelsæ

mentis am-

plitudo.

Perspicacia.

*Capacitas.**Prudentia.**Regimini
Populorum
admotæ:**Inconsol.
ad Polyb.
cap. 76.**Circumse-
viente Bel-
lo.*

bitu efficacissimè expressos; quòdque caput est, selectissima quædam scientiæ Regnatricis Oracula, quibus Se Orbi regendo Parem ostendebat. Verùm persæpe contingit, ut quibus velox est, atque versatile ingenium, Prudentiæ gravitas, atque maturitas desit. Illi certè non desuit, quæ Ingenii celeritatem consiliorum pondere temperare consueverat. Cùm eam proinde Regius Coniux in ipso juventutis flore, senilis ætatis fructus, præcoci Prudentiâ prævertentem videret; penitiora Ipsi arcana comittere, eamque ad frequentes de rebus gravissimis consultationes accire, ac fidissimam velut Administram adhibere, ut secretiorum epistolarum suam describeret, atque in Comentariorum referret. At si aliàs unquam, tunc planè Principis nostræ Providentiæ singularis emicuit, cùm Regio Coniuge extincto, Regimini admotæ, se totam felicitati populorum addixit, eique procuranda, assiduis adèò curis intentam se præbuit; ut vel ipsi animi relaxationibus abstineret, ac vividæ etiamnum florentisque ætatis annos, perpetuâ rerum agendarum meditatione, volens, lubensque, subditis profutura consumeret. Illud sanè elogiū promerita, quo Seneca Cæsarem prosequutus est: *Ex quo se Cesar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit; Et siderum more, quæ irrequieta semper suos cursus explicant, nunquam illi licuit, nec subsistere, nec quidquam suum facere.*

Et Illa quidem difficillimo tempore Moderamen exorsa, dum in Regni finibus, atroci, pertinacique bello, hinc Gallus, Hispanus inde confligerent, eâ usa est dexteritate, ac solertiâ; ut non modò Neutri hostium esset obstricta, Neutri infensa: sed quod mireris; Utrique semper gratissima, strictioris amicitia vinculo sibi devinxerit adversantes invicem Hostes, qui cæterà licet discordes, in admirationem Tantæ Principis conspirabant: Nunquam deteriore loco res suas fore arbitrati, quàm si infestam: nunquam meliore,

re, quàm si benevolam Ipsam haberent. Hinc illud mirè, atque ad votum feliciter est assequuta; ut inter acerrimos belli tumultus, quibus Exteri premebantur, pacatissimè viderent Sui. Ipsam dixisses, Insigne illud Isaiaë vaticinium concepisse animo: re exhibuisse: *Sedebit Populus meus in pulchritudine pacis, in Tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* Circumfremebat undique æstuosum Pelagus, suasque nobis imanes procellas, & jam voratura naufragia minabatur. At Ipsâ ad gubernaculum vigili, ac stante, rudentesque ac vela, quâ erigi, quâ demitti imperante, securus interim Populus sedebat in Navi, & Pacis pulchritudine lætabatur. Cùm Ditionis hujus fines attingerent minaces Belli fluctus; Tantæ Principis Majestatem reveriti, furore in obsequium verso, amico littori blandiebantur, atque aliò clades, & naufragia importabant: Et dum affines Populi pavore, ac fragibus latè implerentur; Nos interea tecti Principis Nostræ providentiâ, inter amœna Eridani culta, velut in *Tabernaculis fiducia*, tranquillissimè degebamus. Demum Regionibus aliis susdèque versis, bellicâsque incusantibus calamitates; Nobis omnia Pacis comoda affluebant ubertim, atque etiam redundabant. Ipsa interea, pro ingenitæ Benignitatis indole, Populis suis pacem, felicitatè que gratulabatur, illud iterans lætabunda: *Sedebit Populus meus in pulchritudine Pacis, in Tabernaculis fiducia & in requie opulenta.*

REGALI quippe Animo in id intenta, ut Pacis cumulatissimo fructu uteremur, eò præcipuè, dum Populos regeret, collimabat, ut Annonæ copia atque ubertas afflueret: Eoque præsertim anno, quo tota Cisalpinâ Transalpinâque Ditione, Cultorum spem avara, atque ingrata Tellus eluserat, unde Populis caritate laborantibus prospiceret, oportunè, ac sapienter invenit: Illud Sinesii monitum ad Arcadium Cælarem sequuta: *In egestate laboranti Populo largitio-*

Ditionis sue
Tranquilli-
tati prospe-
xit.

Isai. 32. 15.

Regalis Ani-
mi Magni-
tudo bono
populorum
intenta:
Annonæ
Ubertati.

Orat. de
Rege.

gitionem faciat, & publica munera remittat. Subditis illico non exigua onerum parte solutis, exteris sibi Nationes vetigales esse iussit: Regii Aërarii opibus transmarinas messes accivit: Alienam ubertatem nostram fecit: Mentisque suae munus esse voluit, quam Astra negaverant, fecunditatem. Sapienter proinde Sidonius aiebat, eum in terris opera Caelorum facere, cuius Imperio, ex inopi solo copia germinaret. Coelestis haec propè dixerim Providentia maturas illico fegetes evocavit, quas non agricolarum labori, & curae; sed industriae, ac Providentiae Principis deberemus: Atque ubi eiusmodi calamitas populares premere, non Principes solet: Haec, qua de agimus, oneri fuit Principi, Popularibus levamento. Comune discrimen ferre maluit Solas. Quamquam nec Sola, nec Ipsa tulit, quae Opes suas ac felicitatem, populi opibus ac felicitatem metiebatur.

Bonis Artibus.
Litteris.

Quod si rerum affluentiam fovendi otium solet, quod vitiorum Parens est, animorum pernicies, publicae, privataeque rei labes, ac pestis; Id quoque ut à Regni finibus arceret, omni ope contendit: Bonis Artibus in subsidium advocatis, quibus virtus alitur, exornantur animi, Urbes illustrantur, Regna splendent: Amæniorum litterarum Academiam in ipsa Regia instituit: Academicis larga stipendia erogavit: Se coram in Regiis aedibus eruditè differentes audire consuevit. Romanis olim Caesaribus de scientiarum incremento sollicitis Eloquentiae Cathedras constituere solemne fuit, pinguique censu Doctores conducere, eò honoris additamento; ut Cathedras *Thronos*, censum ipsum, ac *minerval vocis*, sive Eloquentiae, *præmium* appellarent. At quis unquam litteras Regiam excepit? Hanc sibi laudem adscripsit Princeps Sapientiae amantissima, quae in Aulam litteras evocavit, iis Principatus decora impertita est, easque Soli Majestate donavit. Quibus stimulis tunc incitari se ingenia sensere, ad assequendum earum Facultatum culmen, quas eo in honore

habitas admirabantur; ut in Regiâ eminent, ac penè in Solio dominarentur;

Nec modò pacificas, sed bellicas etiam disciplinas complexa, Equestrem Academiam ab Regio Coniuge inchoatam, ad exitum perduxit, mole augustam adeò atque magnificam; ut alteram pene Regiam appellares, ubi nobiliores quælibet Artes florem Juventutis exercerent, inque Pacis sinu, bello formidandos Achilles instituerent, ac pararent. Qui tunc ad eam Palæstram Nobilium, etiam exterorum concursus, atque alacritas, sub tantæ Principis Patrocinio bellica rudimenta ponere gestientium! Utque etiam tenerioris ætatis Juvenes in utrâque laude adolescerent, amplas primò, ac magnificas Ædes largita est; mox amplioribus, ac magnificentioribus ex integro excitandis Regiâ curâ providit. Ubi rudes anni Sabaudæ, Subalpinæq; Nobilitati equestribus, ac liberalibus disciplinis excolerentur, quodque caput est, Christianæ semina Pietatis exciperent: Unde viros numeris omnibus absolutos, quos amplissimis muneribus admove-
rent, Sacra, Militaris, Politica Respublica, fortirentur. Idque operis tanto complexa studio est; ut ipsa coràm studiosos Adolescentes incenderet, Academicis ipsorum exercitationibus interesset, eosque qui primas in erudito certamine retulissent, exquisitis muneribus Regiâ manu donaret. Nec mechanicis Artibus Providentia Principis defuit, qua-
rum laborem, atque industriam, maximis Regalis Magnificentiae monumentis, quorum alia ex aliis nascebantur, continenter exercebat.

*Militaribus
Artibus.*

*Et Mecha-
nicis pro-
movendis.*

Adde Illustrissimum Regalis illius animi, ac Magnificentiae argumentum, videlicet Aulæ splendorem, qui tam excelsæ Dignitatis Principem, Regisque Matrem deceret. Eo nempe florebat Aulicorum delectu, atque Administratorum præstantiâ, cui vel Summi Europæ Principes inviderent. Hinc pervagata penes externos Proceres, Exercituúmque Duces,

*Aula Ma-
jestas.*

Legatosque Sententia, qui hoc sæpe disertis verbis professi sunt: Cæteras se quidem Europæ Principum Aulas propemodum omnes obiisse: majorem alicubi Aulicorum numerum, sed plus elegantia, plus decoris, nobilitatis, splendorisque, quam in Sabaudæ Matris Regiâ, nullibi unquam vidisse.

3. *Invisi*
Pectoris
Firmitas.

Plin. Trai.
In rebus
adversis:

Sed hæctenus Principis mentem, Reginae animum vidimus. Majus aliquid superest. Heroidis indolem obiter excutiamus. HEROICA FIRMITAS animi, non modò supra Reginam, supra Fœminam est; Naturam supereminet, obliviscitur sexum. Enimvero quod pectoris robur illa præ se tulit, tot adversus discrimina, & funestas vicissitudines sibi perpetuò succedentium calamitatum, quibus Supremi Numinis Providentia Heroinæ tantæ fortitudinem, atque constantiam exercendam, probandam, ac posteritati universæ commendandam decreverat. Scilicet *Res secunda felices, fortes adverse probant.* Horret animus meminisse, Auditores, acerbissimam illorum temporum calamitatem, cum diuturno atrocique bello inessæ Regio premebatur, hostilique Exercitu, Torrentis in morem, devastante omnia, atque Arces etiam munitissimas demoliente, Sabaudia, Pedemontium, atque hæc ipsa Augusta Civitas comüne naufragium formidabant. Nunc verò, quòd maximi illius Regis beneficio ac fortitudine, quem MARIA JOANNA BAPTISTA Assertorem onbis ac Vindicem dedit, tot malis erepti gloriosè ac feliciter sumus, memorare juvat jucunda nunc, & placitura pericula. Quis ergo per ea tempora luctus omnium erat? Qui terror? Quæ desperatio? Tristitiæ, angoris, metusque gravissimi lugubres notas omnium vultus atque ora referiebant. At quo tunc vultu? Qua fronte Nostra incedebat Heroina; Miserata quidem publicam calamitatem, sensum doloris, cumque acerrimum fovebat animo. At dum corde torqueretur; mœstitiam, timoremque premebat sinu: utque Populorum erigeret animos; spem vultu, hilaritatemque simulabat. *Quod inquit Seneca,*

re-

rebus affectis, magni Duces faciunt: Ut hilaritatem de industria simulent, & adversas res adumbratâ latitiâ abscondant, ne militum animi collabantur. Haud secus Illa, fortissimorum virorum æmulatrix, hilarem semper palam, impavidumque vultum objecit Fortunæ; quò se adversis rebûs majorem ostenderet, erigendòque Subditorum animo, Fortitudinis, atque Constantiæ imitandum præberet exemplar. Tum verò in Ejus ore nobis videbamur intueri spirantem quandam Imaginem antiquæ illius, sacrarumque Litterarum testimonio celebratissimæ Heroïnæ, quæ attonitis Popularibus suis, minacisque Assueri terrore percussis, *Roseo colore vultum perfusa, gratis & nitentibus oculis, tristem celabat animum.*

1. de Consol. ad Pol. lib. 6. 24.

Esth. 15 8.

Verùm si unquam aliàs, tum maximè præcellsum Animi robur emicuit, cùm se Ditionis Regimine, quod decennium sapientissimè gesserat, abdicavit. Ubi Regiam Prolem è pubertatis finibus egressam, jam ætatis, virtutumque incrementò, quas Ipsi egregiâ institutione inseverat, Imperio idoneam, ac vel in ipso Juventutis flore præmaturam sensit; eâ mentis atque oris tranquillitate, qua Regnum susceperat, Regnum dimisit. Veluti Solium conscenderet; è Solio descendit. Dominatum, uti Paludamentum, deposuit, quod aptè quidem Majestati congrueret; animo verò nullatenus inhæreret. Publicis rebûs per decennium administratis, eo successu, qui Populos admiratione suspenderat, benevolentiam conciliaverat; qui Exterorum invidiam, Orbisque plausus exciverat; vividâ adhuc, ac vegetâ ætatile, speciosas Regni curas ab se penitus amovet ac non tranquilla modò, sed hilaris, à publico ad domesticum Regimen migrat: Et quæ paulò ante Populis adeò gloriosè imperaverat, privatis se abdit penetralibus, Sibi gloriosius Imperatura. Quis tam excelsam magnanimitatis Cordis indolem demiretur satis, quæ dominandi libidini, vel ipsis Heroibus imperanti, adeò splen-

In Regimine abdicando.

Splendidè dominatur? Nunquam Se magis dominatricem ostendit, quàm cum sese exiit Dominatu. Dum Populos regeret, Imperii culmine sublimior visa est; Altior se ipsâ, cum abdicavit Imperium. Hinc factum est, ut adcomendationem eximiæ Fortitudinis conspirante abdicatione Regiminis, indè incrementum, splendorémque suscepit ea. Majestas, quæ vel suo majorem se Principatu probavit. Atque his splendidissimis Dotibus, Regiisque Virtutibus, EXCELSÆ nimirum MENTIS AMPLITUDINE, MAGNITUDINE, REGALIS ANIMI, INVICTI PECTORIS FIRMITATE, ea coaluit MAJESTAS, cujus index aspectus obsequentes sibi Populos, Europam in plausus effusam intuebatur. At vix MARIAM JOANNAM BAPTISTAM hîsce coloribûs adumbravimus. Præstantiora ducenda sunt lineamenta, quibûs illa splendidius innotescat. Prodeat itaque in lucem singularis illa AMABILITAS, quam Princeps Optima, miro quodam, ac perpetuo foedere Majestati conjunxit, ejusque gloriam amplissimam, gloriâ ampliore cumulavit.

2.
MARIAE
JOANNÆ
BAPTISTÆ
Amabilitas.

*Tres Dotes,
quibûs con-
stat.*

*Severa
Majestatis
Insignia*

Optimi Principatûs gemina veluti Basis est, Bonitas, & Potestas: quarum altera Populos Legibûs temperans, venerationem Sibi vendicat, altera felicitati publicæ consulens, Subditis amorem inspirat. Utramque Illa coluit, dum regnaret, utramque exercuit: At in secretiore cordis adyto, Imperiosæ Potestati eam semper prætulit, quam abdicatô etiam Regnô retinuit, indulgentissimam Bonitatem, ejusque perpetuas Comites, atque AMABILITATIS effectrices, AFFABILITATEM, AMOREM, BENEFICIENTIAM, tres scilicet Charites, quarum blandissimo lumine Majestatis nubila, vel discussit, vel serenavit. Quis eam, quam suspeximus Majestatem Fastu, ac terrore, consuetis veluti stipatoribûs circumseptam fore non crederet. Unde ea fieret, quam Philo *Tragicam Majestatem* appellat? Hos asseclas, hanc pompam sibi comparat principatus, ubi in serviles, humilésque

lesque animos incidat, qui Naturæ dumtaxat, ac Fortunæ bonis, vel solius Principatûs fastigiô grandescunt: Sublime supercilium; Pompaticum incessum; videndi, alloquendique Superba fastidia; in gestu Imperium; in toto corporis habitu Severitatem; Vultum denique, vel ad ipsa obsequia indignabundum. Tales planè Sionis Filias Vates Divinus adumbrabat: ut in ea veluti picturâ, ad infirmiore[m] sexum pertinere hos mores dignosceremus: *Ambulaverunt extentò collò, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant.* Hæc Majestatis dehonestamenta nescivit Princeps optima, Gradu suo, Fortunâ, ac Dignitate sublimior. Hac si eminuit; longè tamen Affabilitate, benignitate, atque humanitate eminentior visa est: planè ut Davidicis verbis plaudere sibi, & gratulari posset: *Non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei: Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me, sed exaltavi animam meam.* Itane verò? Num exaltatur anima, ubi non exaltatur? Ita prorsus, ut interpretatur Zeno, nempe *Anima sublimitas est, superiora vicisse.* Magnitudine suâ animus intumescens, suâ se Magnitudine minorem fatetur. Nec sanitas illa mentis est, de se sapienter judicantis, sed ægritudo sibi miserrimè blandientis. Quòd si quolibet fortunæ loco animus sibi semper constet, tunc planè ostendit, se humana supergredi, seque malis omnibus inaccessum: *In edito stat, admirabilis, Celsus, Magnitudinis vera.* Hinc mira illa Optimæ Principis AFFABILITAS, nec verborum superbè parca, nec temere liberalis, amoris simul, ac reverentiæ magnes, atque illicium. Gloriam Illa, famamque dedignabatur, quam veluti ex adyto ignota, & inaccessa captaret. Nullius aciem, vel acutissimam formidabat, *Secura,* ut ajebat Plinius, *Magnitudinis suæ.* In alios aptè quadret illud Romani Historici effatum: *Continuus aspectus minus reverendos homines facit.* Qui Majestatem affectant, Tacitum

Isai. c. 3.

16.

L.

MARIÆ
JOANNÆ
BAPTISTÆ

Affabilitas.

Psal. 129.

12.

S. Zeno
Ser. in

hunc lo-

cum.

Sen. ep. 3.

Familiaris.

Lib. 25.

audiant:

O

In vita
Agr. &
l. 1. Annal.

Indulgens.

In 6. Con-
sul. Ho-
norii.
Plin. in
Paneg.

2. EJUS
Amor erga
Subditos.

audiant: *Omne ignotum pro magnifico est: Majestati major ex longinquo reverentia.* Principis nostræ Majestas cominus videbatur excelsior, atque, ut cum Seneca loquar, *Major addeunti.* Adeò Majestatem Affabilitate miscuerat; ut vel ipsa amaretur Majestas, Amabilitas coleretur. Nôrat Illa ab aduentium animis terrorem, Potestatis comitem arcere: ac veluti Moyfes, è Sinai regressus, obducto velamine, emicantes è vultu radios texit; Ità MARIA JOANNA BAPTISTA mirâ quadam suavitate, ac facilitate, subditorum obtutibus perviam faciebat Regnantibus insitam Majestatem. Hinc est, ut fulgur illud lumenque Frontis excelsæ, mirâ Humanitatis peplô retusum, ac temperatum, & quodammodo languescens, ut infirmo oculo ferri posset, singulari intuentes admiratione percelleret, amore raperet, atque irretiret. Quapropter ingeniosum illud Giliberti Abbatis pronunciatum de ipsa dictum putes: *Dum subluet, plus placet.* Ecquis artem explicet, quâ tam adversa, ac disrita componebat? Nôrat, Ipsa, Princeps perinde, ac Civis esse, ut de Honorio Vates cecinit; *Civem gereret, terrore remoto.* Nôrat, ut apud Plinium Trajanus, illico mutare personam; migrare ad amicitiaë blanditias è culmine Dignitatis: *In amicum ex Imperatore.* Nôrat denique Se quodammodo æquare cum Subditis, quin è Solii fastigio descenderet: atque humanitate ipsâ venerabiliorem, ac summè amabilem reddere Majestatem.

Nobiliore tamen è fonte Amabilitas ipsa promanabat. Indolem nempe sequebatur ad beneficia pronam, maternâque Benevolentia Populos complectentem. Quantum enim ab illorum Principum moribus abhorrebat, qui temporum immanitatem sequuti, Tyranni veriùs, quàm Principes, cum primùm regendis hominibus admovebantur, dediscebant humanitatem: utque supra homines assurgerent, se ad ferarum conditionem dejiciebant: Rati se Principes non esse, si dili-
geren-

gerentur; Deos esse, si timerentur. Nihil proinde formidabant magis, quàm amari: nihil optabant impensius, quàm timeri: Dùmque sui tantùm amatores, subditos oderant, ipsorum odiò, modò metuerentur, sævissimè delectabantur: *Oderint, dum metuant.*

At Princeps nostra nunquam magis de se meritos subditos sensit, quàm si diligeretur. Utque amorem vicissim redderent; amore Ipsa suo ultro prævenit. Bonum quippe Principem nihil à bono Parente differre (quod olim Aristoteles tradiderat) ab ipsâ Bonitatis suæ Indole didicerat. Hinc Matris magis, quàm Principis titulò delectabatur. Cùm instituendis Nobilibus, amplas, ut diximus, Ædes addixit, Se Matrem Nobilium fore professâ est. Nec Nobiles tantùm, sed Populares omnes materno amore complexa, omnium Se Parentem esse luculenter ostendit. Inde aduentibus Se commem exhibere, facilem, jucundam: & austeram, gravemque speciem Principatûs, explicatâ fronte, ac suavi obtutu condire: Quæ quidem Ars regnandi est, subditorum animis blandè illabens, atque indissolubilis benevolentia conciliatrix. Uti apud Stobæum Jamblicus admonebat: *Si quid grave, austerumque est in Imperio, benignitate, & humanitate temperetur, quale genus Imperii in primis amant subditi.* Serm. 44.
Indè in alienis infortuniis commiseratione amantissimâ commoveri, iisque sublevandis promptè, & alacriter præstò esse: Indè tandem, velut suas Ipsius, calamitates publicas ferre: Superiore præsertim bello, quo diuturna antea Pax dolorem ex præsentis malo intendebat. Inerat cuique suus dolor: Ipsa dolore omnium premebatur, Tragici Hecubam imitata sic lamentantem: *Sua quemque tantùm, me omnium clades premit. Mibi cuncta pereunt. Quisquis est, Hecube est miser.* Unum Illi, & immedicabile vulnus hærebat, quòd publicis malis mederi non posset. Quamobrem eo tantum recreari videbatur, quòd Infelicium temporum, bel-

lorumque Torrente, Ipsa etiam raperetur, nec expers communium malorum esset, quibus opes Principatus, atque conditio, eximere Principes solent. Et quidem bis Aulâ, Aulâque commodis extorris, longa atque difficilia itinera in spem publicæ tranquillitatis suscepit, atque hujusce publici boni studio, omnia quantumvis anxia, atque amara condiebat.

*Amor Populorum
erga Ipsam.*

Tanti in populos amoris argumentum Amo ille vicissim esto, quo à Populis diligebatur. Ecquando, Aulicò, ut sæpe solebat, splendorumque comitatu prodibat in publicum, quin frequens Civium multitudo, amantissimam spectaturâ Principem, protinus advolaret; ut in ea Fronte, Iridem, suæ felicitatis nunciam, videret; ut fausta omnia, vitam, incolumitatemque lætis vocibus precaretur. Contra verò diuturno illo, gravique morbo, quo tandem extincta est, vix dum periculi gravitas, ut non semel accidit, manabat in Vulgus; Qui Populi moeror! Qui luctus! Quæ solitudo! Quot fuscæ ad DEUM preces! Quot ad lacras Aedes supplicationes indictæ! Atque in ipso decessu, licet à Superis diu concessam, octogenariâ ætate maturam, quo dolore, quo fletu prosequuti sumus! Eò etiam descendam magis, quod diuturnioris vitæ spatium, non amorem modò in Populos, sed & BENEFICIENTIAM longius protendisset. Jam verò hæc vel una Virtus, quam sibi Panegyrim vendicaret! Quæ vis? Qui color Eloquentiæ satis esse possit, ad eam, non laudibus, ut par esset illustrandam, sed vel leviter adumbrandam?

*3.
ETIUS Beneficentia*

Larga, & fecunda est Boni natura, ut Aristoteles auctor est! neque opes suas, aut recondit invidè, aut parcè dispensat, sed effluit, sed exuberat, & redundat, seque ipsum, fluminis in morem, longè, latèque diffundit. Hinc DEI Optimi Maximi in hanc rerum ab ipso conditarum Universitatem, Bonitatis suæ tanta profusio. Principes proinde Supremi Numinis Imagines, atque in Mundi regimine Administros, in id proclives ferri decet, ut Beneficentiâ potissimum ampli-

tudi-

tudinem Dignitatis ostentent: Tragici monitum sequuti, *Hoc
 habent Reges magnificum, Singens, quod nulla rapiat dies
 prodesse miseris.* Jam verò quo animi impetu! quam effu. *erga suos.*
 sâ manu Tantæ Principis Benevolentia indigentibus præstò
 erat? Domesticos omnes, vel è turba viliori, eo affectu
 prosequatur; ut si quem deprehenderet, calamitate pre-
 mi; Matri, quam Dominæ, similior opitularetur. Ut de-
 cumbentibus opem curabat impendi, lautioribus etiam ci-
 bîs, pharmacisque pretiosioribus, sumptu proprio suppe-
 ditari iussis! Quâ Munificentia eorum levabat inopiam! ut
 jam in invidiam, lucrumque cederet, sub ea Principe, ca-
 lamitosum esse. At suisne tantummodo adfuit MARIÆ
 JOANNÆ BAPTISTÆ Beneficentia? Non ea erat, quæ *erga omnes*
 angustis adeò finibus coarctaretur. Quotquot ad Eam con-
 fugerent: nullo conditionis, Dignitatisque discrimine, Ci-
 ves, Exteros, Nobiles, plebejosque complectebatur. Om-
 nium Illa videbatur in se incommoda transtulisse; & quòd
 alios felices efficeret, suæ vertere felicitati. In peregrinos
 persæpe, ignotosque homines beneficia effundebat, ac præ-
 clarum illud jactare subinde poterat, Se, quin vultus videret,
 miserorum lachrymas deterfisse, Sidonii Elogiò digna; *Sæpe
 terfisti eorum lachrymas, quorum oculos non vidisti.* Num
 verò dum hæc ageret, infimos quosque de mendicorum gre-
 ge posthabuit Principis nostræ mira liberalitas? Immo his
 præcipuè Matrem sese beneficentissimam præbuit, eâ opum
 largitate; ut subductis rationibus constiterit, paucis annis, *præsertim
 erga pau-
 peres.*
 inopum subsidio Decies centena millia impendisse. Quid
 plura? Valentinae Villæ adjacens Regium Suburbanum, De-
 licias suas, excipiendis, atque in tuto collocandis pauperi-
 bus, piâ largitione dimisit. Quis jam Eam Parentem ino-
 pum neget, quos deliciarum suarum participes voluit: eis-
 que carere Ipsa maluit, ut adoptati veluti Filii, Pauperes frue-
 rentur? Satis jucundè vivere Se arbitrata, si Ipsi jucundissi-
 me

*Urbem.**ac totam
Ditionem
complexa:**Qui est om-
nia tempora.*

mè viverent. Nec modò omnes cujusque generis homines Beneficentia Principis excipiebat, sed toto, quàm latè patet, Regno pervagata est. Augustam hanc Urbem percurrere, Auditores. Ubi non monumenta occurrent amplissima Regiæ Largitatis? Tempa intueri licebit splendidissimâ Aris ornata, exquisitâ instructa Tabulâ, sacrâ supellectile ad pompam penè dixerim, ac luxum ditata: Evocatos sacrorum hominum Cœtus, sive morientium solatio, sive Captivorum Redemptioni addictos: Contubernia pauperibus procurata, excitata Palatia, condita Collegia, Propugnacula instructa, dilatata Pomœria. Lustrate Ditionem universam. Quod Oppidum, quæ Civitas Regiam Munificentiam non eloquetur? Hic Templis oblata pretiosa anathemata, auro, gemmisque collucentia intuebitur: Illic obœratos Homines, repræsentato lytro, libertati restitutos: alibi Puellas innumeras laceras, ac sordidatas, lauto amictu liberaliter vestitas: Periclitantes Virgines amplo censu dotatas; quo vel honesta sibi Matrimonia conciliarent, vel in sacra Asceteria, quemdam veluti Virginitatis suæ portum, reciperentur. Locum nullum invenias, quo non sese Tantæ Principis Beneficentia propagarit. Ubi ampla instituta Sacerdotia: ubi Nosocomia: ubi Hospitia excipiendis, invitandisque iis, qui hæreses ejurare, ac veritatem Catholicam amplecti vellent, sumptu maximo erecta; Sacris etiam hominibus pio Ministerio addictis, qui Heterodoxos ab errore revocarent, confirmarentque quotquot jam ab errore desciverant. Atque hinc habes Regni limites egressam Principis Beneficentiam, & vel fortunandis Exteris consulentem. Nec verò temporum, sicut nec locorum spatiis circumscripta tam insignis Liberalitas fuit. Decumbentium quippe Inopum, ac vitâ functorum quoque, duraturò in Ævum subsidiò, ingentem pecuniam collocavit. Quidni ergo Beneficentiam hanc non Regiam modò, sed ferme Divinam dixeris, uti omnibus proficuum,

ficuam, ità omnium sibi animos amoris vinculo devincientem, Tria hæc, AFFABILITATEM scilicet, AMOREM, ac BENE FICIENTIAM complectebatur Principis nostræ Amabilitas, quæ ex ipso vultu emicabat, ad eam simul gravitatem, ac venustatem composito; ut Majestatis pariter, & Amoris Sedes appellari merito posset. Quare aptius de Ipsa dictum putes, quod de Tito Svetonius: *Egregiâ formâ, & cui non minus Authoritatis inesset, quàm gratia.* Hinc reverentiam Majestas, Amorem Amabilitas, admirationem Utriusque nexus, & concordia spectantibus ingerebant.

Hanc Sui Imaginem Princeps optima hominum mentibus nobilius impressit, quàm ut ullis eloquentiæ coloribus exprimi queat: ac vividior semper traducetur ad Posterios, Principibus Viris, ac Fœminis perenne Exemplar futura. Cenotaphia, Simulacra, & reliqua Sepulcrorum pompa peribit tandem. Nunquam interibit Tantæ Principis MAJESTAS, atque AMABILITAS, sed immortalis gloriâ in *Memoriis Hominum æternum VIVET.*

Verum quantumvis hæc splendida sit, atque magnifica vivendi ratio; longè tamen splendidior, atque excelsior alia est, quâ Illa VIVIT, VIVETQUE in REGE FILIO, & in Regali serie Posterorum: & quidem gemino quodam Vitæ illustrioris genere, quam parit AMOR & GLORIA.

Quid est amor, Augustinus ajebat, nisi quedam Vita, duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur? Vitam hanc amicis communem omnibus parit mutuus amicitiae amor. At quanto præstantior vita est, quæ ex materno amore confurgit? quam non modo animorum concordia progignit, sed ejusdem etiam communio Naturæ? Recepto quippe apud Juris Interpretes dogmate, non duo, sed unum Filius, Parénsque censentur. Hinc Parentes filios diligunt, teste Aristotele, *quasi ex se quiddam sint: Proprium enim ei, à quo oritur, quippiam est*

II.
ORATIO-
NIS
PARS.
Vivit in
REGE Fi-
lio, & Po-
steris.

I.
Amoris
Vitam.
l. 8. de
Trinit.
c. 12.

l. 8. Eth.
c. 12.

id,

id, quod ex ipso oritur. Matres præsertim Filios, ut se ipsas amant. Qui enim ex ipsis oriuntur, sunt quasi alteri ipsi.

ibid. At quanta in priores natu filios Charitas Matrum, quibus amoris primitias, delibatum videlicet amoris florem, impendunt, eum nempe, quo Matres iniantur! Quanta verò in eam Prolem, quam Unicam sortitæ sunt! Quàm exquisitâ in eam benevolentiam feruntur! Si enim Genitrix, ut inquit

I. de vera Virg. Basilius: *Per unumquemque nascentem animò scinditur; Ubi unica Proles contingat, non Matris animum scindi, sed in unum cogi, in unum amoris vim, & Providentiæ curas intendi necesse est. Inde Parenti Regiæ in Regalem Filium, atque Alumnum tantus, tamque excellens amor. Verùm etsi præcipua ea fuerit origo amoris; is tamen aliis ex causis, multiplici è fonte manavit. Occurrebat, ex uno Stipite derivatus in eundem Filium Sabaudi Sanguinis splendor: Unde Regiam Prolem, veluti ejusdem Fodinæ aurum, nullâ externæ stirpis admistione progenitam intuebatur. Occurrebat, quòd Dotes suas, quibus Ipsa admirabilis erat, admirabatur in Filio: Mentem Excelsam, Regalem Animum, Magnanimam Indolem, verbò dicam, Imaginem suam. Atque inde augebatur Parentis amor in Filium, quòd in Ipso Virtutes suas in dies augeri conspiceret. Gaudebat ab Illo vinci, & Imaginem impensius, quàm Exemplar ipsum diligebat: cùm videret Exemplar ab Imagine superari. Ad hæc. Quemadmodum Puerperii dolor, foetus suos, quòd Tanti steterint, chariores matribus facit; haud secus Augustæ Genitricis animum erga Regalem Filium vehementius incendebant impensæ eidem curæ, ac sollicitudines: tam accuratè instituta Pueritia: Susceptum, præmaturè erepto Patre, Ditionis Regimen: propulsata ab imbelli ætate, viduòque Regno pericula: tot denique exantlati labores, ut ipsius incolumitati, & Gloriæ consuleret. Tandem ipsa convictus diuturnitas, consuetudo frequens, atque inde succrescens benevolentia, vividior in dies mutui utriusque amoris fomitem admovebant.*

Hinc

*r: Quàm
impensè
REGEM
Filium di-
ligeret.*

Hinc postremo hoc tempore, quo ultimam ardoris me- *Et ab Eo*
 tam reciprocos amor attigerat, ut Regem Filium in diuturna, *diligeretur:*
 gravique Matris ægritudine anxium, atque sollicitum admira-
 ti sumus! Ut frequens invisebat! Ut sedulus aderat decum-
 benti! Ut succissivas horas, è Regni curis vacuas, ac neces-
 sariæ etiam relaxationi debitas, materno assiduus Thalamo
 traducebat, ut morbo oppressam, aspectu consolaretur, le-
 varet alloquio, angorésque ægritudinis in se quodammodo,
 comiserantis animi affectu, transferret! Quid, quod Ipse o-
 pem laboranti tulit: utque Pietati faceret satis, suæ quodam-
 modo Majestatis oblitus, Regiâ Ipse manu, ori cibum admo-
 vit: Eò comendabilior, quò Tantæ Genitrici obsequentior:
 ac tum maximè Trajani Elogium promeritus: *Tantò major,*
tantò augustior. Indè vicissim Mater Filio quæ Amoris redde- *Plin. Traj.*
 bat officia! Quo grati animi sensu, impensas sibi curas, solli-
 citamque Pietatem, prosequabatur! Qui tandem utriusque do-
 lor, cum Fati necessitas utrumque abjunxit! Qua se ambo
 constantiâ Suprimi Numinis arbitrio devoverunt! Quæ ta- *z. Amoris*
 men hæcenus diximus minora sunt, Vividiora accipite *incrementa*
 Tantæ Matris in Tantum Filium Benevolentia argumenta. Se *erga RE-*
 toties Matrem cogitabat, quoties Illum, vel è Pueritiæ mor- *GEM Fi-*
 bis ereptum, vel inter bellica pericula, atque incommoda, non *lium.*
 sine præsentis Numinis Providentiâ, incolumem, vel diu ex-
 pectatâ Prole donatum, lachrymis, precibusque pepererat.
 Quoties enim in quolibet dulcissimi Pignoris discrimine, DEO
 procidit supplex! Quot pro Ipso vota suscepit! Quod ad san-
 ctiores Basilicas peregrinationes obivit! An non ab ipsâ
 quotannis Divo Josepho solemnibus instituta Celebritas: ut
 qui inter Cælites præcipuus haberetur, præcipuam in Terris,
 ac splendidissimam Stirpem, optatissimâ Sobole fortunaret.
 Nec successu caruit tam insignis Religio. Vidit pientissima
 Parens fructus uberrimos Pietatis suæ. Vidit non modò VIC- *& Posteror.*
 TORIUM AMEDEUM prole auctum multiplici, verum etiam
 P (quod

(quod unum deesse videbatur ad cunctulum amoris) derivatam in Nepotum, Pronepotumque seriem, Sabaudi Sanguinis Majestatem. Crescebat in REGEM FILIUM amor, quoties è Regio Thalamo recens aliquod Germen erumperet: atque inde in novam Sobolem novò quodam repetitæ Imaginis, ac similitudinis titulò, redundabat.

*Principes
Filiæ:
Aloysiam,
& Adelaidem.*

Hinc ubi Regii Connubii primitias aspexit, binas nempe lectissimas Principes, ALOYSIAM atque ADELAIDEM, quarum Altera PHILIPPO Hispaniæ Regi, Altera Gallico DELPHINO splendidissimè nupsit; Quo amoris sensu affecta est? Quo gaudio delibuta? Uti ad Nuptias Utramque abeuntem, honoris, ac benevolentiaè causâ, plurium dierum itinere, jam Grandæva deduxit! Quibus lachrymis extremo in amplexu dimisit! Et quamquam ab oculis amotas, quibus studiis, & cordis affectibus prosequuta est! Quidni autem Eas impensè diligeret, quæ Regni utriusque florentissimi Deliciæ postmodum, atque ornamenta exstiterent? Quantum verò ALOYSIA, atque ADELAIDE imaturò fatò ereptis indoluit! Ut amorem dolor æquavit! Quamquam habuit, unde dolorem leniret, dum Eas superstites intueretur in FILIIS, quorum Alterum postmodum Galliæ, Alterum Hispaniæ Regnis amplissimis imperantem aspexit.

*Earum Filios
Galliæ,
& Hispaniæ
Reges:*

*Regis Filios
Victorium
Amedeum
& Carolum
Emmanuellem,*

Sed longè uberiori voluptate perfusa est, cum REGI FILIO duo clarissima Pignora, VICTORIUM AMEDEUM, majorem natu, atque altero partu CAROLUM EMMANUELEM prodire vidit in lucem. Quo tunc incrementò amoris exarsit! Qui sanè geminos æquè dispertitus in Fratres, ubi Alterum mors imatura decerpfit, sese Alteri totum impendens, collectas in Superstitem vires effudit: Eoque ardentior, quòd CAROLUM EMMANUELEM dilectissimum olim Conjugem, non tantum nomine sed indole, ac virtute, revocaret in mentem; Quòd Patrem, Matremque, & Avorum imagines morum imitatione referret; Quòd imperare

rare jam disceret, Parentibus obsequendô; Immo jam in animis Populorum, præcoci Prudentiâ, Religionis, Beneficentiæ, cæterarumque Virtutum præmaturo apparatu regnaret. Quid dicam, quam multò arctiùs dulcissimum Nepotem complexa sit? cum adicitâ in Conjugem lectissimâ PRINCIPE (quam utinam diu servassent Superi!) Regalis Thalami fructum illico optatissimum vidit, Parvulum VICTOREM AMEDEUM, Magni Avi Imaginem vividam, spem Regni, atque in ævum duraturæ, cum Posteritate Regiâ, Publicæ Felicitatis.

Et Parvulum Victorem Amedeum.

Quo igitur æstare debuit amoris incendio, quod jam in suâ origine, eo nempe, quo REGEM FILIUM diligebat, exuberans, tantâ Posteriorum serie, in quibus expressam sese intuebatur, perennî veluti alimentò augebatur, rursùmque ad caput rediens, priores flammâs ibidem intendebat, quibus vicissim in Posteris amor, novò in dies incrementò, vehementiùs incendebatur! Quamobrem extanta amoris magnitudine metire Superstitis Vitam. Si enim Amor, ut ex Augustino didicimus, quoddam est vitæ genus; Vivit Illa etiamnum vel invitâ morte, & geminâ fruitur vitâ, tum qua Suos amat, tum qua vicissim amatur à Suis: & cum perennis uterque amor futurus sit; utramque Illa vitam perenniter vivet. Adhæc. Si ea, & quidem præcipua Amoris vis est, ut eum qui diligit, in eum qui diligitur, transferat; totidem numerat animas, quot habet; habebitque Nepotes. Vivit itaque in REGE FILIO, vivit in NEPOTE Subalpinorum PRINCIPE, vivit in INFANTULO Augustæ Salesiorum Duce, vivit tandem in gemino REGE maximo, GALLO, atque HISPANO, atque in sequiturâ post ipsos Nepotum Serie perennis vivet. Hæc nimirum est, de qua ingeniosè, ac sapienter Themistius, *Aurea illa, infractâque catena, quam Natura perpetuò intexens, & obeuntibus nascentia conjungens, ne in nihilum relabantur. sibi cavet.* Quod multò luculentiùs, &

Vitam Amoris multiplicem vivit in Filiis.

Or. de moder. cer. effect.

certius Divinae Sapien-tiæ oraculo testatum habemus: *Mortuus est Pater ejus*, inquit Salomon, *et quasi non est mortuus: Reliquit enim similem sibi post se.* Quis ergo mortuam dixerit Matrem, quæ tot Sui Imagines in Regiâ Posteritate reliquit, perenni succedentium ordine propagandas? Immortalem profecto in Ipsi-vitam sortita est: Nec AMORIS tantum, ut prædiximus; sed etiam GLORIÆ, ut jam reliquo hoc capite complectemur.

2.
Vivit Glo-
ria Vitam
in Filiis.

Prov. 17.

6.

1. In RECE
Filio.

Prov. 23.

25.

Judith. 15.
10.

Ejus Dote.

Ejusmodi est GLORIÆ VITA, quam Parentes imper-tiuntur Liberis, Liberique vicissim Parentibus reddunt. Hinc sapientissimè Salomon *Gloria Filiorum*, inquit, *Patres eorum*, ac vicissim: *Corona Senum filii filiorum.*

Si Gloriæ jubar inensum, quod à Filio redundat in Matrem irretortis oculis inspicere auderem, Regem ipsum unicè festis Salomonis plausibus appellarem, & gratulantium more clamarem VICTOR AMEDEE, *Exultet, quæ genuit Te.* Se vel unico Partu foecundissimam venditet Matrem. In Te uno prisca illa Sabaudorum Heroum exempla reviviscere gloriatur. *Exultet . . .* At verecundus timor voces abruptit, & erumpere gestientem lætitiâ contineri animo jubet. Hunc itaque Gloriæ splendorem, non emissum, sed repercussum; non unde oritur, sed unde reflit, attentius contemplabor, festisque usus vocibus, quibus Jerusalem universa victricem Judith excepit, Eam unicè compellabo: *Tu Gloria Jerusalem, Tu lætitia Israël, Tu honorificentia Populi nostri.* Quid? Triumphat Judith? Gratulatur Israël? publicæ gratulationis argumentum est cædes Tyranni? Nonne potiori jure Judith hæc Nostra gloriabitur, quæ non hostem abstulit Regno, sed Filium, sed Principem dedit?

Quem verò PRINCIPEM! Qui maxima de Se promise-rat Puer, Adultus dedit majora. Quem Filium! Brevissimè dicam: Imaginem Mentis, Animi, Cordis sui. Indolem prorsus admirabilem, diversarum laudum concordî dissidio tempera-

pera.

peratam, atque conflatam! Cui mascula vis nihil adimit Sua-
 vitatis, nihil pariter ponderis arguta subtilitas; nihil dexteritas
 efficacitatis. Hinc quæ cunctatio? Quæ indè celeritas? Deliberat diu: exequitur statim. Pericula sagacissimè præca-
 vet, fortissimè subit. Nihil Illi vel arduum adeò, ut refugiat
 timidè; vel adeò facilè, ut obeat oscitanter. Res disjunctis-
 simas nectit simul, atque componit. Magna cogitantem, mi-
 nima quæque non fugiunt. Bellicas, ac pacificas artes comple-
 xus animò, novas Leges condit; Novo excipit Athenæo, quæ
 bellò deformatæ jacuerant, disciplinas; novis denique insti-
 tutis militares Copias informat, novo armorum genere mili-
 tes instruit, novis munimentis, & machinationibus Arces . .
 Verùm quò ravior? Oceanum navigo. Littus non habet.
 Vos interim ecquid animò concipitis, Auditores? An non
 eam amplissimæ Gloriæ vitâ superstitem adhuc Parentem di-
 cetis, quæ vel uno Partu, tot, tantasque Virtutes Mundo in-
 vexit, atque ad Populorum felicitatem effudit? In hanc e-
 nimvero gloriam nullum tempori, nullum morti jus est, pote-
 stas nulla. Reliqua sanè monumenta, quæ vivens condidit,
 moriens reliquit ætati cedant ac tempori. Hanc certè gloriam,
 Historicorum falsis, Oratorumque laudibus consignatam, nul-
 la delebit dies, nulla tenebris offundet oblivio. Leget, mi-
 rabiturque tota, quàm latè patet, Posteritas novas, & inexpectatas
 rerum vicissitudines, atque incredibilem quandam fortunæ
 ludentis inconstantiam, prosperis, adversisque momen-
 tō contextam, & implicatam, quæ nos ipsos hodie, usque
 adeò suspensos, & ancipites tenet; ut sicut olim expectatio-
 nem nostram, ita oculos quoque fefellisse, & quæ certissimè
 vidimus, fortasse non vidisse, suspicemur. Equidem audire jam
 videor voces Posteritatis: Hæc illa, dicet, Hæc illa Mater est,
 Matrum fortunatissima, quæ Providentiæ munere diu vixit,
 ut Sobolem suam, Regales Avos Dignitate supergressam, &
 augustiore Solio sedentem cerne-
 ret vivens; Sabaudos cerne-

*Res Gestæ.**Aucta
Dignitas,*

ret novâ titulorum, & Diadematum accessione cumulatos; Filium denique Regem videret, suo innutritum sinu, Sapien-
 tiæ & disciplinæ suæ Alumnum, qui subitâ licet hostium ir-
 ruptione circumventus, licet ab armis, à militibus, ab amicis
 imparatissimus, tamen imperterritus stetit, imò bellum mi-
 nitantibus, ultro bellum indixit: qui parvâ militum manu,
 magni Exercitûs impetum fregit; insultantemque fortunam
 consilio, & virtute delusit; Infelix bellum lucrosâ clausit pa-
 ce; & Arcium, Urbiûmque jacturâ Provincias paravit, &
 Regna. Hic erit Posterorum sensus, hæc vox Adeò Matris
 gloriaperennat in Filio, Thetidis in Achille, Olimpiadis in
 Alexandro.

& Ditio
 Gloria inde
 redundans
 in Matrem,

Ejusdem
 augmentum
 ob Regine
 Dotes,
 Et gloriam
 Posterorum.

Huc illud etiam incrementum accedat, quo REGIA
 CONJUX Splendore Sanguinis, Virtutum, Animique con-
 cordiâ, fortunando VICTORIS AMEDEI Regno, è Galli-
 co solo in hanc Regiam connubiali jure translata, gloriam Ex-
 celsæ Genetricis longè efficit ampliorem. Accedat insignis
 gloriæ Splendor, quo Galliæ Hispaniæq; REGES Maximi
 VICTOREM AMEDEUM, atque ANNAM, Avum, atque
 Aviam exornant, ac proinde PROAVIÆ decus ac famam ce-
 lebrant, nomen illustrent. Rata igitur esto clausula Sapien-
 tis: *Corona senum filii filiorum.* Hæc ea Gloriæ vita est, qua
 in REGE FILIO, qua in tota Regiæ Stirpis Propagine, im-
 mortalitatem undequaque amplissimam consequetur. *Vivit
 in Filiis.*

III.
 ORATIO:
 NIS
 PARS.
 Vivit in
 Operibus.

FATEBOR tamen ingenuè, Auditores. Gemina hæc
 vitæ ratio à mortis jure prorsus imûnis non est, nisi accedat al-
 tera, quæ culmen, vel basis est veræ, consummataq; immortali-
 tatis. Quam proinde postremo loco ab Angelico Doctore
 comemoratam crediderim, veluti perennis vitæ apicem; flo-
 remque lectissimum, & nullo unquam tempore interiturum.
Tertiò inquit, quantum ad affectum suorum operum.

Acutè, ac sapienter explicat Philo Divini Codicis invo-
 luta

Iuta Myſteria, de juſtorum, atque improborum morte diverſimodè penitus differentis. Moyſis ac Prophetarum Libros percurrere. Quoties impiorum mortem vel narrant, vel denunciant, vel mirantur; toties nervoſo, & vivido loquendi genere mortis congeminant vocem: *Morte morieris; Morte moriuntur.* Contra verò, ubi de Juſtorum morte ſermo eſt, non mori dicuntur, ſed vivere. Quæ tanti discriminis ratio? Ideò, inquit Hebræorum Sapientiſſimus, quia Improborum non una mors eſt, Proborum non una eſt vita. Illis morientibus pariter, ac viventibus gemina mors eſt: His viventibus pariter, ac morientibus gemina eſt vita. Illi virtutibus mortui, vel ſi Neſtoreos dies vivant, continenter intereunt: Iſti viventes DEO, vel ſi abſcedant à corpore, immortalitate coronantur: *Malos, etiamſi ad extremum perveniant ſenium, eſſe mortuos quòd virtuti non vivant: probos verò etiamſi diſjurgantur à corpore, ſortitos immortalitatem, in ſempiternum vivere.*

Philo lib.
de Profug.
r:
Regalium
virtutum:

Atqui hæc illa eſt perennis VITA ſupra humanæ conditionis vices aſurgens, qua heroicus ille Spiritus, ſuo ſuperſtes funeri, mortem immortaliter vicit. VIVIT ILLA quidem in REGALIUM Virtutum excelsis Operibus, ſplendidisque Monumentis. Vivit in ampliffimis Ædibus, in Aulæ pompâ, delectûque Aulicorum, in effusâ tum erga Proceres, tum erga inopes largitate. Sublimis ille animi ſenſus; Illa ingeniî acies explicatiſſima; Incredibilis rerum, tum privatim, tum publicè gerendarum ſolertia; Ordo ipſe, & modus, & compositio vitæ: Hæc omnia æterna ſunt, quibus Illa Naturæ, & temporis tranſiit metas, ab exitu ipſo vivendi ſumit exordium; & quadam penè dixerim ſui ipſius hæreditate, decedenti Sibi Ipſa ſuccedit. Tot itaque moralium, politicarûmque Virtutum mira complexio, quas diuturno uſu comparavit, Ipſam eripit morti, viventemque etiamnum, ſpirantemque conſtituit: *Quantum ad effectum ſuorum operum.* Atqui medullam nondum attingimus Auditores, Sub hoc rudi Vir-

tutis

Eorum
Epilogus.

Conc. 12.
in Pf. 118.

2.
Christiana
Pietatis.

tutis cortice latet anima, latet interiùs aliquod stabilis vitæ elementum, quo vegetatur. Quare age, quidquid Illa, dum viveret, gessit illustrius, brevi oculorum conjectu percurrere; Ambitum hujus Urbis amplificatum; Ad populorum alimoniam in summâ annonæ Caritate derivata Subsidia; Pacem inter tumultus bellicos undiquæ circumstrepentes, summâ Providentiâ, & consilio servatam. Adde, quæ in sacras Ædes, quæ exornandas, quæ ditandas: quæ in Pauperum Hospitia tum excitanda, tum alenda; quæ in Carmelitarum Virginum Asceterium, Templum, Sacella, Sacramque Supellectilem contulit. Adde Columnas, Signa, cæteraque tum extima, tum intima Prætorio suo adjecta ornamenta; Denique quidquid Regalium Virtutum, atque amplissimorum operum, oculis patet, memoria suggerit, celebrat fama. Cavete interim, ne vos externa species, excellens licet, atque augusta decipiat, plerumque subdola, & fallax. Nempe hæc omnia, nisi Christianæ Pietati, unde vim omnem trahunt, solidè innitantur, nisi altiore è fonte originem ducant; umbrae sunt evanidæ, & fluxæ, languidæ imagines, quin potiùs intermortua penitus simulacra Virtutis. *Multa magna fecerunt*, inquit Augustinus, *qui magni in hoc seculo nominati sunt.* Sed quòd in iis vanitatem unicè spectarent, non DEUM; quòd humanæ gloriæ avidiùs captandæ velificarentur; inanè virtutum fucò decepti, inanem Magnificentiam, cæterasque animi Dotes inanes, & vacuas ostentavere, eam scilicet, quam anhelabant gloriam consequuti, *Vani vanam.* Juvat igitur magnanimi illius Pectoris recessus intimos penitus inspicere, & attentius contemplari. Qua voluptate videbimus, uti magna, & speciosa opera, quæ profana, plerumque vanitas inficit, & corrumpit, CHRISTIANÆ PIETATIS sensu quodammodo consecraret; ut nihil ageret, aut moliretur, quin Religionis, & Divini obsequii certa vestigia, & impressam veluti effigiem præ se ferret. Orabat, opinor, cum

cum Pfalte, ejusque vocibus DEUM alloquebatur: *Averte Psal. 118.*
oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.
 Largire vitam, ajebat, Fons vitæ. Tu Principium, Tu Via,
 Tu Meta. Mortuum est, aut mortale quidquid aliunde ori-
 tur, quidquid aliò deflectit, quidquid aliâ graditur, quam
 non ostenderis, Viâ.

PIETATEM idcirco hujus Principis Christianam dixi, *Quid illa sit.*
 Auditores, masculam nimirum, & sinceram. Neque enim
 eam laudo adulterinæ Pietatis larvam, quæ melle, & selamo
 pascitur, quæ scilicet in teneros sensus, ac sterilia tantummo-
 do desideria evanescit; virtutem degustat, non amat; intue-
 tur eminus; cominus, exhorrescit; quin DEO etiam ipsi ver-
 ba dare audeat: animum, & obsequium recusare. Languida
 hujusmodi fæminarum blandimenta Mulierem hanc Fortem
 minimè decent. Totâ mentis acie, totóque animi impetu fe-
 rebatur in DEUM: atque hæc erat summa votorum; ut a-
 morem Illi suum in omnibus testaretur; ejusque gloriæ sum-
 mo conatu promovendæ Se Ipsam impenderet. En veræ, so-
 lidæq; Pietatis formam, quam in hac Principe, nec laudare de-
 sinam, nec mirari. Aulicorum artes, morésque paucis, sed
 graphicè describit Salomon: *Requirunt, inquit, faciem Prin* Prov. 29:
cipis. Totus quippe, ut ità dicam, eorum Aulicismus in o- 26.
 culis est: tum ut studia, & voluntates Principum ex ipso oris
 gestu, habitúque vestigent, silentia ipsa interpretentur, nutibus *In Deum*
 pareant, vocem, & imperium obsequii celeritate præcurrant: *directa.*
 Tum ut spes suas, fortunásque omnes in Principe sitas esse do-
 ceant, & beneficiis sive promerendis, sive impetrandis oppor-
 tunum tempus aucupentur: tum denique, ut eorum Virtutes,
 immo etiam vitia, ut plerumque fit, imitando, gratiam Prin-
 cipum adulatoria similitudine morum sibi concilient. No-
 verat has artes Magnanima Princeps, jam dudum aulicis obse-
 quiis assueta. At servilem hunc morem dedignata, aulicæ *Studium Deo*
 vitæ speciem quandam, & imitationem sanctiùs ad DEUM re- *placendi:*
 tulit, præeunte verba Sanctissimo Rege. *Exquisivit Te facies* Psal. 26.
mea:

Q

*Ad eum
precibus
confugiendi.*

*Propria
gloria con-
temptus,
Divine
studium.*

mea: Faciem tuam, Domine, requiram. Hinc pervigili mentis oculo DEO præsens, non modò quæ aperte imperaret, sed quæ vel tenui intimæ vocis affiatu innueret, erectò, expeditòque animò exequebatur. Hinc humanis artibus, politicisque diffusa consiliis, si quid Sibi, aut Regno aut Regi, vel optandum occurreret, vel timendum; Unum illum bonorum omnium Auctorem, depulsoremque malorum consulebat: imploratòque Deiparæ, & Sanctissimi ejus Sponsi Patrociniò, præsentissimam Divini Numinis opem sibi certò affuturam pollicebatur. Neque verò Spes Illam sua fefellit. Regis sospitas, felicitas Pacis, lætissima Principum Soboles, Gloriæ, & Regni incrementa, pleraque insuper collata divinitus beneficia Regiæ Matris precibus, comuni populorum sensu accepta referantur.

Sed longè altiùs eniti, & assurgere visa est, cùm Se ipsam ad Divinitatis exemplar effingere studuit, ejusque Naturæ pulchritudinem, quantum mortalibus fas est, usu virtutis imitari. Indè scilicet summum vanitatis odium hausit, humanæq; gloriæ contemptum, cùm Fontem illum immensum bonitatis intellexit, cætera quidem omnia rebus à se conditis effusè largiri, sed in gloriæ consortium, quam sibi unicè servatam vellet, nullam prorsus admittere. Quo studio, qua mente, qua fide, nihil operum suorum tribueret sibi, laudem omnem, & gloriam DEO redditam vellet, ut cætera omittam, quæ possem afferre quamplurima, Testis sit dolor, quem ab augusta Ædium suarum molitione maximum cepit, quòd ultrà quàm animò destinaverat, opus, & sumptus excrescerent. Spectabatis avidè, Cives, novum Urbis, & Fori, & Regalis Prætorii ornamentum; elegantiam, magnificentiam laudabatis: Dum Illa interim, quod omnes mirabantur, sola despuebat. Averfabatur immanem illam substructionem, quasi monstruosum abortum, vel ambitionis, vel erroris, in quo pompa, & luxus undique occurreret oculis, nusquam Pietas, nusquam DEUS. *O male impensas opes; (has sæpe querelas extorquebat dolor)*
Inanissima vanitati datum est, quod DEO, & Pauperibus debe-

beba-

bebatur. Et sanè parùm abfuit, quin perficiendi operis confilium prorsus abjiceret. Sed Aulicorum voce, & hortatu confirmata, abstersâque moeroris nube, tandem intellexit, eam sibi mentem Cœlitus inditam; ut infinitam artificum, rusticorumque multitudinem aleret, industriam civium acueret; inertiam, & otium ablegaret; Artes foveret: adeoque Ejus quoque Operis, ut cæterorum omnium, Numinis Providentiam Architectam esse, Opificem Charitatem. Hinc videtis, opinor, Auditores, quàm pura, quàm defæcata esset nostræ Principis Pietas, & quem recto tramite, in DEI gloriam unicè colimaret. Nunc alias ejus Dotes, non minùs illustres, atque conspicuas, paucis accipite.

Et primò quidem; Solidam Illa PIETATEM, sinceram, ^{3.} omnisque fuci expertem penitus præ se ferebat, ingenui nempe, candidique animi fœtum, abhorrentis ab omni pompa, *Ejus Pietas* *Qualis:* atque ostentatione Virtutis, & probitatis. Ea Principum, communi opinione, sensûque Conditio est; ut Astrorum ad *Sincera* instar perenni luce micantium, omnium oculis propositi, utcumque se tegant, diu latere non possint. Neque desunt oculi perspicaces, qui vel in Sole maculas deprehendant. Ad hæc. Quæ in Divina Apocalypsi animalia pinguntur, Solio adstantia Majestatis, *plena oculis antè, & retro . . . Et intus* *Apoc. 4.* *plena sunt oculis.* Huc adde, quòd si quidpiam, & præcipuè ^{7.} Virtutem simules; pellucidum ac tenue, Authore Senecâ, velum obducis, quod si attentius quis inspiciat, ac perscrutetur, aperit quod tegebat: quòdque deterius est, geminum offert dedecus intuenti, vitium nempe in occulto latens, atque adscititiam formam, speciemque Virtutis. *Tene, inquit ille, mendacium est: Perlucet, si diligenter inspexeris.* *Seneca.* Recensete jam animo innumeram propè multitudinem Principum, Legatorum, Procerum Matronarum: addite etiam, si lubet, domesticam turbam Assèclarum, ac Stipatorum: quotquot vel officii, vel obsequii nomine Ejus lateri adhæsere, totidem Illa testes assiduos, immo Judices oculatissimos habuit. Ecquis

Stabilis,

unquam Ejus Pietatem, vel tantisper deviam deprehendit, nec fati sibi in tota vitæ actione constantem? Ea certè vitæ norma, par sibi semper, ac nunquam aberrans; perpetuus ille, atque immobilis sanctorum operum tenor, ad extremam usque senectutem firmâ, constantique lege perductus; exacta illa, ac minutatim concisa partitio temporis, cujus partem prece, piisque aliis exercitationibus, partem sacrorum librorum lectione transigebat, partem adeuntibus, vel rerum tractationi, modestæve relaxationi dabat; hæc, inquam, tota quanta est, quam Sibi indixerat, vitæ institutio, quàmque à Se ipsa severiùs exigebat, eam virtutis indolem indicant, quæ non varia esset, lubrica, inconstans, atque multicolor, quod virtutis fucata vitium est, sed firmo, solidoque operum nexu, inconcussè stabilis, ac perseverans; tandem, ut Ambrosius a-

Lib. 2.
Offic. 22.

jebat, defixis altè radicibus nitens. *Quod enim verum, & sincerum altè radice fundatur.* Utcumque tamen validis hîsce suffulta firmamentis, nutâisset procul dubio Constantia Principis, tot externis adversæ fortunæ assultibus, tot insuper intimis perturbationum tumultibus agitata; Nisi fortunâ, & natura

Dominatrix,
Lib. 4.
epist. 78.

turâ major, utrique imperasset. Quamobrem ad hoc animi supremum imperium, sibi, suisque motibus moderantis, quod teste Pelusiotâ, omnium maximum, atque præcipuum censendum est, duce Pietate conscendit: quòdque mirandum magis, ad eum gradum pervenit, humili, DEO obsequentis animi sensu, ipsique quæcumque haberet charissima, nullo discrimine devoentis. Redeant jam, Auditores, in mentem, quæ hæctenus audistis: pronumque erit assequi victricis illius Pietatis indolem, deque omnium impetu affectuum, ac ipsâ etiam naturâ magnificè triumphantis. Verum, vel si cætera desint, omnium instar esto, quod in ipso vitæ exitu edidit, Christianæ Fortitudinis exemplum, animique, humana omnia, miro quodam imperandi genere superantis.

Victrix am-
tis erga suos.

Aderat jam ferme Depositæ REGIUS PRINCEPS, æ Nepos, quam habebat oculis chariorem, & Regis Filii incommoda

moda

moda per eos dies valetudo unicum Illi reliquerat, materni amoris pabulum, doloris levamentum. Et illa quidem se ejus conspectu mirificè recreari sentiebat. Verùm cum in eo rerum statu, omnes animi affectus in Christum è Cruce pendentem, quem manu gestabat, unicè referre percuperet; quod unum humani solatii sibi supererat, eidem ex integro sacrare, atque offerre constituit. Ergo Principi bene precata, Ipsum non ampliùs visura, ab se dimisit. Vix dum Princeps abscesserat, cum severitatem spontanei vulneris sensit, ingemuitque Natura: tantaque fuit doloris vis, atque acerbitas; ut vel invitâ reluctantis animi constantiâ, in vultu eruperit, emissisque continenter suspiriis prodiderit sese. Rem subodoratus, qui aderat, Conscientiæ Moderator, ac Morientis comiseratione tactus, Author Ipsi fuit, ut ad se Principem rursus acciret. At Illa, animo supra omnem humanitatis sensum erecto: *Minimè gentium, inquit, Redemptori Cruci affixo victimam obtuli, haud dubiè placituram, cum Principi valedixi, absit jam, ut postero pœnitentiæ genere opus rescindam, retractem obsequium. Dolet quidem; at doleat, ut lubet. Rationi, ac Fidei naturam cedere par est, & humanos affectus evanescere, ut quem DEO exhibui, constans sit amor.* Quis vester, oro, de tam illustri victoria sensus est, Auditores? Vos haud dubiè percellit heroici illius Animi Excelsitas, cui diuturnâ licet ægritudine attrito, ac ferme fatiscenti tantum virium fuit; ut geminis potentissimis hostibus, Amori videlicet, ac Dolori suo reluctaretur intrepidus, palmamque de iis eximiam reportaret. Oppugnabat uterque virtutem: uterque favebat naturæ. Tuebatur Amor jura sanguinis: acerbitatem injuriæ Dolor accusabat. Communibus ambo studiis, armis, viribus certabant. Exaggerabat Amor violentiam doloris; ut discessum Principis conquereretur: Utebatur vicissim Dolor illecebris amoris, ut reditum suaderet. Inter utrumque hostem media imperiosa Pietatis Heroïna, pro Victima, pro Ancilla se gessit, Matrem oblita. Amoris blandimenta, & doloris gemitus; Illius,

quòd inanes causas obtenderet; hujus, quòd muliebriter ejularret, æquà contempfit; ac supremam sacrificio imposuit manum. O animum seipso majorem! O Religionem! O constantiam singularem!

*Constans in
morbi dolo-
ribus,*

Verùm, ecquid miramur? Jampridem ejusmodi victoriis affueverat. Virtutem usu firmatam, vel in ipso mortis confinio, vividam esse, ac vegetam, compertum est. Non amorem modò Cognationis, & Sanguinis, sed alium quoque hostem frangere debuit; eò infestior, molestiorque; quò magis domesticum, insitumque naturæ, & nunquam à bello cessantem: Amorem scilicet sui, studium vitæ, valetudinis, virium tuendarum. Atque hinc enimvero, si per tempus liceret, malorum Iliadem recenserem, atque eorum præcipuè, quibus in acerbissima ægritudine supra annum exercita est: ac inter alia longanimitatem, patientiam, demissionem, teneræ sensus pietatis efferrem, quibus plures continenter horas, suavissimè, & ardentissimè DEUM alloquendo transigebat; quin vel contentionis laborem Ipsa sentiret, vel temporis fugam. Atque hinc Animi illius robur, firmitatèque conjicit, quantum sit, reputantes, diuturno affectæ, fractæq; senectutis morbo, vel potiùs supplicio cruciari; lento mortis genere interire quotidie, rursùm vivere! rursùm mori, vitam in singula momenta deficientem, mortem verò semper iminentem aspiceret, fatalèque ictum, eò crudelius, quò mitiùs intentatum!

Demum quis crederet, eam Principis Pietatem; quam colebant, & venerabantur Subditi, Europæ Summates Viri laudibus efferebant, iracundiæ, calumniæ, & livoris assultibus patuisse? Divinò prorsus consilio evenisse arbitror, ut hæc incredibilia, & paradoxa in unum coalescerent: quò spendidiùs magnanimum illud pectus, ut invictum honoribus, ita offensis impervium emicaret. Nonnullis fanè, quibus animi arcana aperire solebat, ingenuè de more fatebatur, eam se cordis indolem divinitus accepisse; ut à quibus odio haberetur odisse: à quibus verò læderetur, ulcisci planè nesciret.

Quid

Quid majus dicere potuit? Quid sublimius? Vix tamen ali-
quid dixisse videbitur, si quæ fecerit, cogitemus, Quam te-
nera, quam mollis sit ad offensus unculæ levissimæ sensum indo-
les Principum ignorat nemo. Quippe illam, non modulò suò,
sed læsæ Dignitatis comparatione metiantur: & ferè sacrile-
gum facinus videatur, eorum honorem violare, qui à Popu-
lis coluntur, ut Numina. Multò igitur mirabiliùs, & glorio-
siùs victrix nostræ Principis Pietas, arque Religio de tot maxi-
mis hostibus triumphavit, Naturâ, Honore, Majestate, Ho-
minem non aversari, non ulcisci, non lædere moderati animi
id esse dicebat, non magni. Quisquis ejus gratiâ excidere
meruisset, eum Illa placidè accipiebat, amabat sincerè, benefi-
ciis largè cumulabat. Parcere maluit non rogata: ne dedisse
aliquid precibus videretur. Nonnemini veniam de genu de-
precanti, *Surge protinus, inquit, ne plura* Quo animo sim,
paucis habe. Christiana sum. Nobile tandem Ipsius effatum
accipite, nullâ oblivione delendum: *Pax, ajebat, & Charita-*
tas, quas è Christi disciplina didicimus, non satis animo con-
vinentur; vultu, voce, benefactis exhibenda sunt. Tam enim
improba est odii indoles, ac simultatis; ut ne ipsius umbrâ
quidem, ac suspitione notari quemquam deceat. Hoc animò
conceperat, hoc ore profitebatur, hoc operibûs ipsiis implebat.

Quis jam, Auditores, Pietatis, & Charitatis tam excel-
sæ, deque naturâ ipsâ magnificè adedè triumphantis genesim,
in hac terrena fæce deprehendere se posse confidat? Altiori
Se Illa jaëtat Origine. Cœlo debet exortum: *Vapor illa est,* Sapiens. 7.
ut Sipientis utar oraculò, *virtutis DEI, & emanatio quadam*
est claritatis Omnipotentis, & Imago Bonitatis illius. Mundi
illa insipientem Sipientiam evertit, fortitudini vindictam,
infirmiati veniam deputantis. Cùm è contrario si parcas,
virtute vincas: nec splendidiùs, quàm hoc Virtutis triumphò,
Potentia ulcisci possit: Teste Themistio: *Virtutis hac victoria,* Themist.
vindicta Potentia est. orat. 161.

Jam

Jam verò quantacumque hæc demum sit germanæ Pietatis, atque in tantâ Principe heroicè dominantis, quam hætenus adumbravi, Imago, quos vobis animos, quos sensus ingerit, Auditores? Quid enim? An huc tantummodo funebris hujus pompæ spectatores per otium futuri, aut orationem meam studiosius audituri convenistis? Sinite jam, ut eo Ecclesiastici epiphonemate saluberrimo, quo mores omnium erga DEUM instituit, in rem vestram traductò, dicendo finem faciam; *Exaltantes eum replemini virtute.* MARIAM JOANNAM BAPTISTAM, rebûs gestis illustrem, virtutibus eximiam haud dubiè suspicitis, atque laudatis. At nisi, quod admiramur, laudamûsque, diligamus, atque opere completamur; admiratio inanis est otiosa laudatio Placeat Exaltantibus admiratio: sed admirantibus imitatio non desit: *Exaltantes replemini virtute.* Principes constituit DEUS, non modò ut subditos legibus regerent, sed ut exemplò, ac moribus gloriosius Subditis præluerent. MARIAM JOANNAM BAPTISTAM, Principem, Moderatricem, coluistis: Ipsam igitur non admirationis argumentum tantummodo; sed ut exemplar, normamque vitæ impressam semper animis gerite. Ipsam Funeri suo adhuc esse superstitem vidistis, VIVENTEM adhuc atque in perpetuum VICTURAM in memoriis *Hominum* iisdem impressâ regalium Virtutum suarum Imagine: IN REGE FILIO, atque in Augusta Posteritate Nepotum: denique immortalibus CHRISTIANÆ præsertim PIETATIS OPERIBUS: Quæ demum Pietas Cedrus illa est nunquam marcescens, mortis inscia, ac vitæ immortalis fomes. Si Ipsius spectatissimos mores, atque exempla virtutum in vivendi usum referetis; perget adhuc in vobis vivere; perget vivere in operibus vestris, ac immortalis illa Cedrus multiplicabitur. Unde toties vivet, quot virtutum suarum non laudatores tantum inveniet, sed imitatores; *Sicut*

Eccles. 43.
44.

Orationis
Epilogus.

Psal. 91.
13.

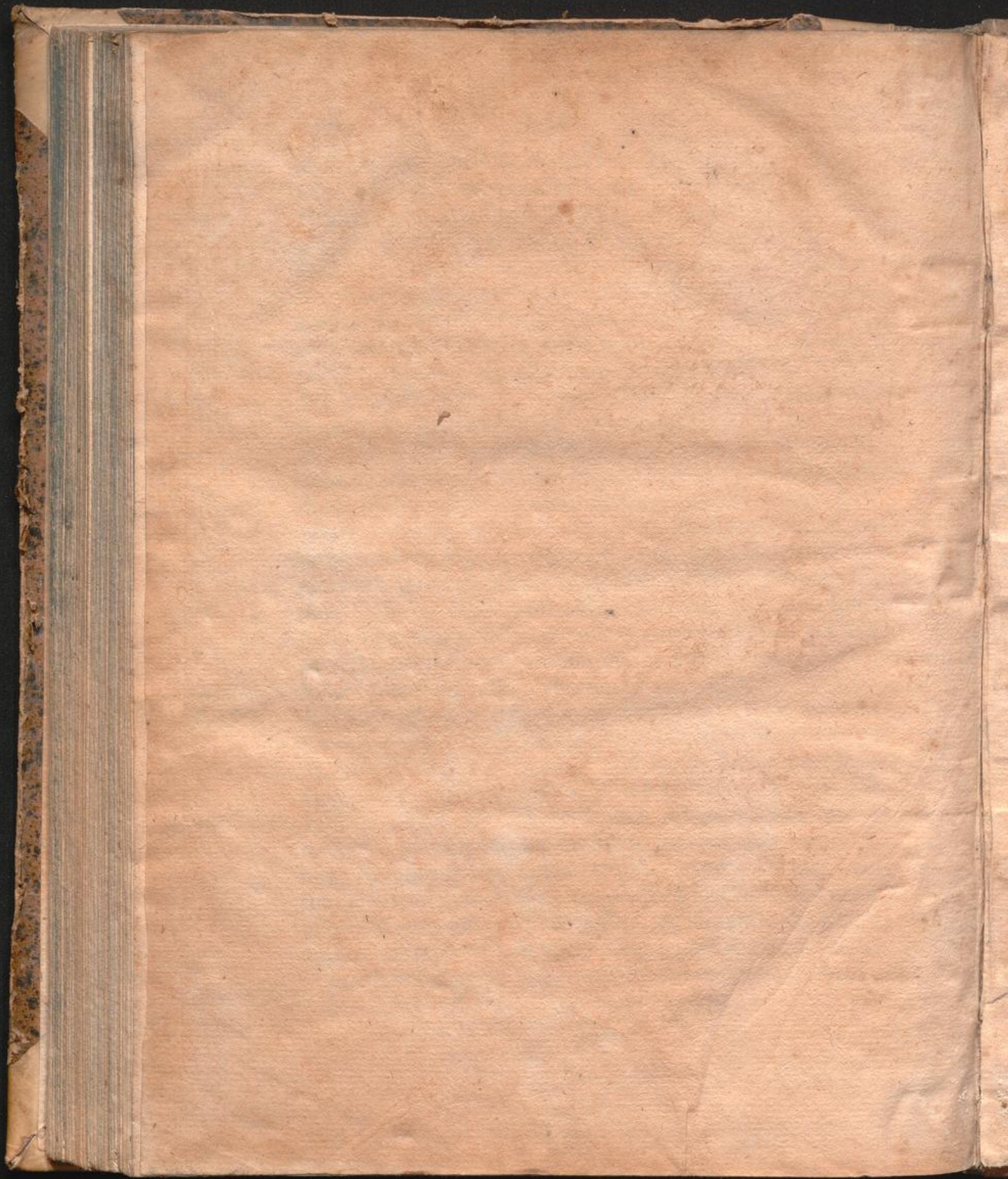
Cedrus Libani multiplicabitur.

Dixi.

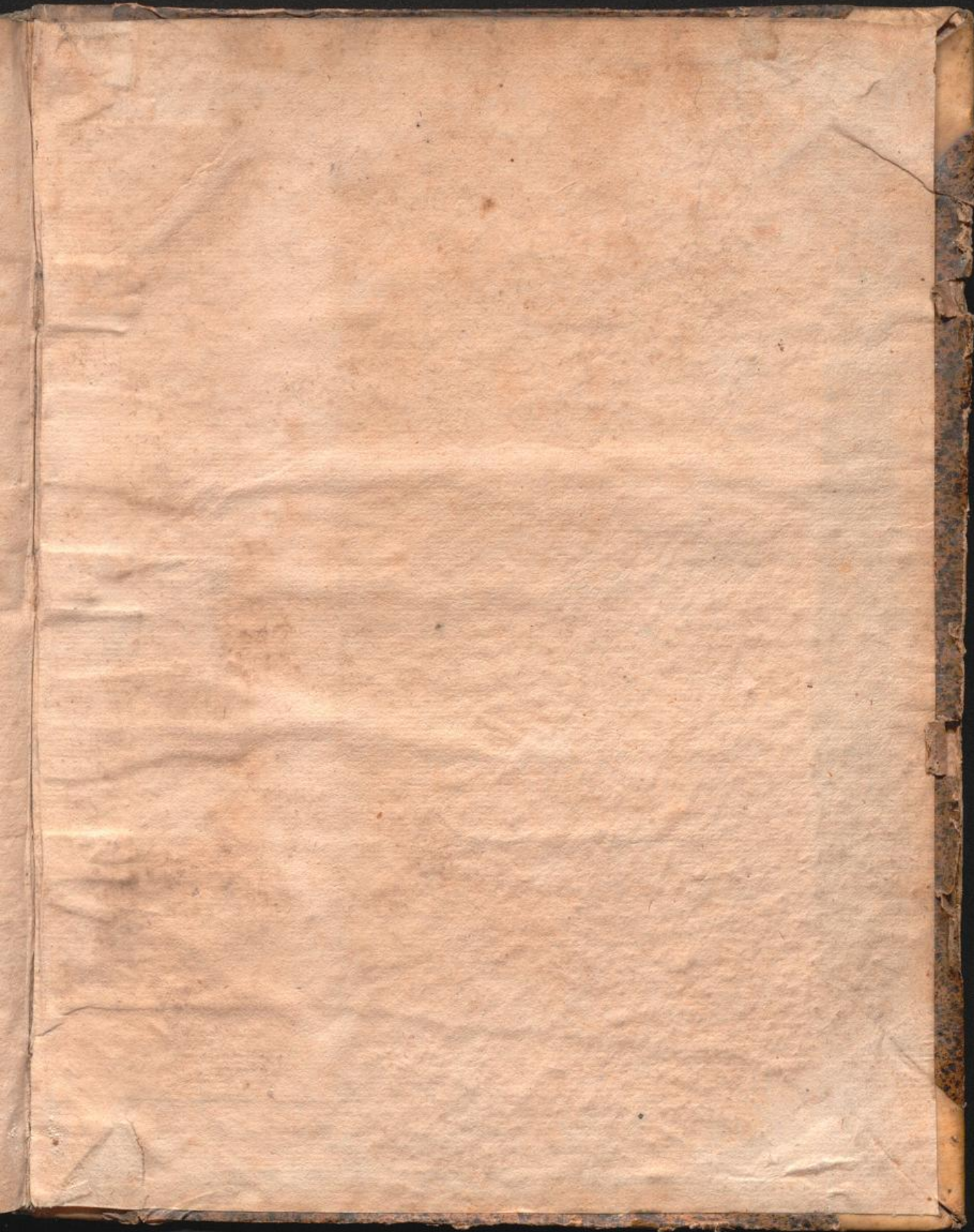

Lago
marini
&
Chiaber
ge
Oratio
nes.

Th
5787